

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Evaluace vybraných českých rozvojových projektů v Moldavsku

V Olomouci 27. dubna 2012

Bc. Jiří TEICHMANN

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedl v seznamu literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 27. dubna 2012

Bc. Jiří TEICHMANN

Poděkování:

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucímu bakalářské práce RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za cenné rady a za odborné vedení práce. Dále bych chtěl poděkovat Ing. Pavlu Klímovi za poskytnuté materiály a konzultace.

Obsah

1. Úvod, cíle práce a diskuze literatury	9
2. Evaluační politika UNDP	11
2.1. Směrnice evaluační politiky	12
2.2. Normy evaluační politiky	13
2.3. Klíčové koncepty evaluační politiky	14
2.4. Typy evaluace	16
2.4.1. Nezávislá a decentralizovaná evaluace	16
2.4.2. Evaluace zaměřená na výsledky (Outcome Evaluation)	17
2.4.3. Projektová evaluace	19
2.4.4. Tematická evaluace	19
2.4.5. Globální, národní a regionální programová evaluace	19
2.4.6. Evaluace s důrazem na dopad (Impact Evaluation)	20
2.4.7. Evaluace v reálném čase	20
2.4.8. Spojená evaluace	21
3. Evaluační principy OECD/DAC	22
3.1. Účel evaluace	23
3.2. Neustrannost, nezávislost a důvěryhodnost evaluačního procesu	23
3.3. Účast dárců a příjemců rozvojové pomoci v evaluačním procesu	24
3.4. Realizace evaluace a její podoba	24
3.5. Závěrečná zpráva a zpětná vazba	26
4. Evaluační proces zahraniční rozvojové spolupráce České republiky	27
5. Rozvojové problémy a příležitosti Moldavska	33
6. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky a Moldavska	39
6.1. Rozvojové priority Moldavska	42
6.2. Rozvojová spolupráce ČR s Moldavskem v období 2006–2010	42
6.3. Rozvojová spolupráce ČR s Moldavskem v období 2011–2017	44
7. Evaluace vybraných projektů české rozvojové spolupráce	48
7.1. Zpracování koncepce odpadového hospodářství s cílem snížení negativních dopadů na kvalitu vod v regionu Leova, 2007–2009	48

7.1.1. Cíle a metodologie projektu	49
7.1.2. Popisný a rozvojový kontext projektu	50
7.1.3. Závěry a zodpovězení otázek	52
7.1.4. Doporučení k provedení technických opatření na projektu	56
7.1.5. Hlavní zjištění a závěry	57
7.1.6. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku	58
7.2. Podpora rozvoje domácí pečovatelské služby v Moldavsku, 2007–2010	59
7.2.1. Cíle a metodologie projektu	59
7.2.2. Popisný a rozvojový kontext projektu	61
7.2.3. Závěry a zodpovězení otázek	62
7.2.4. Hlavní zjištění a závěry	66
7.2.5. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku	66
7.3. Centrum pro děti ulice ve Vadul lui Voda, 2008–2010	67
7.3.1. Cíle a metodologie projektu	67
7.3.2. Popisný a rozvojový kontext projektu	68
7.3.3. Závěry a zodpovězení otázek	70
7.3.4. Hlavní zjištění a závěry	73
7.3.5. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku	74
7.4. Stará ekologická zátěž Iargara – odstranění ropného znečištění, 2006–2009	75
7.4.1. Cíle a metodologie projektu	75
7.4.2. Popisný a rozvojový kontext projektu	77
7.4.3. Závěry a zodpovězení otázek	80
7.4.4. Hlavní zjištění a závěry	83
7.4.5. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku	83
7.5. Podpora mimoškolních aktivit a integrace dětí z internátních škol v Moldavsku, 2008–2010	84
7.5.1. Cíle a metodologie projektu	85
7.5.2. Popisný a rozvojový kontext projektu	85
7.5.3. Závěry a zodpovězení otázek	87
7.5.4. Hlavní zjištění a závěry	92
7.5.5. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku	92

8. Závěr	93
9. Shrnutí	97
10. Summary	98
11. Seznam literatury a zdrojů	99
12. Přílohy	102
Příloha 1: „Projekt snížení negativních dopadů vodního hospodářství města Leova na životní prostředí a zdraví obyvatelstva“ – Situace před demontáží původních rozvodů vzduchu, říjen 2007	
Příloha 2: „Projekt snížení negativních dopadů vodního hospodářství města Leova na životní prostředí a zdraví obyvatelstva“ – Servisní domek, listopad 2007	
Příloha 3: „Projekt snížení negativních dopadů vodního hospodářství města Leova na životní prostředí a zdraví obyvatelstva“ – Odvod kalu do kalových jímek, listopad 2007	
Příloha 4: „Projekt Centrum pro děti ulice ve Vadul lui Voda“	
Příloha 5: „Projekt stará ekologická zátěž Iargara – odstranění ropného znečištění“ – Zemědělské družstvo Iargara, září 2008	
Příloha 6: „Projekt stará ekologická zátěž Iargara – odstranění ropného znečištění“ – Voda ze studní, září 2008	
Příloha 7: „Projekt stará ekologická zátěž Iargara – odstranění ropného znečištění“ – filtrační zařízení, září 2008	

1. Úvod, cíle práce a diskuze literatury

V dnešním světě je nedílnou součástí zahraniční politiky každé rozvinuté země také program zahraniční rozvojové spolupráce. Zrovna tak i Česká republika rozvíjí v rámci své zahraniční politiky program rozvojové spolupráce. Prostřednictvím rozvojové pomoci se Česká republika přihlásila k odkazu mezilidské solidarity a k závazku řešení globálních problémů.

Současná rozvojová pomoc poskytovaná Českou republikou potřebným zemím navazuje na poměrně dlouhou historii rozvojové pomoci Československa, které poskytovalo pomoc převážně ideologicky spřízněným zemím. Po „Sametové revoluci“ byla rozvojová pomoc přerušena z důvodů transformačního procesu ekonomiky i celé společnosti země. Ale již v roce 1996 se Česká republika opět zařadila po bok zemí, které poskytují rozvojovou pomoc. Ze začátku bylo poskytování naší rozvojové spolupráce značně geograficky i oborově roztržštěné. Situace se změnila se vstupem České republiky do Evropské unie, kdy se začala česká rozvojová pomoc více specializovat. Postupně se na základě určitých kritérií vybíraly prioritní země pro poskytování české rozvojové spolupráce. Nyní směřuje rozvojová pomoc převážně do pěti programových a pěti projektových zemí. Mezi programové země patří také Moldavská republika.

Důležitou součástí tzv. programového cyklu je i evaluace rozvojových aktivit. Evaluace rozvojové činnosti umožňuje získat podrobné informace o realizaci projektu či programu a hodnotí jeho efektivitu, hospodárnost, udržitelnost výsledků do budoucna atd. Evaluace rozvojových projektů nebo jiných aktivit umožňuje realizátorům, zodpovědným ministerstvům a České rozvojové agentuře možnost ponaučení se z případných chyb a jejich vyvarování se v dalších plánovaných rozvojových aktivitách.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř tematických okruhů. První oddíl práce se věnuje evaluačním postupům a standardům mezinárodních organizací jako je Rozvojový program OSN (UNDP) nebo Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD). Dále se v této části diplomová práce zaměřuje na standardy, zásady a postupy evaluace při evaluaci českých rozvojových projektů.

Druhá část práce se věnuje identifikaci moldavských problémů rozvoje, ale i jeho příležitostí. A ve třetí části je popsána zahraniční rozvojová spolupráce České republiky, nejprve obecně a poté se věnuje specifikům spolupráce s Moldavskem.

Poslední část práce se soustředí na vlastní evaluaci vybraných projektů české rozvojové spolupráce v Moldavsku. Představené projekty byly vybírány na základě oblastí, ve kterých je Česká republika jako realizátor rozvojových aktivit úspěšná, a to jsou oblasti životního prostředí a sociálních služeb zaměřených na děti, seniory a sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel. V diplomové práci jsou představeny jak projekty úspěšné, tak projekty méně úspěšné, protože by se i tyto méně úspěšné projekty měly představit veřejnosti, aby se těmto chybám předešlo v projektech zamýšlených do budoucna.

Práce má převážně kompilační charakter. Byla použita zejména literatura, která se zabývá rozborem evaluačních postupů různých organizací. Mezi tyto zdroje patří „*Handbook on planning, monitoring and evaluating for development results*“ od Rozvojového programu OSN nebo „*Review of the DAC principles for evaluation of development assistance*“ od Rozvojové komise OECD. Českými principy projektového cyklu se podrobně zabývá kolektiv autorů pod vedením Petra Jelínka a Zuzany Hlavičkové v „*Manuálu projektového cyklu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky*“.

Zásady rozvojové spolupráce České republiky s Moldavskem jsou detailně rozebrány včetně prioritních oblastí zaměření v „*Programu rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Moldavskou republikou na období 2006–2010*“ a v „*Programu rozvojové spolupráce – Moldavsko 2011–2017*“ vydaných Ministerstvem zahraničních věcí České republiky.

Samotné evaluace potom provádí v českém prostředí nejobsáhleji kolektiv evaluátorů pod vedením Radky Bzonkové.

Cílem práce je na základě nashromážděných evaluací vybraných projektů srovnat a zobecnit zkušenosti z již zpracovaných evaluačních zpráv a komplexně zhodnotit silné i slabé stránky samotného evaluačního procesu.

Vlastní evaluace vybraných rozvojových projektů budou převzaty a dále hodnoceny a analyzovány na základě jejich přístupu k hodnocení, projektové dokumentace, porovnání s obecnými metodikami evaluačních postupů, apod. Tato diplomová práce se také opírá o informace nabyté na základě rozhovorů s pracovníky Ministerstva zahraničních věcí České republiky a českých odborných firem Ircon, s.r.o. a Aquatest, a.s.

2. Evaluační politika UNDP

Nová politika Rozvojového programu Organizace spojených národů (UNDP) pro vyhodnocování rozvojových intervencí začala být uplatňována v roce 2011 a novelizuje základní dokument systematického vyhodnocování činnosti OSN (evaluační politiky), který schválilo Valné shromáždění OSN v usnesení 59/250 v roce 2004. Účelem této politiky je stanovit základní prvky a postupy při hodnocení rozvojových projektů a dalších rozvojových intervencí. Tato revidovaná politika UNDP usiluje o větší průhlednost, soudržnost a účinnost ve vytváření a následném aplikování evaluačních postupů. Dále by se tato nová evaluační politika měla zaměřovat na posilování managementu, který by měl zlepšovat výsledky rozvojových intervencí a podporovat odpovědnost. Stanovuje směrnice a normy, vysvětluje a definuje klíčové koncepce evaluace, stanovuje hlavní organizační role a povinnosti a identifikuje klíčové prvky evaluačního systému. (UNDP, 2012)

Tato schválená evaluační politika reaguje na jednání OSN z roku 2004, kdy Valné shromáždění OSN požadovalo vytvořit přehledný systém vyhodnocování aktivit Spojených národů a dopad těchto aktivit na boj s chudobou, ekonomický růst a udržitelný rozvoj.

UNDP zavedla novou politiku s cílem efektivněji působit jako koordinátor rozvojových aktivit OSN a jednotlivých států. UNDP pomáhá jednotlivým zemím rozvíjet nové kapacity a přizpůsobovat a sdílet řešení výzev v klíčových strategických rozvojových oblastech. Tím podporuje úsilí partnerských zemí, aby dosáhly splnění rozvojových cílů tisíciletí do stanoveného roku 2015.

Evaluační politika UNDP poskytuje průběžné pohledy na konečné výsledky a finanční náklady hodnocených rozvojových intervencí. Dále poskytuje v průběhu rozvojové intervence poradenské služby, technickou pomoc či zajištění koordinace různých projektů. Ve vyhodnocování výsledků si stanovuje dva základní pohledy, a to jaké práce a proč byly vykonány a na druhou stranu jaké práce se nezdařily a jaké výsledky to přineslo. Tento postup by měl podporovat odpovědnost a všeobecnou informovanost a dovolit UNDP lépe řídit rozvojové aktivity a lépe se pokusit dopředu odhadnout výsledek plánované či probíhající rozvojové činnosti.

Jednotný systém evaluační politiky by měl přinést zlepšení znalostí a jejich lepší přenos mezi evaluačními skupinami UNDP a jejich partnery. Jednotný evaluační systém

by měl přispět ke vzájemnému učení různých expertních skupin a zvýšit přístup ke znalostem, sdílení spolupráce a k inovacím.

2.1. Směrnice evaluační politiky

Směrnice evaluační politiky UNDP (podle UNDP, 2012) se skládá ze čtyř klíčových principů. Mezi tyto klíčové principy patří **zásada lidského rozvoje a lidských práv**. Evaluace se řídí postojem, že by člověk a jeho rozvoj měli stát v centru zájmu každé rozvojové intervence, což podporuje práva všech mužů, žen a dětí, kterých by se měl rozvojový záměr týkat. Hodnocení rozvojové intervence se potom řídí obecně sdílenými hodnotami vlastního kapitálu, spravedlnosti a genderové rovnosti a respektování rozmanitosti nejen kultury, ale i přírody. Druhým klíčovým principem evaluační politiky UNDP je **zásada koordinace Organizace spojených národů a globální partnerství**. Evaluace vychází a zároveň je využívána při spolupráci v rámci systému OSN na zlepšení efektivity a snížení transakčních nákladů na rozvojovou spolupráci. V rámci této zásady UNDP podporuje posilování odborné spolupráce a koordinaci evaluačních systémů. S rostoucím zapojením UNDP v rámci globálních iniciativ a programů partnerství s ostatními donory, nevládními organizacemi a občanskou společností a podporou společného hodnocení rozvojových aktivit zvyšuje globální partnerství. Třetím klíčovým principem evaluace UNDP se stala **zásada národního vlastnictví**. Evaluace by se měla řídit národními prioritami a zájmy. Měla by být přístupna všem a shodovat se s národními politikami. Evaluace by měla posílit partnerství s národními či místními vládami a hlavními zúčastněnými stranami. Národní instituce by se měly podílet na realizaci, monitorování i hodnocení rozvojových aktivit. Posledním klíčovým principem v evaluační politice UNDP je **zásada řízení zaměřená na výsledky**. Evaluace se zaměřuje na zhodnocení všech výsledků, výrobků, procesů a služeb, které efektivně přispívají ke zlepšení a rozvoji kvality lidského života v oblasti realizace rozvojové aktivity. Prostřednictvím tohoto hodnocení UNDP zdůrazňuje potřebu kvalitního plánování rozvojových programů tak, aby výsledky byly jasně měřitelné, a bylo je možné sledovat a vyhodnocovat. Prostřednictvím vytváření evidence jednotlivých ukazatelů umožňuje evaluační proces lepší řízení a rozhodování při strategickém plánování a programování.

2.2. Normy evaluační politiky

Evaluační proces rozvojových aktivit UNDP probíhá podle evaluačních norem OSN a United Nations Evaluation Group (UNEG). UNDP (2012) definuje 8 základních norem evaluace:

- **Nezávislost** – evaluační proces by měl být zcela nezávislý na řídicím managementu hodnoceného projektu či jiné rozvojové aktivity, čímž se zabrání nepatřičnému ovlivňování evaluačního týmu a výsledná evaluační zpráva bude objektivní. Řídicí management rozvojové aktivity nesmí omezovat na rozsahu, obsahu, ani svými připomínkami a doporučeními evaluační zprávu. Aby se předešlo střetu zájmů, nesmí být evaluační tým UNDP zapojený do předchozích fází projektového cyklu – programování, identifikace, formulace a realizace.
- **Záměrnost** – záměr a důvod evaluace rozvojové aktivity by měl být jasně stanovený ještě před zahájením hodnocení této rozvojové aktivity. Stanovený rozsah a vlastní podoba evaluace by měly relevantně naplňovat požadavky uživatelů.
- **Transparentnost** – zásadním postupem pro důvěryhodnou a užitečnou evaluaci jsou smysluplné konzultace se zúčastněnými stranami. Úplné informace o hodnotící metodologii i o samotném hodnocení by měly být přístupné všem zúčastněným stranám po celou dobu evaluačního procesu.
- **Etičnost** – žádná evaluace by neměla odrážet osobní nebo skupinové zájmy. Členové evaluačního týmu musí být profesionální, důvěryhodní a musí dodržovat práva jednotlivců a institucí. Průběh hodnocení i výsledná hodnotící zpráva musí být ohleduplná na místní zvyky a na sociální a kulturní specifika. Evaluace musí být prováděna v souladu s místními právními předpisy a s ohledem na životní prostředí, které je součástí hodnocení. Evaluace musí být v souladu se Základní listinou lidských práv a svobod a hodnotitelé musí být citliví k dodržování genderové rovnosti.
- **Nestrannost** – odstranění zkreslujících informací a zajištění maximální objektivity je zásadní pro důvěryhodnost celého evaluačního procesu a jeho přínosu k celkovému poznání rozvojové aktivity. Předpokladem pro nestrannost jsou nezávislost na řídicím managementu, vlastní podoba a cíle evaluace, aktuální a odpovídající měření a analýzy a použití vhodných srovnávacích testů, na kterých se evaluační tým předem

dohodl se zainteresovanými stranami rozvojové aktivity. Kromě nestrannosti a předchozích vlastností by měly mít evaluační týmy také odpovídající zkušenosti s hodnocením podobných rozvojových aktivit a dle UNDP by měly být také regionálně a genderově vyvážené.

- **Kvalita** – veškeré evaluace UNDP by měly splňovat alespoň minimální standardy stanovené evaluační kanceláří UNDP. Klíčové otázky a oblasti výzkumu by měly být jasné a realistické. Plán na hodnocení rozvojové aktivity by měl být praktický a nákladově efektivní. Získané informace by měly být profesionální a přesné. Vyhodnocení a doporučení by měla být předložena takovým způsobem, který bude snadno srozumitelný cílové skupině.
- **Aktuálnost** – evaluace musí být navržena a dokončena včas, a měla by stanovit užitečná doporučení. Musí být zajištěno vyvážení technické a časové náročnosti s poskytováním platných a spolehlivých informací, což je zásadní pro zajištění kvalitní evaluace rozvojového projektu či jiné rozvojové aktivity.
- **Užitečnost** – evaluace rozvojové aktivity se snaží poskytovat informace, které budou využity jako podkladové materiály při dalším rozhodování v daném rozvojovém projektu či rozvojové aktivitě. Rozsah a podoba evaluace a následných doporučení by měla poskytnout ucelený náhled pro zainteresované strany a měla by sloužit pro další vývoj projektu nebo doprovodných aktivit. Interpretace zjištění by měla být v souladu se zvyky v realizované oblasti. Evaluace by měla být doplněna o praktická doporučení.

2.3. Klíčové koncepty evaluační politiky

Vlastní **evaluaci** rozvojové aktivity se podle UNDP (2012) rozumí vyhotovení relevantního posudku na probíhající nebo ukončenou rozvojovou činnost na základě kritérií a měřítek předem dohodnutých mezi klíčovými partnery a zúčastněnými stranami. Evaluační proces zkoumá vhodnost, efektivnost, účinnost a dopad rozvojové aktivity na cílovou skupinu a dále hodnotí udržitelnost této rozvojové aktivity do budoucna. Jedná se o striktní, systematický a objektivní proces, který má za úkol analyzovat všechny dostupné informace o rozvojové aktivitě. Poskytuje zhodnocení a vysvětlení prováděných činností, upozorňuje na cílené i necílené dopady a poskytuje objektivní informace všem zúčastněným stranám konkrétní rozvojové činnosti.

Mezi klíčové předpoklady evaluační politiky patří **monitorování a přezkoumávání** probíhající rozvojové intervence. Tento proces je odlišný od samotné evaluace. Monitoring a přezkoumání rozvojové aktivity poskytuje hlavním manažerům a všem zúčastněným stranám aktivity pravidelnou zpětnou vazbu o souladu či rozporu mezi plánovanými a skutečně realizovanými činnostmi. Monitorování činnosti zajišťuje informace o skutečném plnění všech aktivit a pomáhá odhalit vnější a vnitřní faktory, které ovlivňují výsledky práce. Poskytuje příležitost k ověření teorie logického postupu a případné provedení potřebných změn v programu aktivit. Informace ze systematického monitorování může posloužit jako část dat pro kritickou evaluaci. Přezkoumání je úzce spojeno s procesem monitoringu, je pravidelně se opakující a slouží k průběžnému hodnocení výkonnosti probíhající aktivity. Přezkoumávání rozvojové činnosti nehodnotí očekávaný proces, ani metodologicky nesouvisí s evaluací činnosti.

Dalším klíčovým konceptem rozvojové politiky je **audit rozvojového projektu či rozvojové aktivity**. Audit je nezávislá, objektivní a konzultační činnost zaměřená na zdokonalování procesu organizace. Posuzuje a přispívá ke zlepšení správy a kontrolních procesů v reakci na možná rizika rozvojové aktivity. Sleduje spolehlivost a integritu finančních a provozních informací, účinnost a efektivitu provozu, ochranu majetku, kontroluje, zda jsou probíhající aktivity v souladu s legislativními předpisy. A dohlíží na další pravidla, zásady a postupy.

Mezi **rozvojové výsledky** patří výstupy, výsledky a dopady rozvojové aktivity. Jako **výstupy (Outputs)** se označují hmotné produkty (zahrnující také služby) rozvojové intervence, které se přímo vztahují k této rozvojové intervenci. Výstupy se vztahují k dokončené činnosti a výsledkům, nad nimiž manažeři mají přímý vliv. **Výsledkem rozvojové činnosti (Outcome)** jsou skutečné nebo zamýšlené změny ve vývoji podmínek, které rozvojová intervence podporuje. A **dopadem rozvojové činnosti (Impact)** se označují skutečné nebo zamýšlené změny v přístupu člověka k realizované aktivitě, měřeno v počtu lidí, kteří tohoto přístupu dosáhli.

2.4. Typy evaluace

UNDP (2009) směřuje svoji rozvojovou pomoc do mnoha oborových oblastí sestávajících se z projektů a programů různého zaměření, z politického poradenství či koordinace rozvojové spolupráce a pomoci, partnerství atd. Proto musí být i evaluační systém UNDP sektorově a oborově přizpůsobený.

2.4.1. Nezávislá a decentralizovaná evaluace

UNDP (2009) provádí dva základní typy evaluací – nezávislou a decentralizovanou evaluaci. Společně tyto dvě kategorie evaluací poskytují komplexní informace o činnosti UNDP v rozvojových projektech, programech a v systému OSN. Tyto evaluační postupy mají za úkol podpořit řádnou správu rozvojových iniciativ UNDP a jejich strategické řízení. Ačkoli institucionální uspořádání včetně mandátů působnosti a odpovědnosti a operační postupy nezávislé a decentralizované evaluace jsou odlišné, navzájem se posilují a doplňují. Výsledky decentralizované evaluace provedené v dané zemi poskytují věcný základ pro nezávislou evaluaci rozvojového programu v dané zemi nebo pro celkové hodnocení rozvojových výsledků (Assessment of Development Results, ADRs), které jsou prováděny evaluační kanceláří. Proto by výsledky evaluace (Outcome Evaluations) a související zhodnocení rozvojových projektů či aktivit měly být dokončeny před celkovým ADRs. V provádění hodnocení tematického nebo regionálního rozvojového programu jednotlivých zemí může evaluační kancelář použít meta-evaluaci a upravit regionální nebo státní decentralizovanou evaluaci. V případě, že chybí odpovídající a věrohodné decentralizované evaluace, mohou mít omezený hodnotící základ. Stejně tak evaluační týmy mohou využívat pro decentralizované evaluace analýzy uvedené v příslušných nezávislých evaluacích a případových studiích jako základ pro jejich analýzu. **Nezávislá evaluace** rozvojové aktivity je označována za nezávislou, protože evaluační tým je nezávislý na řídicím managementu hodnoceného programu či aktivity a není zapojený do dalšího rozhodování.

Proces decentralizované evaluace obsahuje čtyři základní kroky (UNEG, 2005):

Prvním krokem je tzv. **pre-evaluace**, při které dochází k zahájení procesu evaluace, kontrole a hodnocení připravenosti evaluačního procesu. Základem pre-evaluace je vyhotovení evaluačního plánu a formy.

Druhým krokem decentralizované evaluace je **příprava evaluace**. V této fázi evaluačního procesu probíhá sladování řízení a organizace a plánování rolí a povinností v evaluačním procesu. Dále se organizují a prozkoumávají důležité prvky dokumentačních materiálů a seskupuje evaluační tým. Důležitou podmínkou je stanovit jasná a relevantní kritéria pro výběr evaluačního týmu i potřebných dokumentů.

Třetí fáze se zabývá správným **vedením samotné evaluace**. Důležité jsou odborné porady a podpora celého evaluačního týmu ostatními pracovníky. Na konci této evaluační fáze sepíše evaluační tým návrh závěrečné evaluační zprávy. Důležité v této fázi evaluace je správné stanovení kritérií pro závěrečnou evaluační zprávu.

Kvalitní evaluační zpráva by měla:

- Být dobře uspořádaná a kompletní
- Popsat, co je hodnoceno a vysvětlit, proč tomu tak je
- Identifikovat otázky zájmu uživatelů
- Vysvětlit kroky a procedury vedoucí k odpovědím na tyto otázky
- Uvést podklady, argumenty a fakta pro odpovědi na všechny otázky
- Uznat omezení evaluované aktivity
- Dospět k závěrům založeným na faktech
- Navrhnout konkrétní doporučení vyplývající ze závěrečné zprávy

Čtvrtý krok evaluačního procesu se zabývá správným **použitím výsledků samotné evaluace**, manažerskou odezvou na výsledky a sdílením a šířením nabytých znalostí z této rozvojové a následně evaluační činnosti. Dále se v této fázi začíná připravovat možné pokračování projektu či rozvojové aktivity. Připravují se další aktivity plynoucí z doporučení evaluační zprávy a zveřejňují se výsledky celé rozvojové aktivity. Značný důraz je kladen na šíření informací a zkušeností vyplývajících z řešení daného projektu nebo rozvojové akce a poučení se z případných chyb či nežádoucích účinků projektu i pro případné řešitele podobné aktivity.

2.4.2. Evaluace zaměřená na výsledky (Outcome Evaluation)

Evaluace zaměřená na výsledky (Outcome Evaluation) se dle UNDP (2009) zaměřuje na vyhodnocení úspěchu výsledků rozvojové činnosti. Tyto výsledky jsou obecně stanoveny v programovém nebo projektovém rámci (Results Frameworks).

Evaluace zaměřená na výsledky (Outcome Evaluation):

- Předává důkazy na podporu odpovědnosti programů, kterou UNDP požaduje po jednotlivých investorech.
- Poskytuje důkazy o přispění UNDP k aktuálním výsledkům projektu či jiné rozvojové aktivity.
- Působí jako iniciátor zvyšování výkonu v rozvojových programech na globální, národní i regionální úrovni. Přispívá k identifikaci slabých stránek a nedostatků, a to zejména s ohledem na vhodnou strategii partnerství UNDP, na možné překážky bránící úspěšnému dosažení výsledku a na poučení pro příští projektový cyklus.
- Poskytuje lepší informace pro evaluace vyšších úrovní, jako jsou ADRs evaluace a evaluace regionálních a globálních rozvojových programů a následné plánování.
- Podporuje vzdělávání v rámci Rozvojového programu OSN o evaluaci zaměřené na výsledky (Outcome Evaluation).

Evaluace zaměřené na výsledky (Outcome Evaluation) jsou strategické, řešící široce založené vazby na rozvoj, partnerství v rámci různých agentur, analyzují podmínky vnějšího regionálního či globálního prostředí. Dalším specifikem výsledné evaluace je, že výslovně uznává úlohu partnerů v dosažení rozvojových výsledků a poskytuje všem partnerům důležité informace za účelem zvýšení efektivnosti rozvoje. Tyto evaluace dále napomáhají partnerům UNDP s rozhodováním a tvorbou vlastní politiky pro konkrétní projekt nebo rozvojovou aktivitu. Evaluace zaměřené na výsledky (Outcome Evaluation) poskytují důležité informace pro vyšší typy evaluací, například pro nezávislé evaluace prováděné evaluační kanceláří. Proto je pořizování evaluací zaměřených na výsledky (Outcome Evaluation) v průběhu projektového cyklu povinné pro všechny programové jednotky UNDP.

Evaluace zaměřená na výsledky (Outcome Evaluation) musí posoudit splnění cílů podle:

- Pokroku při dosahování výsledků včetně nezamýšlených dopadů činnosti vztahujících se k tomuto výsledku
- Faktorů přispívajících k výsledkům
- Příspěvků UNDP podílejících se na výsledcích
- Účinnosti strategie partnerství při dosahování výsledků

Po konzultaci s příslušnými partnery mohou programové jednotky UNDP rozhodnout, které dosažené výsledky zahrnou do evaluace. Toto rozhodování může ovlivnit stávající

partnerství, charakter rozvojového programu či aktivity a plánovaná hodnocení ze strany partnerů a vlády.

2.4.3. Projektová evaluace

Projektová evaluace UNDP (2009) hodnotí plnění rozvojového projektu z pohledu dosahování požadovaných výsledků. Přináší užitečné informace o podmínkách realizace projektu a o dosahování jednotlivých výstupů. V tomto typu evaluace jsou posuzovány přímé příčinné souvislosti mezi iniciativami a jednotlivými výstupy. Hlavním účelem projektové evaluace je vyhodnotit úspěšnost probíhající rozvojové aktivity a v případě odhalení nedostatků posoudit jiné alternativy. Zaměření projektové evaluace se soustředí převážně na vstupy, činnosti a výstupy hodnoceného projektu, pro něž je stanoven i specifický rozsah evaluace. Záměrem projektové evaluace je zlepšení realizace projektu a stanovení úspěšného postupu realizace pro další projekty ve stejné oblasti.

2.4.4. Tematická evaluace

Kromě projektové evaluace a evaluace zaměřené na výsledky (Outcome Evaluation) mohou pracovníci programových jednotek UNDP použít také tematickou evaluaci. Tematická evaluace hodnotí výkon v určitých oblastech, které jsou rozhodující pro zajištění trvalého rozvoje. Mohou se zaměřit na jedno nebo více průřezových témat, které přispívají k rozvoji projektu či programu. Tematické evaluace se většinou zaměřují na programy UNDP jako je podpora demokratické správy nebo rozvoj kapacit v dané zemi. (UNDP, 2002)

2.4.5. Globální, národní a regionální programová evaluace

Úřady a evaluační komise jednotlivých zemí poskytují UNDP (2009) údaje o naplňování rozvojových výsledků národního rozvojového programu. Při evaluaci se zkoumají klíčové otázky podobné těm, které se zkoumají v evaluacích ADRs, jako je například efektivita příspěvků UNDP k rozvoji dané země či oblasti. Program evaluace na národní úrovni přispívá k větší odpovědnosti UNDP a k větší kvalitě iniciativ UNDP na úrovni jednotlivých zemí. Stejně jako v případě evaluací ADRs přispívají tyto evaluace a doporučení k přípravě dalších rozvojových programů. Tyto národní evaluace usnadňují jednání mezi národními a místními vládami a dalšími partnery na vnitrostátní úrovni, ale také pomáhají odborným pracovníkům UNDP k lepšímu pochopení místní reality. Přes tyto společné znaky s evaluacemi ADRs se národní evaluace liší ve svém rozsahu a v řídicím

managementu. Dále jsou národní programové evaluace decentralizované a jejich řízením jsou pověřeny odpovědné osoby na rozdíl od nezávislého hodnocení evaluačních kanceláří UNDP.

2.4.6. Evaluace s důrazem na dopad (Impact Evaluation)

Evaluace s důrazem na dopad rozvojových činností (Impact Evaluation) se dle UNDP (2009) zaměřuje na vyhodnocení pozitivních nebo negativních efektů rozvojové aktivity na místní obyvatelstvo a domácnosti, instituce nebo životní prostředí. Tyto evaluace se zaměřují hlavně na střednědobé a dlouhodobé efekty výsledků rozvojové intervence. Evaluace s důrazem na dopad rozvojové aktivity také působí jako funkce zodpovědnosti všech zainteresovaných stran v rozvojovém projektu či jiné aktivitě, proto také při vyhodnocování této evaluace se klade důraz na propojenost s rozvojovými cíli tisíciletí. Použití tohoto způsobu evaluace rozvojového projektu nebo jiné činnosti je dobré, když rozvojová aktivita funguje již dostatečně dlouhou dobu, aby již byly viditelné její dopady na místní region.

Evaluace dopadů rozvojové činnosti přímo nehodnotí, zda bylo dosaženo cílů aktivity nebo přímý vliv na cílovou skupinu, ale snaží se postihnout komplexní systém dopadů rozvojové činnosti na všech úrovních, včetně dopadů na místní obyvatelstvo a rodiny, instituce, technické a sociální systémy nebo na životní prostředí. V rámci této evaluace může být vypracován časový model dopadů projektu či jiné rozvojové aktivity, který se snaží předpovědět možné dopady projektu s časovým odstupem od ukončení projektu. Pro tento způsob evaluace je důležité pochopení důsledků rozvojové aktivity v delším časovém horizontu. Dalším důležitým bodem této evaluační metody je stanovení, jak dalece k pozorovaným dopadům přispěly již v minulosti realizované projekty.

2.4.7. Evaluace v reálném čase

Evaluace v reálném čase se často provádí v prvotním stupni rozvojové iniciativy a slouží především k tomu, aby poskytla manažerům rozvojové aktivity odezvu a zpětnou vazbu jejich činnosti. Na základě výsledků této evaluace jsou manažeři schopni udělat okamžité změny ve vedení rozvojových prací, tak aby lépe směřovaly k naplňování předem stanovených cílů projektu či jiné aktivity. Tento typ evaluace se provádí hlavně v humanitárních či postkonfliktních aktivitách a poskytuje přímou odpověď na účinnost poskytovaných prací a služeb. (UNDP, 2009)

Evaluace v reálném čase může také být použita k evaluaci rozvojových aktivit, ve kterých nejsou před zahájením rozvojové aktivity dostatečně známé údaje o místní situaci, například v důsledku nekompetentních místních institucí nebo bezpečnostních rizik.

2.4.8. Spojená evaluace

Spojená evaluace se používá (dle OECD/DAC 2006) v případě, že k hodnocení rozvojové činnosti přispívají různí partneři této aktivity. Ve výsledné evaluaci dojde ke sloučení všech zdrojů a připraví se společná evaluační zpráva.

UNDP vede stále více spojených evaluací v různé míře spojenosti v závislosti na rozsahu, kterým různí partneři spolupracují v evaluačním procesu. Tento evaluační způsob se začal používat v devadesátých letech 20. století a je blíže rozpracovaný v evaluačních principech DAC (DAC Principles for Evaluation of Development Assistance). Spojená evaluace účastníků aktivity by měla vést k většímu porozumění všech zúčastněných stran a k menší administrativní zátěži příjemce rozvojové pomoci.

Mezi hlavní přínosy spojené evaluace patří:

- Posílení evaluačních kapacit a zlepšení programovacích schopností
- Snížení nákladů a zátěže managementu, hlavně pro partnerskou zemi
- Zlepšení koordinace zúčastněných stran
- Zvýšení porozumění vládních strategií a priorit
- Objektivita a legitimita – umožňuje větší diverzitu a konsenzus
- Vlastnictví – větší spoluúčast
- Poskytování příležitostí k rozvoji investorů
- Poučení z evaluace pro širší okruh odborníků

Spojená evaluace s sebou také přináší určité hrozby, mezi které patří těžší proces koordinace mezi všemi zúčastněnými stranami, menší schopnost přijímání kompromisů či nižší úroveň závazku některých zúčastněných partnerů.

3. Evaluační principy OECD/DAC

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) definuje evaluační proces jako systematické a objektivní vyhodnocení probíhajících nebo dokončených politik či programů, jejich návrhů, provedení a výsledků. Cílem je zjistit relevanci plnění cílů a rozvojovou efektivnost, dopady a udržitelnost těchto aktivit. Evaluační proces poskytuje věrohodné a užitečné informace, což umožňuje začlenění nabytých poznatků do rozhodovacího procesu příjemce i dárce rozvojové pomoci. (DAC, 1998)

Ve snaze zvýšit objem rozvojové pomoci a její efektivnost, OECD/DAC (Výbor pro rozvojovou spolupráci (DAC) Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj) vypracoval systém politických principů, plánování a management rozvojové spolupráce včetně hodnocení rozvojových projektů, technické a programové spolupráce. Poznatky o rozvojové pomoci nabyté evaluací předchozích aktivit podle OECD/DAC hrají klíčovou roli ve snaze zlepšit a zefektivnit rozvojovou spolupráci.

Každá rozvojová aktivita by se měla řídit **principem vzájemného partnerství mezi dárce pomoci a jejím příjemcem**. Rozvojové země jsou plně zodpovědné za svůj rozvoj a rozvojová pomoc by měla být těmito zeměmi brána nikoliv jako hlavní zdroj vedoucí k rozvoji, ale pouze jako vedlejší a doplňkový. Rozvojová pomoc podporuje a rozvíjí aktivity, za které mají konečnou zodpovědnost přijímající rozvojové země a výsledky těchto aktivity jsou také v jejich vlastnictví. Konečný pozitivní či negativní dopad rozvojové aktivity závisí velkou měrou na poskytovateli této rozvojové aktivity, ale i na jejím příjemci. Obě strany této aktivity by měly mít zájem a měly by být zodpovědné za co nejlepší využití omezených veřejných prostředků. Proto by dárce i příjemce rozvojové pomoci měl mít zájem na vytvoření evaluace, která vede ke zlepšení využívání zdrojů, ale také kvůli přenosu zkušeností, ze kterých se mohou poučit jiní řešitelé rozvojových aktivit. Výsledky evaluace by se také měly dostat do rukou orgánů veřejné správy a široké veřejnosti, což by také mělo posilovat odpovědné řešení rozvojové aktivity.

Každá organizace provádějící rozvojovou činnost by měla mít předem jasně stanované a definované pokyny pro provádění evaluačního hodnocení se sjednocenou metodikou pro všechny případy. Evaluační týmy by měly mít institucionální podporu ve svých organizacích. Samotný proces hodnocení rozvojové činnosti by měly evaluační skupiny provádět nestranně a nezávisle na podnikovém či politickém vedení. Výsledná evaluační

zpráva se všemi použitými materiály musí být otevřeně dostupná všem zúčastněným stranám, politické reprezentaci i široké veřejnosti. Partnerství příjemce a dárce v oblasti podpory evaluace rozvojových aktivit je důležité pro posilování evaluačních kapacit. Koordinace rozvojových aktivit a následné evaluace pomáhají snižovat hlavně administrativní zatížení příjemce pomoci. Podpora evaluace a její požadavky musí být již nedílnou součástí plánování rozvojové aktivity. Jednoznačné stanovení cílů, kterých je třeba dosáhnout při rozvojové aktivitě, je nezbytným předpokladem pro objektivní evaluaci.

3.1. Účel evaluace

Mezi hlavní účely evaluačního procesu DAC (1998) patří zlepšení politiky rozvojové pomoci, rozvojových programů a projektů prostřednictvím získané zpětné vazby, zkušeností a poučení. Základem rozvojových aktivit je odpovědnost poskytování informací veřejnosti v zemi příjemce i dárce. Upozorňováním na úspěchy, ale zrovna tak na neúspěchy rozvojových činností se získávají cenné informace, které jsou-li správně použity, mohou v budoucnosti výrazně zlepšit vedení rozvojových projektů a programů. Jedním z dalších důležitých účelů evaluačního procesu rozvojové činnosti je upozornit na nedostatky a omezení v politice rozvojové spolupráce jak na straně donora, tak na straně příjemce. Důležité je upozornit na nedostatečnou koordinaci a efektivnost jednotlivých postupů či nedostatky v zadávání veřejných zakázek. Správná evaluace by měla podporovat jednání a zlepšovat spolupráci mezi účastníky rozvojového procesu na základě vzájemně sdílených zkušeností na všech úrovních.

3.2. Nestrannost, nezávislost a důvěryhodnost evaluačního procesu

Celý evaluační proces by se měl podle DAC (1998) řídit principy nestrannosti a nezávislosti. Tyto principy by měly být zohledněny již ve fázi plánování evaluace, formulaci zadání i výběru a následném schvalování evaluačních skupin. Nestrannost evaluačního týmu přispívá k důvěryhodnosti evaluace rozvojové činnosti a zamezuje zkreslení poskytovaných informací, které jsou uvedeny v evaluaci. Nezávislost snižuje možnost střetu zájmů, které by mohly nastat, kdyby manažeři projektů přímo hodnotili svou práci. Nezávislost by se měla ještě více posílit tím, že se zveřejní jména všech členů evaluační skupiny v závěrečné zprávě evaluačního procesu. Zvolení správného managementu je zásadní pro zajištění účinného evaluačního procesu.

Nestrannosti a nezávislosti lze dle DAC (1998) nejlépe dosáhnout tím, že se vyčlení evaluační skupina od vedení zodpovědného za plánování a řízení rozvojové aktivity. Toho se může docílit tak, že evaluační jednotky budou spadat přímo pod příslušné ministerstvo či centrální rozvojovou agenturu zodpovědnou za celkovou rozvojovou pomoc.

Důvěryhodnost celého procesu evaluace závisí na odborných znalostech a nezávislosti evaluační skupiny a na transparentnosti celého evaluačního procesu. Pro posílení důvěryhodnosti by měli být v evaluační skupině přítomni i zástupci země, která rozvojovou pomoc přijímá. Transparentnost evaluačního procesu je důležitá pro jeho důvěryhodnost a legitimitu. Hodnocení jako celek by mělo být co nejotevřenější a přístupné pro všechny. V hodnotící zprávě musí být jasně rozlišeny závěry evaluace a další doporučení. Případné výtky k realizaci či dopadu projektu by měly být shrnuty šetrným způsobem, aby nepoškodily dobrý úmysl donora. Je žádoucí, aby byly výsledky evaluačního procesu vnímány jako relevantní a užitečné, a proto musí být prezentovány srozumitelně a výstižně. Evaluační proces by měl plně odrážet zájmy a potřeby aktérů rozvojové pomoci. Samotná evaluace rozvojové činnosti takto podporuje další vyjasnění cílů, zlepšuje komunikaci, přispívá ke vzájemnému učení aktérů a vytváří předpoklady pro následné kroky v pokračování rozvojové činnosti. Průběžné evaluace probíhající činnosti by měly být dokončeny včas a měly by být k dispozici při rozhodovacím procesu další navazující aktivity. Při probíhající aktivitě by mělo být prováděno průběžné monitorování činnosti, které se později stane doplňujícím faktorem průběžné a následně celkové evaluace.

3.3. Účast dárců a příjemců rozvojové pomoci v evaluačním procesu

V souladu s principem vzájemného partnerství dárců a donorů by měly být podle DAC (1998) do evaluačního procesu zapojeny, pokud je to možné obě strany. Principem nestrannosti a nezávislosti při evaluaci se musí řídit dárci i příjemci. Účast a nestrannost obou stran v evaluačním procesu přispěje k dlouhodobé udržitelnosti projektu či programu, protože příjemci jsou plně zodpovědní za udržitelnost projektu či programu po odchodu donora. Při evaluačním procesu by se měly vždy brát ohledy na názory všech zúčastněných aktérů i cílové skupiny.

3.4. Realizace evaluace a její podoba

Každá evaluace musí být podle DAC (1998) koncipována tak, aby byl definován účel a rozsah evaluace, musí být popsány metody používané pro evaluaci a normy, podle kterých

byl rozvojový projekt či program realizován. Předem by také měla být přibližně stanovena doba potřebná na vypracování celkové evaluace. V každé evaluaci musí být vysvětlen její účel a musí být definována hodnocená aktivita. V samotné evaluaci by měly být vysvětleny všechny použité informace, cíle, aktivity, dopady a vlivy hodnocené činnosti.

Každá evaluace by měla odpovědět na 3 skupiny otázek. První skupinou otázek je tzv. **zdůvodnění činnosti**. V průběhu evaluačního procesu se evaluační týmy snaží odpovědět na otázky typu: Má celá aktivita nějaký smysl? Jsou stanovené cíle objektivní a uskutečnitelné? Druhou skupinu otázek **spojují cíle a úspěchy činnosti** a patří sem otázky typu: Do jaké míry se podařilo dosáhnout stanovených cílů? Mohly by být cíle dosaženy při jiném pracovním postupu? Jaké jsou hlavní faktory, které umožnily dosáhnout či nedosáhnout stanovených cílů? Třetí skupina otázek se věnuje **dopadům a vlivům rozvojové činnosti**. V této části by se měly evaluační týmy zaměřit nejen na přímé výstupy činnosti, ale i na sociální, ekonomické, environmentální a jiné dopady. Evaluace by se měla zaměřit i na nezamýšlené výsledky a snažit se vysvětlit pozitivní i negativní vnější faktory na rozvojovou činnost, jako jsou například změny základních politických prostředí, hospodářské politiky nebo finančních podmínek. Tuto část evaluace by měla charakterizovat otázka typu: Co se změnilo v důsledku projektu či programu?

Cílem těchto tří skupin otázek je zajistit, aby evaluační tým mohl posoudit všechny dostupné informace a následně formulovat závěry a doporučení, které zahrnují odpovědi na další skupiny otázek. Mezi ně patří skupiny otázek hodnotící **celkové výsledky rozvojové činnosti**, například: Jak úspěšný byl celkový projekt či program? Jaké byly celkové náklady a jak byly využity? Byly všechny cíle dosaženy ve stanovených časových termínech a v předpokládaném rozpočtu? Byly v rámci realizace projektu nějaké závažné nedostatky? Jaké byly hlavní úspěchy prováděné činnosti? Druhá skupina otázek, které pomáhají evaluačnímu týmu stanovit své závěry, se věnuje **udržitelnosti rozvojové aktivity** a pomáhá evaluačnímu týmu stanovit udržitelnost rozvojové činnosti z dlouhodobého hlediska. Třetí skupinou otázek jsou otázky **alternativního řešení** typu: Existují lepší způsoby, jak dosáhnout stanovených cílů? Poslední skupina otázek se zabývá **poučením** a zahrnuje otázky jako například: Jaká jsou obecná poučení a jaké aspekty je třeba vzít v úvahu pro příští činnost?

V této fázi evaluačního procesu je také třeba pevně stanovit metody a techniky, které mají být použity k řešení zjištěných nedostatků a problémů. Většina případů evaluace

by měla zahrnovat kombinace kvantitativních a kvalitativních technik. Metody celkové evaluace již realizovaného projektu či programu by se měly shodovat s metodami použitými při průběžných evaluacích.

3.5. Závěrečná zpráva a zpětná vazba

Závěrečné evaluační zprávy DAC (1998) by měly být jasné a srozumitelné a pokud možno bez většího množství technických údajů. Každá závěrečná evaluační zpráva by měla zahrnovat shrnutí, profil hodnotící činnosti, seznámení s evaluační metodou, hlavní závěry, poučení a doporučení k výsledkům. Doporučení k realizované rozvojové činnosti může být odděleno od hlavní evaluační zprávy. Systematické šíření evaluačních zpráv a doporučení je zásadní pro zajištění lepšího plánování a realizace činností v oblasti rozvojové pomoci.

Zpětná vazba je nezbytnou součástí evaluačního procesu, protože poskytuje propojení mezi již realizovanými a budoucími aktivitami. Aby se zajistilo správné využívání získaných informací v budoucích projektech nebo programech rozvojové spolupráce, měly by se vytvořit odpovídající mechanismy zpětné vazby zahrnující všechny zúčastněné partnery. Tyto mechanismy by měly být založeny na vzájemném dialogu všech zúčastněných například formou různých workshopů či seminářů. V dnešní době také umožňují dobré a rychlé šíření nabytých informací a myšlenek neformální prostředky jako jsou internetové sítě a podobně. Má-li být zpětná vazba účinná, je nezbytný vstřícný přístup všech zúčastněných stran, včetně podpory ze strany vedoucího a rozpočtového managementu a dalších zainteresovaných pracovníků.

4. Evaluační proces zahraniční rozvojové spolupráce České republiky

Podobné principy jako DAC a UNDP používá i Česká republika. Česká rozvojová agentura (2011) označuje vyhodnocení efektivity a celkových přínosů rozvojové intervence za „velmi důležité v problematice poskytování bilaterální i multilaterální rozvojové pomoci“.

Stejně jako ostatní rozvinuté země, které poskytují rozvojovou pomoc, tak i Česká republika má vypracovanou příručku řízení rozvojové pomoci, jejíž nedílnou součástí je i evaluace, která se řídí podle standardů UNDP a OECD/DAC.

Účelem evaluace českých rozvojových intervencí je především zjistit relevanci realizovaných rozvojových projektů a programů, zda odpovídají potřebám partnerských zemí. Dále se evaluační skupiny zaměřují na zhodnocení dopadů rozvojové činnosti na cílové skupiny. Další součástí evaluace českých rozvojových aktivit je zhodnocení, zda bylo dosaženo stanovených cílů a s jakou úspěšností byly naplněny. A dle principů UNDP a OECD/DAC se klade poměrně značný důraz na hodnocení udržitelnosti projektu či programu po ukončení realizace a po odchodu donora. U evaluace českých rozvojových aktivit není kladen takový důraz na jednotlivé aktivity a výstupy, ale hlavně na dopady a přínosy rozvojových aktivit pro místní obyvatelstvo a životní prostředí. (Jelínek P., Hlavičková Z., a kol., 2006)

Většinou vhodné projekty či programy pro evaluaci vybírají rezortní ministerstva, která seznam vybraných projektů nebo programů postoupí Odboru rozvojové spolupráce Ministerstva zahraničních věcí (ORS MZV). ORS MZV může tento seznam vhodných projektů či programů ještě doplnit a potom většinou pověřuje zajištěním samotných evaluací Českou rozvojovou agenturu. Česká rozvojová agentura poté navrhne ORS MZV a příslušným rezortním ministerstvům zadání evaluace a uvede do zadání hlavní evaluační otázky a požadované evaluační metody (kvantitativní nebo kvalitativní metody případně jejich kombinaci). Po přezkoumání zadání evaluace rozhodne ORS MZV spolu s rezortními ministerstvy o tom, zda se bude jednat v konkrétních případech o evaluaci interní, polonezávislou nebo zcela nezávislou (Jelínek P., Hlavičková Z., a kol., 2006).

Metody evaluace české rozvojové spolupráce

Metodami evaluace české rozvojové spolupráce se podrobně zabývá Jelínek, Hlavičková a kol. (2006). Podle typu závislosti evaluační skupiny se rozlišují tři druhy

evaluací rozvojových aktivit. Evaluace, kterou provádějí orgány přímo zapojené do řízení nebo realizace rozvojového projektu či programu se označuje jako **interní evaluace**. V případě použití tohoto druhu evaluace určuje složení evaluačního týmu ze svých zástupců Ministerstvo zahraničních věcí, rezortní ministerstvo a Česká rozvojová agentura. Vedoucí evaluační skupiny by měl rozdělit úkoly svým spolupracovníkům a většinou se tomu děje tak, že pracovníci rezortního ministerstva se zaměřují na posouzení efektivity projektu či programu a členové České rozvojové agentury se zaměřují na vyhodnocení relevance, efektivnosti, dopadů a udržitelnosti rozvojového projektu nebo programu.

Polonezávislá evaluace je prováděna současně orgány, které jsou přímo zodpovědné za realizaci této činnosti a nezávislými evaluačními skupinami. V případě tohoto polonezávislého způsobu evaluace rozvojové činnosti vybere rezortní ministerstvo, Ministerstvo zahraničních věcí a Česká rozvojová agentura své zástupce do evaluačního týmu a navíc Česká rozvojová agentura vybere vhodným a transparentním způsobem další nezávislé externí odborníky. Vedoucí pracovník evaluační skupiny zajistí rozdělení práce a to většinou tak, že pracovníci rezortního ministerstva se soustředí na zhodnocení efektivity a hospodárnosti projektu či programu, zástupci České rozvojové agentury mají za úkol hodnotit relevanci, efektivnost, dopady a udržitelnost rozvojové činnosti a nezávislí externí evaluátoři hodnotí technické sektorově specifické aspekty, případně se podílejí na hodnocení logické stavby projektu či programu a konsekvencí rozvojové intervence.

Třetím druhem evaluace je **evaluace nezávislá**. Toto hodnocení provádějí pouze subjekty, které se nepodílí na evaluované rozvojové aktivitě. Tento typ evaluace také zaručuje nejvyšší nestrannost a nezávislost hodnocení. Česká rozvojová agentura vybere transparentním způsobem skupinu nezávislých externích odborníků a ti se na základě předem připraveného zadání evaluace snaží zajistit ucelené vyhodnocení rozvojové aktivity.

Na začátku každé evaluace by se evaluační tým měl podrobně věnovat analýze všech dostupných dokumentů (jako jsou například projektové dokumenty, průběžné, roční a závěrečné zprávy, dokumenty definující národní sektorové politiky atd.) a aktérů rozvojové činnosti. Mezi hlavní metody sběru dat potřebných k samotné evaluaci patří kvalitativní a kvantitativní metody. Při sběru dat **kvalitativní metodou** se soustředí evaluační skupina hlavně na přímá pozorování v oblasti realizace rozvojové aktivity a strukturované či nestrukturované rozhovory, popřípadě skupinové rozhovory se všemi zainteresovanými aktéry činnosti. Při získávání potřebných informací pro evaluaci lze také použít různé vhodné

formy dotazníků, testů nebo zpracování případových studií. Na rozdíl od kvalitativní metody používá **kvantitativní metoda** při získání potřebných informací pro evaluaci převážně přímých měření nebo šetření s velkým počtem zúčastněných (hlavně z cílové skupiny rozvojové intervence). Při evaluaci rozvojové činnosti by měla evaluační skupina dodržovat **pravidlo triangulace**, pomocí něhož by měla získávat informace pro evaluaci kombinací informací získaných různými metodami a také z různých informačních zdrojů.

Mezi **klíčové aspekty evaluace českých rozvojových aktivit** patří hodnocení relevance, efektivnosti, efektivity, dopadů a udržitelnosti rozvojových činností. Při **hodnocení relevance** rozvojových aktivit posuzuje evaluační tým, zda jsou rozvojové záměry a cíle rozvojových aktivit v souladu s národními a mezinárodními rozvojovými prioritami příjemce. Při **posuzování efektivnosti** rozvojových projektů a programů se zkoumá, zda a jakým způsobem bylo dosaženo stanovených cílů činnosti. **Efektivita** rozvojové činnosti posuzuje, zda a jak byly realizovány stanovené aktivity a výstupy a zda byly realizovány ve stanoveném čase a za odpovídajících nákladů. Při **zkoumání dopadů** rozvojových projektů a programů posuzuje evaluační skupina dopad plánovaných i neplánovaných přínosů pro cílovou skupinu. Evaluační tým také musí posoudit případné negativní dopady na cílovou skupinu a na životní prostředí. Posledním klíčovým aspektem evaluace českých rozvojových projektů a programů je **vyhodnocení udržitelnosti** činnosti do budoucna po odchodu realizátora a donora. Při hodnocení udržitelnosti projektu či programu zkoumá evaluační tým, zda přínosy projektů nebo programů budou pro cílovou skupinu udrženy i po ukončení přímé intervence.

Podle těchto klíčových aspektů evaluace českých rozvojových intervencí je sestavena metoda celkového hodnocení projektu či programu. **Každý klíčový aspekt je vyhodnocen klasifikačním stupněm**, který je buď „vysoký“, „střední“ nebo „nízký“

Hodnocení **relevance** rozvojové aktivity k rozvojovým potřebám a rozvojovým politikám je hodnoceno stupni „v souladu“ či „v nesouladu“.

Hodnocení **efektivnosti** se posuzuje pomocí srovnání skutečných a plánovaných dat při dosahování cílů.

Tab. 1: Měření Efektivnosti

<u>Dosažení z původního cíle</u>	<u>Efektivnost</u>
> 80 %	Vysoká
50–79 %	Střední
< 50 %	Nízká

Zdroj dat: JELÍNEK P., HLAVIČKOVÁ Z., a kol., 2006, upraveno autorem

Efektivita se posuzuje podle srovnání plánovaných a dosažených výstupů projektu časového harmonogramu a nákladů. Ohodnocení celkové efektivity projektu či programu probíhá na základě výsledků srovnání jednotlivých položek. Realizace výstupů se hodnotí podle dosažené shody s původním plánem výstupů. Obdobné je to při posuzování časového harmonogramu, jeho hodnocení se zaměřuje na posouzení kolika procent výstupů bylo dosaženo v časovém plánu a zda se realizace výstupů musí prodlužovat. Také hodnocení celkových nákladů rozvojového projektu či programu se hodnotí třístupňově a zkoumá se, kolik prostředků bylo použito na jednotlivé výstupy a jestli přidělené finance stačily na pokrytí nákladů projektu nebo musely být prostředky navýšeny.

Tab. 2: Měření efektivity

<u>Položky</u>	<u>Shoda</u>	<u>Stupeň</u>
Realizace výstupů (shoda s původním plánem výstupů)	Úplná shoda s plánem	3
	> 50 %	2
	< 50 %	1
Časový harmonogram (dosažení výstupů podle	Úplná shoda s plánem	1
	Prodloužení projektu < 50 % původního plánu	2

stanoveného časového plánu)	Prodloužení projektu > 50 % původního plánu	3
Celkové náklady (použité prostředky v porovnání s plánem)	≤ 100 %	1
	> 100 % < 150 %	2
	> 150 %	3

Zdroj dat: JELÍNEK P., HLAVIČKOVÁ Z., a kol., 2006, upraveno autorem

Kombinací těchto tří hodnocení sestaví evaluační skupina celkové hodnocení efektivnosti, které se počítá podle vzorce:

$$ef = \frac{V}{\frac{1}{2}(\check{C} + N)}$$

kde V je ohodnocení realizace výstupů (hodnoty 1, 2 nebo 3), $\check{C}$ je ohodnocení časového harmonogramu (hodnoty 1, 2 nebo 3) a N je hodnocení celkových nákladů projektu (hodnoty 1, 2 nebo 3).

Podle předchozího výpočtu hodnoty efektivity se výsledná efektivita rozvojového projektu či programu vyhodnotí takto:

Tab. 3: Měření výsledné efektivity projektu

<u>Hodnota efektivity</u>	<u>Výsledná efektivita projektu</u>
$Ef \geq 2,50$	Vysoká
$Ef \geq 1,50 < 2,50$	Střední
$Ef < 1,50$	Nízká

Zdroj dat: JELÍNEK P., HLAVIČKOVÁ Z., a kol., 2006, upraveno autorem

Udržitelnost výsledků rozvojového projektu či programu je hodnocena jako „vysoká“, je-li udržitelnost velmi dobrá a pravděpodobná. Pokud se předpokládá udržení pozitivních dopadů pro cílovou skupinu i po ukončení rozvojové intervence bez závažných problémů, hodnotí evaluační skupina projekt či program z hlediska udržitelnosti jako „střední“. Jsou-li během evaluačního procesu zjištěny závažné problémy, je projekt či program hodnocen jako „nízce udržitelný“.

Konečná evaluační zpráva by ještě před samotným zveřejněním měla být poskytnuta k vyjádření realizátorovi rozvojové aktivity a poté ji může evaluační skupina prezentovat odpovědným pracovníkům rezortního ministerstva a Ministerstva zahraničních věcí. Jakmile odpovědní ministerští pracovníci akceptují výsledky evaluační zprávy a její doporučení, měli by zajistit, aby tyto pozitivní postupy byly uplatněny v budoucí rozvojové spolupráci. Pokud závěry evaluační zprávy a její doporučení nepřijmou nebo jen z části, musí tento postoj písemně odůvodnit.

Po převedení do celkového hodnocení může rozvojový projekt či program získat hodnocení „velmi uspokojivé“, „uspokojivé“, „méně uspokojivé“ nebo „neuspokojivé“ celkové hodnocení. Rozvojovou intervencí nelze považovat za úspěšnou, i když dosáhne uspokojivého celkového hodnocení, pokud není relevantní k rozvojovým potřebám a cílům partnerské země. Na druhé straně také není možné považovat rozvojovou intervencí za úspěšnou, pokud realizace výstupů nepovede ke stanoveným cílům.

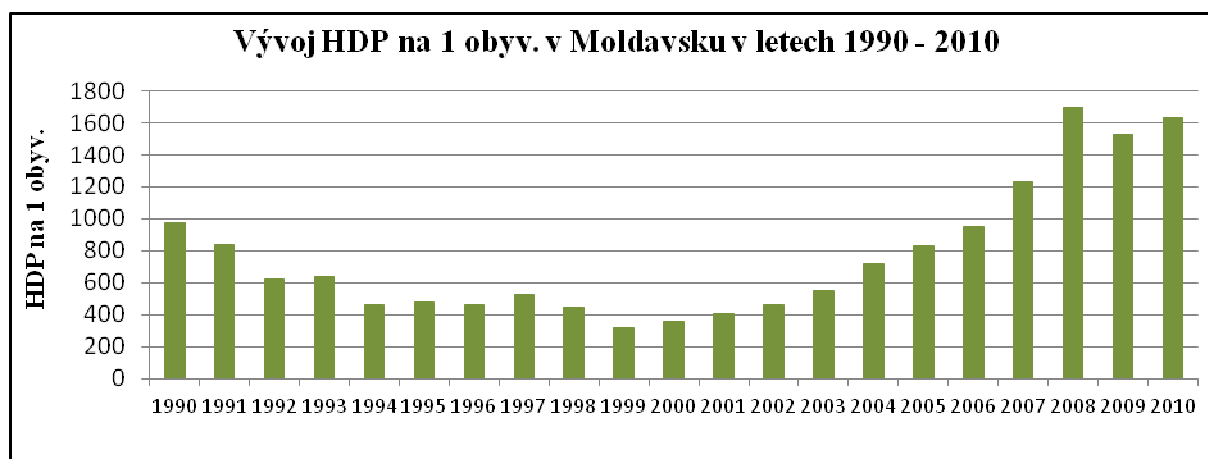
4. Rozvojové problémy a příležitosti Moldavska

Moldavská republika je poměrně malá postsovětská republika, jejíž hospodářství se zaměřuje na zemědělskou výrobu. Po vyhlášení nezávislosti 27. srpna 1991 došlo ke značnému propadu ekonomiky, kvůli velké závislosti na odbytu hlavně zemědělských produktů na velkém sovětském trhu. Krátce po vzniku samostatné Moldavské republiky musela nová vláda pod vedením prezidenta Iona Mirceii Snegura čelit separatistickým tendencím Gagauzů na jihu a Podněsterců na východě země, kteří měli značnou podporu ruských politiků. Zajištění celistvosti země se stalo jednou z vládních priorit. Separatistické tendence Gagauzů se vyřešily mírovou cestou, tak že v lednu 1995 moldavský parlament uznal Gagauzii jako autonomní oblast v rámci Moldavské republiky (Gribincea A., Grecu M., 2004). V Podněstří byla situace o poznání horší, do oblasti se začaly přesouvat ruské vojenské jednotky s těžkou obrněnou technikou, kozácké sbory a byly vytvořeny jednotky podněsterských gardistů. Všechny spory vyvrcholily krátkou a krvavou válkou o Podněstří na jaře roku 1992, ve které moldavská vláda ztratila nad Podněstřím jakoukoliv kontrolu.

Během války o Podněstří a v následných pokusech o postkonfliktní vyrovnání, které trvá až do dnešních dnů, se výrazně zhoršily vztahy moldavské vlády s ruskými politiky. Také kvůli zhoršujícím se vztahům s Moskvou docházelo k postupnému zdražování energetických surovin dodávaných z Ruska – hlavně životně důležité ropy a zemního plynu. Kvůli snahám o zajištění územní celistvosti a nedělitelnosti země se moldavská vláda tolik nesoústředila na řešení ekonomických problémů a potřebných reforem.

V důsledku těchto změn na začátku 90. let výrazně poklesl hrubý domácí produkt (HDP). V roce 1991 podle Světové banky (2012) začal HDP klesat, a v roce 1994 došlo dokonce k poklesu o 31 %. Růst začala moldavská ekonomika až v roce 1997, kdy se růst HDP pohyboval pod 2 %, ale v následujícím roce opět poklesl do záporných čísel. Ekonomická situace se začala mírně zlepšovat a stabilizovat až po přelomu tisíciletí, kdy od roku 2000 je růst HDP kladný, tento růst byl přerušen pouze v roce 2009.

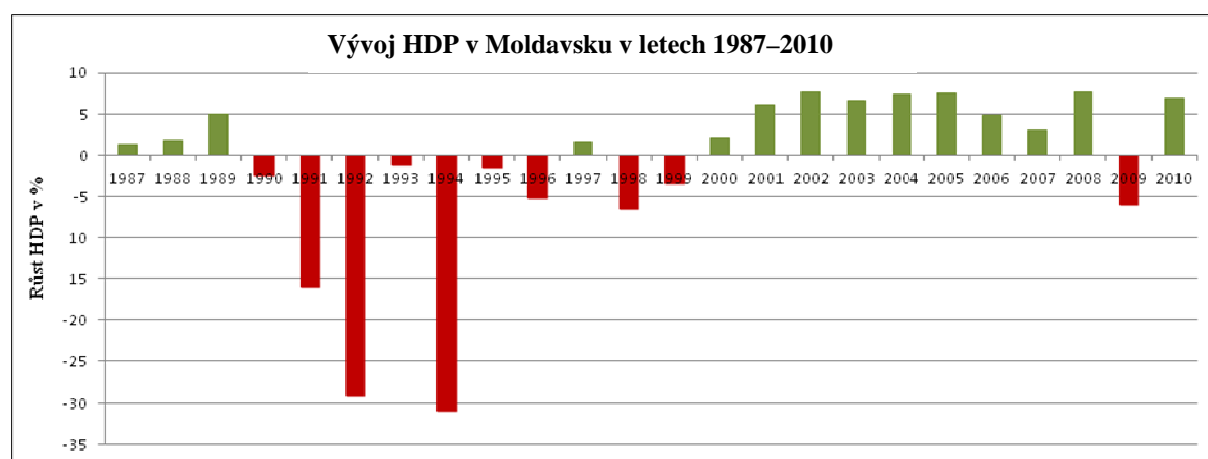
Obr. 1: Vývoj HDP na 1 obyv. v Moldavsku v letech 1990–2010

Zdroj dat: Světová banka, 2012, upraveno autorem

Moldavsko mohlo tohoto pozitivního růstu ekonomiky dosáhnout také díky probíhajícím vládním reformám, jako jsou například reformy pojišťovnictví, reforma právních předpisů a soudní moci a reforma státní správy, která by měla být co nejdříve posílena reformou místní samosprávy, která povede k větší decentralizaci státní moci. V průběhu provádění těchto reforem by se vláda také měla snažit o snížení státního dluhu, který dosáhl v roce 2010 téměř 4,7 miliard USD, což je o 1,1 miliardy USD více než v předchozím roce (Světová banka, 2012).

Obr. 2: Vývoj HDP v Moldavsku v letech 1987–2010

Zdroj dat: Světová banka, 2012, upraveno autorem

I přes tyto pozitivní změny v moldavské politice a ekonomice patří Moldavsko mezi země s nižším středním příjmem společně s dalšími evropskými státy – s Albánií, Běloruskem, Bosnou a Hercegovinou, Makedonií a Ukrajinou, ovšem všechny tyto země v roce 2010 přesáhly hranici GNI (Hrubý národní příjem) 3 000 USD na osobu, zatímco GNI Moldavské republiky činil 1 810 USD na osobu, téměř deset krát méně než představuje GNI u České republiky. Podle těchto ekonomických ukazatelů je Moldavsko nejchudší evropskou zemí. (Světová banka, 2012)

Podle údajů UNDP (2012) od roku 2000 vstoupá v Moldavsku také Index lidského rozvoje (HDI), na rozdíl od předchozích let, kdy byl takřka konstantní, dosáhl v tomto roce hodnoty 0,586. V roce 2011 dosáhl hodnoty HDI 0,649, což představuje střední stupeň rozvoje. Moldavsko se v pořadí států světa podle tohoto indexu pohybuje kolem 100. místa. Pro srovnání Česká republika dosáhla v tomto roce hodnoty HDI 0,870, což představuje velmi vysoký stupeň rozvoje a pohybuje se do 30. místa v žebříčku států.

Podle měření UNDP žilo v Moldavsku v roce 2008 pod mezinárodní hranicí chudoby, která představuje 1,25 USD na jeden den a pro jednoho člověka, 1,9 % moldavské populace.

Moldavské ekonomice také nepříspěvá politická krize, kterou odstartovaly v červenci 2009 předčasné parlamentní volby, ve kterých opět zvítězila Komunistická strana Moldavska ziskem 45 % všech hlasů (Skálová I., 2009). Ovšem opozice v parlamentu obsadila většinu křesel. V září téhož roku situaci ještě více zkomplikoval prezident a zároveň předseda Komunistické strany Moldavska Vladimir Voronin, který odstoupil z funkce prezidenta země. Do zvolení nového prezidenta je touto funkcí prozatím pověřen Mihai Gimpu. Komunisté a opozice nejsou dlouhodobě schopni dosáhnout kompromisu, proto ani dnes, téměř po třech letech, stále ještě nebyl zvolen prezident Moldavské republiky. Důvěru moldavské vlády u běžných občanů také podkopává často přítomná korupce. Podle měření Transparency International (2012) přesáhlo Moldavsko třetí stupeň indexu korupce pouze v letech 2001, 2006 a 2009. Index korupce se měří na stupnici do 10, kdy právě stupeň 10 představuje nulovou korupci. Pro srovnání Česká republika dosáhla v roce 2010 indexu 4,6 a Rwanda 4,0.

Mezi velké problémy Moldavska patří pracovní migrace, ke které donutila Moldavany ekonomická krize v devadesátých letech, nedostatek pracovních příležitostí a nízké mzdy a poměrně vysoké ceny základního zboží a bydlení. Aby běžní občané dokázali uživit své rodiny, často odjíždí za prací do zahraničí. Nejhorší situace podle Biroul Național de

Statistică (2012) nastala v roce 2005, kdy téměř 400 000 moldavských občanů v produktivním věku dlouhodobě pracovalo v zahraničí, což představuje téměř čtvrtinu ekonomicky aktivního obyvatelstva. V roce 2010 jich bylo o 100 000 méně a to kvůli ekonomické krizi v Evropě. Moldavští pracovní migranti zastávají nejrozličnější druhy pracovních činností zejména v Rusku, kde jim nepůsobí žádné problémy jazyková bariéra, protože Moldavsko je dvoujazyčnou zemí, kde úředním jazykem je moldavština (prakticky totožná s rumunštinou), ale většina obyvatel také plynne hovoří rusky. Ovšem pracovníci z Moldavska se vyskytují po celé Evropě a také v České republice. Tito pracovníci posílají část vydělaných peněz domů rodinám. Tyto finanční příspěvky jsou v Moldavsku vítaným příležením a hodně rodinám umožňují udržet si slušné bydlení. Světová banka (2012) odhaduje výši těchto remitencí za rok 2010 okolo 1,4 miliardy USD, což představuje více než 11 % hrubého domácího příjmu celé země.

S pracovní migrací souvisí další velký problém Moldavska, a tím jsou tzv. sociální sirotci. Jedná se o děti, které v zemi zůstaly, zatímco jejich rodiče odjeli dlouhodobě vydělávat do ciziny. O některé tyto děti se starají prarodiče nebo jiní příbuzní, kteří zůstali doma, ale hodně dětí kočí tzv. „na ulici“ nebo ve státních ústavech a dětských domovech pro tyto účely uzpůsobených. Děti žijící „na ulici“ často propadají alkoholu nebo drogám a nevyhnou se ani kriminalitě spojené s krádežemi a prostitucí. Děti žijící v dětských domovech zde často stráví celé své dětství. Moldavské úřady odhadují, že až 90 % z celkem 12 000 dětí žijících v dětských domovech je právě sociálními sirotky. Děti v dětských domovech často trpí psychickými problémy, které s nimi nikdo nemůže rozebrat a poskytnout jim pomocnou ruku, protože dětské domovy mají málo vychovatelů a sociálně-psychologických pracovníků. Často zde také panuje spíše „vojenský režim“ než přívětivé domácí prostředí. Velké problémy potom dětem způsobuje začlenění do normálního života a pracovního procesu po opuštění dětského domova. (Prietenii Copiilor, 2008, ústní sdělení)

Poměrně značný problém v Moldavsku také dle Libora Nováka (2012, ústní sdělení) představuje znečištění životního prostředí, které trpí špatným způsobem zemědělského hospodaření ještě z dob Sovětského svazu. Na území dnešní Moldavské republiky se nacházela velká zemědělská družstva a opravná zemědělská technika. Většina těchto stanic měla své nádrže pohonných hmot, které často bývaly zabudovány v zemi. Kvůli nedostatečné údržbě často docházelo k úniku ropných látek přímo do země. Situace se ještě více zhoršila po rozpadu Sovětského svazu, kdy výrazně ubylo finančních prostředků na udržování těchto

družstev a stanic v provozu. Dnes je v nejvíce postižených oblastech ve spodních vodách a ve studních domácnostech až několik desítek centimetrů silná vrstva ropných látek.

Další příčinou místní kontaminace půdy a vody ropnými látkami byl sovětský systém hodnocení výkonnosti zemědělských družstev. Moldavská zemědělská družstva byla hodnocena nikoliv podle vykonané práce, ale podle množství vypotřebované nafty. Tento systém hodnocení měl za následek to, že aby nebyl zemědělec podezírán ze zanedbávání práce, musel vypustit část nafty do země, většinou ji vypustil přímo ve vesnici nebo jen malý kus za ní.

Zdroje pitné vody většiny Moldavanů na venkově jsou také kontaminovány fekálními látkami a to z důvodu, že domácnosti často nejsou připojeny na systém veřejné kanalizace, která na venkově zcela chybí. Druhým velkým znečišťovatelem půdy a vody fekálními látkami jsou volně chovaná domácí zvířata.

Poměrně značným znečišťovatelem životního prostředí jsou skládky odpadů, které jsou zcela netříděné a neřídí se pravidly odpadového hospodářství obvyklými v Evropě. Některé skládky leží přímo v záplavových oblastech velkých řek (Prutu na západě a Dněstru na východě) a při jejich rozvodnění dochází k úniku toxických látek a následné kontaminaci oblastí po proudu těchto řek, které ústí do Černého moře. (Tomáš Vránek, 2012, ústní sdělení)

Podle řady makroekonomických údajů je na tom Moldavsko podobně jako rozvojové země Subsaharské Afriky nebo jihovýchodní Asie. V demografických ukazatelích a v úrovni sociálních služeb je jeho zaostávání za Evropou znatelně nižší, do jejich fungování se ale výrazně promítly ekonomické potíže země. Moldavská vláda se snaží reformovat zdravotnický systém, který je poměrně dobrý, i když stále ještě není na takové úrovni jako v České republice. Průměrná délka dožití moldavských občanů se podle UNDP (2012) pohybuje přes 69 let, tedy o osm let méně než v České republice. Velké regionální nemocnice, kterých je v Moldavsku 32, zůstaly po rozpadu Sovětského svazu bez pravidelných oprav a dnes jsou ve špatném technickém stavu a potřebují celkovou rekonstrukci, 17 z nich je přímo v havarijním stavu (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2012). Stejný problém postihl i vybavení nemocnic, kde některé přístroje jsou také ještě z dob Sovětského svazu a na nákup nových v hodně podfinancovaném zdravotnictví nejsou peníze. Vzhledem ke složité ekonomické situaci byla v některých nemocnicích omezena činnost jen na nejnutnější oddělení. Problémem

moldavského zdravotnictví je také odchod mladých lékařů a ostatního zdravotnického personálu za lepšími výdělky do zahraničí. Poměrně často se u lékařského personálu vyskytuje korupce nebo různě poskytované výhody pacientům za vedlejší poplatky.

Na druhou stranu dobře rozvinutá a zásobená je síť lékáren, kde se dají běžně sehnat léky, které jsou v zemích Evropské unie pouze na lékařský předpis. Úplný opak státních zdravotnických zařízení představují soukromé ordinace (například zubařské), které mají špičkové vybavení srovnatelné se standardem západní Evropy. Tyto ordinace stále častěji vyhledávají západní pacienti, protože jim místní lékaři jsou ochotni poskytnout stejné zákroky za mnohem méně peněz. (Klíma P., 2011, ústní sdělení)

V Moldavsku se ve větší míře než je to zvykem v zemích Evropské unie vyskytují průjmová onemocnění, která jsou způsobena používáním kontaminované vody. Mezi další nemoci vyskytující se v Moldavsku patří hepatitida, tuberkulóza nebo se zde může vyskytovat cholera. (Novák L., 2012, ústní sdělení)

Kromě poměrně dobrého zdravotnictví patří mezi příležitosti rozvoje Moldavské republiky také vzdělanost Moldavanů. Podle Biroul Național de Statistică (2012) byla při posledním sčítání lidu v roce 2004 v zemi gramotnost mezi dospělými 99 % (pouze 30 025 obyvatel bylo negramotných). Nejvíce obyvatel země (40 %) dosáhlo středního vzdělání. A univerzitně vzdělaných lidí bylo v roce 2004 v Moldavsku okolo 10 %. Zbytek Moldavanů dosáhl ukončení základního vzdělání, které je v Moldavsku povinné. Pozitivním trendem v posledních deseti letech se stává to, že moldavská vláda vyčleňuje stále více finančních prostředků na resort školství. V roce 2009 to bylo podle UNDP (2012) téměř 10 % HDP, zatímco v roce 2000 pouze 4,5 %. Ovšem velkým problémem, se kterým se i univerzitně vzdělaní Moldavané musí potýkat, je nedostatek pracovních míst nebo málo placená práce, proto raději odchází do zahraničí (hlavně členských zemí Evropské unie a Ruska), aby zde našli odpovídající a lépe placené zaměstnání. Tento odliv vzdělaných lidí také zpomaluje ekonomický rozvoj země.

6. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky a Moldavska

Česká republika poskytovala rozvojovou pomoc již před listopadem 1989, i když spíše ideologicky spřízněným zemím. Po roce 1989 byl program rozvojové spolupráce z důvodu transformace politiky a ekonomiky pozastaven, ale již v roce 1996 byla Česká republika první zemí z bývalých socialistických států střední a východní Evropy, která program zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) obnovila (MZV ČR, 2011). V následujících letech musela být ZRS ČR přizpůsobena novým trendům v postupně se měnícím politickém a ekonomickém prostředí. Významným mezníkem pro rozvojovou pomoc České republiky se stal rok 2004 a vstup do Evropské unie, která je největším poskytovatelem zahraniční pomoci. Mezi klíčové dokumenty ZRS České republiky patří „*Koncepce zahraniční rozvojové pomoci ČR na léta 2002–2007*“, která byla schválena vládou 23. ledna 2002 (MZV ČR, 2011) a „*Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU*“ z 31. března 2004 (Adamcová N., a kol., 2006).

Před vstupem do EU byla ZRS ČR podle Adamcové (2006) značně roztržštěná, například v roce 2004 bylo realizováno více než 100 projektů ve 40 zemích světa. Schválením „*Zásad zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU*“ rozhodla vláda o užším soustředění prostředků vyčleněných na rozvojovou spolupráci do potřebných zemí, které byly vybírány na základě: potřeby pomoci, kapacit pro příjem pomoci a tradice rozvojové spolupráce. Na těchto základech bylo vybráno osm **tzv. prioritních zemí** a dvě země **v programu tzv. střednědobých priorit**.

Tab. 4: Země ZRS ČR

<u><i>Prioritní země</i></u>	<u><i>Program střednědobých priorit</i></u>
Angola	Afghánistán
Bosna a Hercegovina	Irák
Jemen	
Moldavská republika	
Mongolsko	
Srbsko a Černá Hora	

Vietnam	
Zambie	

Zdroj dat: Adamcová N. a kol. 2006, upraveno autorem

Objem prostředků vyčleněný na rozvojovou spolupráci české republiky se ustálil na 0,11 % HND.

Dalším důležitým mezníkem v ZRS ČR se stal podle MZV ČR (2012) rok 2010 a schválení „*Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017*“ ze dne 24. května 2010. Tento dokument aktualizuje předchozí koncepci z roku 2002, přizpůsobuje se změnám a trendům v rozvojové politice na evropské i světové úrovni a upravuje cíle české rozvojové politiky. V rámci této koncepce byly definovány nové teritoriální priority ČR. Nejvyšší prioritu ZRS ČR získaly **tzv. programové země**, což je pět prioritních zemí s programem spolupráce.

Dalším stupněm zaujaly **tzv. projektové země**. Do této skupiny ZRS ČR patří pět států, „ve kterých jsou ve střednědobém horizontu potřebné a žádoucí rozsáhlejší rozvojové aktivity ČR“.

Do třetí kategorie ZRS ČR podle této koncepce patří prioritní země definované podle předchozí koncepce ZRS ČR, které nespádají do nových skupin programových ani projektových zemí. S těmito čtyřmi státy bude i nadále pokračovat spolupráce, ale již v jiném rozsahu a zaměření než v předchozím období.

Tab. 5: Rozdělení zemí ZRS ČR

<u>Programové země</u>	<u>Projektové země</u>	<u>Předchozí prioritní země</u>
Afghánistán	Gruzie	Angola
Bosna a Hercegovina	Kambodža	Jemen
Etiopie	Kosovo	Vietnam
Moldavská republika	Palestinská autonomní území	Zambie
Mongolsko	Srbsko	

Zdroj dat: MZV ČR 2021, upraveno autorem

V „*Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017*“ byly také dle MZV (2012) nově definované **sektorové priority**, které vycházejí ze zkušeností ZRS ČR z předchozího období, ale více rozpracovávají komparativní výhody České republiky, které vyplývají z vlastních zkušeností s politickou, ekonomickou a společenskou transformací. Tyto sektorové priority se řídí obecnými mezinárodními a evropskými principy poskytování rozvojové pomoci, plně se ztotožňují s rozvojovými cíli tisíciletí a zohledňují vzájemnou spolupráci s ostatními donory. Mezi tyto priority patří:

- Životní prostředí
- Zemědělství
- Sociální rozvoj, vzdělání, sociální a zdravotní péče
- Ekonomický rozvoj a energetika
- Podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace

Vedle těchto sektorových priorit se Česká republika snaží podpořit rozvoj v partnerských zemích prostřednictvím **tzv. průřezových principů**, mezi které patří:

- Demokratická správa věcí veřejných
- Šetrnost k životnímu prostředí a klimatu
- Dodržování základních lidských práv včetně rovnosti mužů a žen

Zahraníční rozvojová spolupráce ČR s Moldavskem

Moldavská republika patří mezi prioritní země české rozvojové spolupráce s programovou spoluprací. Na základě rozvojových potřeb a návaznosti již realizovaných projektů rozhodla vláda České republiky o setrvání Moldavska v prioritních zemích české rozvojové spolupráce i v období 2011–2017. Rozvojová spolupráce by se v tomto období měla soustředit na sektory zásobování vodou a sanitace, státní správa a občanská společnost, vzdělávání, sociální infrastruktura a služby, zemědělství lesnictví a rybolov a obecná ochrana životního prostředí.

Moldavsko kromě ZRS ČR patří do programu partnerských zemí v rámci Východního partnerství Evropské unie, který je zaměřen na zachování stability, bezpečnosti a rozvoje v zemích sousedících s Evropskou unií.

6.1. Rozvojové priority Moldavska

V roce 2010 určila moldavská vláda (2010) rozvojové priority země, kterými by se měli řídit domácí i zahraniční investoři. Tyto rozvojové priority by také měly sloužit jako hlavní nástroj pro orientaci donorů. Prioritní pro moldavskou vládu se staly tři sektory:

- Sektor odpovědného vládnutí – hlavním cílem se pro moldavskou vládu stalo zefektivnit veřejnou správu, omezit korupci, zahájit reformu administrativní decentralizace a modernizovat soudní systém a jeho financování
- Sektor hospodářské obnovy – mezi hlavní nástroje hospodářské obnovy by mělo patřit zlepšení podmínek pro podnikání, vládní pobídky pro rozvoj investic, výstavba industriálních center, modernizace a podpora zemědělství, větší investice do infrastruktury a rozvoje venkova
- Sektor rozvoje lidského kapitálu – se bude zaměřovat na podporu vzdělání, zdravotnictví a sociální ochrany

6.2. Rozvojová spolupráce ČR s Moldavskem v období 2006 – 2010

Podle Ministerstva zahraničních věcí České republiky (2012) je „Česká republika Moldavany vnímána jako významný a stabilní partner rozvojové spolupráce“. Na realizaci bilaterálních projektů se podílí řada českých firem, institucí i univerzit. V posledních pěti letech bylo na tyto projekty uvolněno více než 200 milionů korun. Velké množství financí

bylo v předchozím období použito na projekty zaměřené na zlepšení životního prostředí a zdraví obyvatelstva, jako jsou například projekty zabývající se snižováním kontaminace půdy a vodních zdrojů odpadními látkami, monitoringem vodních toků a protipovodňovou ochranou nebo odstraňováním starých ekologických zátěží.

Významnou část české rozvojové spolupráce tvořily projekty zaměřené na vzdělávání, které se zabývaly integrací moldavského vysokého školství se standardy Evropské unie nebo projekty specializující se na začleňování dětí z internátních škol do běžného života.

V sociální oblasti se ČR podílela na naplňování moldavských rozvojových priorit zejména díky projektům zaměřeným na posilování domácí péče a rozvoje pečovatelské služby především v místních komunitách.

Velkou pozornost věnovala ČR rozvoji moldavské veřejné správy a omezení pracovní migrace Moldavanů. V této oblasti se česká rozvojová pomoc zaměřovala na prevenci nelegální migrace do EU a zabývala se i podporou reintegrace navrácených migrantů do pracovního procesu.

V předchozím období byla v Moldavsku v rámci české rozvojové spolupráce realizována řada projektů zabývajících se odbornou přípravou moldavských úředníků nebo technickou pomocí, kdy jezdili Moldavané přímo do ČR na různá technická školení a odborné kurzy zabývající se zemědělskou produkcí.

Celkem bylo podle Ministerstva zahraničních věcí České republiky (2012) v tomto programovém období realizováno 29 rozvojových projektů za téměř 160 milionů Korun. Tyto projekty byly rozděleny do sedmi sektorů podle zaměření. Zároveň v tomto programovém období byla zahájena realizace dalších 13 rozvojových programů za více jak 163 milionů Korun, u kterých se předpokládá ukončení koncem roku 2012 nebo v roce 2013.

Tab. 6: Rozdělení rozvojových projektů ZRS ČR na období 2006-2010 a projektů přesahujících do dalšího období

Sektor	Počet projektů 2006–2010	Počet projektů přesahujících do dalšího období
Vzdělávání	5	0

Zásobování vodou a sanitační	6	5
Státní správa a občanská společnost	9	2
Sociální infrastruktura a služby	2	2
Obchod	2	0
Zemědělství, lesnictví a rybolov	2	3
Obecná ochrana životního prostředí	3	1

Zdroj dat: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2012, upraveno autorem

6.3. Rozvojová spolupráce ČR s Moldavskem v období 2011 – 2017

Při formování rozvojové spolupráce s Moldavskem na období 2011–2017 byly dle MZV ČR (2012) využity poznatky ze zkušeností z předchozího programového období a také poznatky z programovací mise, která se uskutečnila v říjnu 2010. V rámci této mise se setkali čeští odpovědní pracovníci s moldavskými partnery. Na základě těchto jednání bylo rozhodnuto, že česká rozvojová spolupráce bude pokračovat v sektorech, ve kterých byly již v minulém programovém období realizovány úspěšné projekty. Vzhledem k omezeným finančním i lidským zdrojům rozvojové spolupráce se v tomto nastávajícím programovém období bude klást velký důraz na vzájemnou propojenost projektů v různých sektorech a také na jejich udržitelnost. Po konzultaci odborníků z obou zemí byly vybrány tři sektory rozvojové spolupráce, podle kterých by měla být zaměřena většina projektů. Tyto sektory zahrnují:

- Životní prostředí
- Sociální rozvoj včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb
- Zemědělství

Kromě těchto sektorů se bude česká rozvojová spolupráce i nadále zabývat zlepšením demokratické správy a rozvojem občanské společnosti.

Vzhledem k menší rozloze Moldavské republiky nejsou v české rozvojové spolupráci stanoveny prioritní regiony, do kterých by pomoc měla směřovat. Zároveň je kladen důraz na to, aby se rozvojové aktivity nepřekrývaly s iniciativami ostatních dárců, proto se česká rozvojová spolupráce soustředí převážně na oblasti Kišiněva, Cahulu, Dubăsari, Mărculești, Nisporeni a Vulcănești. V tomto programovém období budou směřovat rozvojové projekty do oblastí aktuální potřeby podle priorit partnerské strany a velká část aktivit ZRS ČR bude probíhat v oblastech budování kapacit a infrastruktury po celém území Moldavské republiky.

V sektoru **životního prostředí** by Česká republika měla navázat na úspěšné projekty z minulého programového období v oblasti zásobování pitnou vodou a kanalizace. Zlepšení hospodaření s vodou patří mezi priority moldavské vlády. Mezi příčiny špatného zásobování domácností vodou hlavně ve venkovských oblastech patří zastaralá a nerekonstruovaná infrastruktura, špatná kvalita vodních zdrojů nevyhovující zemědělství nebo odpadové hospodářství, kde jsou průmyslové odpadní látky vypouštěny přímo do řek a často tak kontaminují zdroje podzemní i povrchové pitné vody.

Česká republika se bude v rámci rozvojové spolupráce věnovat v oblasti životního prostředí likvidaci dosud neřešených starých ekologických zátěží. Čeští odborníci spolu s moldavskými kolegy se zaměří na řešení problémů spojených se špatným nakládáním a uskladňováním ropných produktů a nebezpečných chemických látek. Realizace těchto aktivit bude vycházet z dlouhodobé zkušenosti českých firem v této oblasti a bude navazovat na předchozí projekty tohoto typu v Moldavsku.

V rámci ZRS ČR bude i nadále pokračovat budování systému včasného varování na klíčových moldavských řekách, které při rozsáhlých záplavách přinášejí značné ekonomické škody i ztráty na lidských životech.

Hlavní cíle v této činnosti byly stanoveny:

- Spolupráce v oblasti ochrany a využívání vodních zdrojů
- Spolupráce v oblasti sanitace
- Spolupráce v oblasti odpadového hospodářství
- Spolupráce při odstraňování ekologických zátěží

V oblasti **budování sociálních struktur a vzdělávání** může rozvojová spolupráce také navázat na úspěšné projekty z předchozího období. Hlavním cílem české rozvojové

spolupráce bude v této oblasti za spolupráce s ostatními donory celková reforma sociálních služeb v Moldavsku. Zvláštní důraz by měl být kladen na zvláštní a zranitelné skupiny moldavského obyvatelstva. ZRS ČR by se v této oblasti měla soustředit na potírání sociálního vyloučení a chudoby a to prostřednictvím politiky zaměstnanosti. Rozvojové projekty se budou zaměřovat na podporu rozvoje pracovního trhu a na vytváření nových pracovních míst. Prioritní oblastí těchto projektů by se měl stát venkov, kde mají lidé horší přístup k placenému zaměstnání než obyvatelé měst. V rámci rozvojové pomoci budou čeští pracovníci pořádat různé rekvalifikační kurzy, s jejichž pomocí by odborně proškolení lidé měli snadněji najít pracovní uplatnění. Tyto školení budou prioritně určeny pro dlouhodobě nezaměstnané a pro sociálně vyloučené skupiny obyvatel.

Mezi hlavní cíle v tomto sektoru patří:

- Podpora programů pro sociálně znevýhodněné skupiny
- Propojení systému vzdělávání a sociálních programů s politikou zaměstnanosti
- Rozvoj domácí asistentské péče
- Integrace zdravotně postižených a sociálně znevýhodněných osob do společnosti
- Vytváření národní koncepce sociální péče o opuštěné děti

Zemědělský sektor je pro moldavskou ekonomiku jedním z klíčových, proto je důležité najít správné možnosti pomoci českých podniků moldavským zemědělcům. Jednou z možností je působení ZRS ČR na zemědělský sektor prostřednictvím vytváření potravinové bezpečnosti, zvyšování kvality a efektivity moldavské zemědělské produkce. Další možností zlepšení zemědělského sektoru je za podpory různých školení pomoci místním zemědělcům uplatnit se na mezinárodních trzích. V rámci těchto projektů by se měla česká spolupráce zaměřovat na nejchudší zemědělce ve venkovských oblastech a na jejich vzdělávání v rámci nových technologií a postupů, ale i prostřednictvím zemědělského managementu podnikání. V rámci těchto školení budou odborní školitelé vysvětlovat místním zemědělcům, jak lépe dosáhnou na státní dotace nebo úvěry u bank.

V rámci rozvojové pomoci bude moldavským zemědělcům poskytnuto know-how a technické vybavení potřebné pro moderní zemědělství. Jako efektivní nástroj pro zlepšení zemědělství se v předchozím programovém období osvědčilo budování ukázkových zemědělských družstev.

Mezi hlavní cíle v ZRS ČR v zemědělském sektoru patří:

- Podpora drobných a středních zemědělců
- Podpora potravinové bezpečnosti

Mimo sektorové zaměření naváže Česká republika na předchozí aktivity a bude se snažit o **zlepšení moldavské státní správy a o posilování občanské společnosti**. Čeští odborní pracovníci budou moldavským úředníkům pomáhat s potřebnými reformami státní správy a budou jim předávat své zkušenosti s ekonomickou, politickou a právní transformací. Cílem českých projektů v této oblasti by mělo být vytvoření vhodného prostředí pro působení nevládních neziskových organizací a různých občanských iniciativ. Čeští pracovníci by jim měli také pomáhat v právních otázkách a také ve zvyšování zájmu obyvatel o působení v těchto organizacích.

Pomocí zavádění tzv. e-governmentu, se kterým má Česká republika zkušenosti, by se měly začít naplňovat rozvojové priority moldavské vlády, podle kterých by se vláda měla přiblížit širším vrstvám obyvatelstva a zvýšit jejich právní znalosti, ale na druhou stranu zabránit nárůstu byrokracie, korupce a šedě ekonomiky.

Hlavní cíle v tomto sektoru byly stanoveny jako:

- Posílení kapacit moldavské státní správy a přenos zkušeností v oblasti ekonomické, politické a společenské transformace
- Podpora při budování e-governmentu
- Vytváření funkční občanské společnosti, posilování občanských iniciativ a nevládních organizací
- Podpora regionálního a komunitního rozvoje
- Technická spolupráce v oblasti řízení veřejných financí
- Spolupráce v oblasti migrace
- Spolupráce v genderových otázkách
- Podpora moldavských snah o odstranění zneužívání žen a dětí

7. Evaluace vybraných projektů české rozvojové spolupráce

V současné době probíhá v Moldavsku podle České rozvojové agentury (2012) 13 rozvojových projektů v rámci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky za více než 163 milionů Korun. Do diplomové práce byly vybrány již ukončené projekty ze sektorů, ve kterých je Česká republika v rámci rozvojové spolupráce dlouhodobě úspěšná v rámci Moldavska. Tyto projekty a sektory zaměření jsou také velice kladně hodnoceny v rámci spolupráce s ostatními rozvojovými agenturami z různých zemí působících v Moldavsku.

7.1. Projekt č. RP/2/2007 – Zpracování koncepce odpadového hospodářství s cílem snížení negativních dopadů na kvalitu vod v regionu Leova, 2007–2009

Cíle projektu	1. Uzavření staré skládky na břehu řeky Prut a její sanace
	2. Zavádění systému tříděného odpadu
	3. Vznik nové řízené skládky odpadů
Cílová skupina	Obyvatelé regionu Leova
	Orgány státní správy a samosprávy
	Městský podnik Salubr–Leova
Doba trvání projektu	Srpen 2007 – listopad 2009
Realizátor projektu	ETC Consulting Group s.r.o.
	VHS Brno, a.s.
	Ircon, s.r.o.
Rozpočet projektu	11 980 000,- Kč

Obr. 3: Lokace projektu

Zdroj: Republica Moldova – Pagina Oficială

7.1.1. Cíle a metodologie projektu

Jedním z hlavních cílů tohoto projektu bylo dle Bzonkové a kol. (2011) vytvořit fungující systém odpadového hospodářství v oblasti regionu Leova. Projekt byl zahájen v roce 2007 a ukončen v roce 2009. Po ukončení tohoto projektu začal městský úřad v Leově ve spolupráci s dalšími 11 městy v této oblasti jihozápadního Moldavska vypracovávat společný koncept nakládání s odpady a odpadového hospodářství. Hlavním vzorem tohoto konceptu se stala skládka vybudovaná ve městě Leova pomocí české rozvojové spolupráce.

Cílem evaluace tohoto projektu byl získat podrobných informací pro další rozhodování Ministerstva zahraničních věcí České republiky, České rozvojové agentury a rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci při dalších aktivitách ČR spojených s rozvojovou pomocí v oblasti ochrany životního prostředí a zdraví obyvatelstva především v Moldavsku. Dalším účelem této evaluace bylo zhodnotit, jak se podařilo naplnit předem stanovené cíle projektu a jaká bude jejich pravděpodobná udržitelnost do budoucna.

Metodologie evaluace byla založená na sběru dostupných dat, ověřeném výběru informací a na rozhovoru s místními obyvateli podle předem připravených otázek. Tato metodologie zkoumá české rozvojové projekty v Moldavsku na základě dvou směrů: Prvním principem je důkladná analýza přínosů realizovaného projektu. Druhý směr evaluace se zaměřuje na vyhodnocení sociálních, kulturních a ekonomických otázek projektu. Výsledkem evaluace bylo stanovení závěrů a doporučení vedoucích ke zlepšení budoucích rozvojových aktivit v této oblasti Moldavska. Důležitá je také srozumitelnost evaluace pro místní obyvatele, proto by měla být přeložena s pomocí tlumočnicků do ruštiny a moldavštiny.

Při sběru dat byly použity kvantitativní i kvalitativní metody. Při shromažďování informací a dat **kvantitativním způsobem** se sbíraly konkrétní data ve dvou fázích. Při způsobu *tzv. nepřímého sběru dat* se evaluační skupina zaměřovala hlavně na zkoumání podkladových materiálů, projektové dokumentace a důležitých dokumentů týkající se rozvojové spolupráce. Následně byl proveden rozbor dostupné literatury, která se zabývá podobnou problematikou v regionu nebo v jiném regionu s podobnými podmínkami. Evaluační tým také prostudoval výsledky podobných projektů realizovaných v minulosti v této nebo podobné oblasti. Po prozkoumání všech těchto nepřímých informací se tým zaměřil na *sběr dat tzv. přímým způsobem*. Mezi metody sběru přímých dat patří strukturované rozhovory s lidmi, kteří se na realizaci projektu přímo podíleli doma nebo v terénu v Moldavsku. Předem vypracované rozhovory se zaměřovaly na technické otázky projektu. Pomocí těchto otázek byly doplněny některé chybějící informace o projektu. Druhou důležitou metodou získávání informací a dat byla přímá pozorování v terénu. Přímá pozorování sloužila k ověření některých získaných informací a k ověření nabytých předpokladů.

Pro získávání informací a dat **kvalitativní metodou** patří *analýzy získaných dat*. Analýza získaných informací slouží k lepšímu pochopení projektu a sociálním, kulturním a ekonomickým vztahům v oblasti regionu Leova. Tato analýza umožnila evaluačnímu týmu lepší vyhodnocení úspěšnosti projektu ve vztahu k místním podmínkám, jako je například měnící se politické prostředí.

7.1.2. Popisný a rozvojový kontext projektu

Záměrem projektu bylo dle Bzonkové a kol. (2011) snížení vlivu negativních dopadů rostoucí produkce odpadů na životní prostředí a na zdraví místních obyvatel s cílem snížit negativní dopady na kvalitu vod v oblasti regionu Leova.

Samotný projekt byl rozdělen do tří realizačních etap. V první etapě se pověřený tým zabýval důkladnou analýzou současného stavu nakládání s odpady v této oblasti. Ve druhé etapě se realizační tým soustředil na zhotovení nové koncepce odpadového hospodářství. Zároveň v této fázi projektu probíhaly přípravy a návrhy vhodného způsobu sanace a následné rekultivace původní skládky odpadů v Leově.

Ve třetí etapě projektu byly zahájeny sanační práce na staré skládce odpadů na břehu řeky Prut. Vzhledem k nezabezpečení skládky musely pracovní skupiny dávat pozor,

aby nedošlo k úniku většího množství škodlivých látek do blízkého Prutu a k jeho kontaminaci. Skládky byly postupně zabezpečena proti sesuvu a úniku odpadů do okolí a zavezena zeminou. Následně zde byly vysázeny vhodné druhy stromů, které měly nově vzniklou plochu esteticky zkulturnit a zabránit smývání zeminy. Ovšem kvůli pronikání skládkového plynu s obsahem sulfanu a také kvůli nerespektování vhodné roční doby k výsadbě těchto stromů došlo k úhynu většiny zeleně již v prvním roce po výsadbě.

Paralelně s poslední fází projektu byla vystavěna nová skládka odpadů mimo záplavovou oblast Prutu a následně byla široká veřejnost proškolená v sérii osvětových kampaní s cílem naučit místní obyvatelé správně třídít odpad. Velká část těchto osvětových iniciativ byla mířena na školní děti a mládež. Při ověření výsledků školících aktivit byla náhodně vybrána jedna třída na místním gymnáziu a z výsledků znalostních testů byla znalost žáků shledána jako dobrá. Na vybraných veřejných místech ve městě byly umístěny nádoby na tříděný odpad a vytríděné složky odpadů jsou částečně ukládány a částečně ještě roztríděny a použity k dalšímu zpracování. Množství tříděného odpadu se bude pravděpodobně do budoucna zvyšovat v závislosti na možnosti jeho opětovného zpracování a následného využití.

Cílem tohoto projektu bylo „vytvořit podmínky pro zavedení funkčního systému nakládání s odpady jako pilotního projektu s jeho následnou aplikací v dalších regionech Moldavska“.

Za hlavní výstupy projektu byly stanoveny:

- Analýza odpadového hospodářství v regionu Leova s důrazem na možnost kontaminace spodní vody a životního prostředí
- Návrh koncepce nakládání s odpady v regionu Leova
- Návrh vhodného způsobu sanace a následné rekultivace pro současné skládky odpadů
- Školení a osvěta v oblasti odpadů pro širokou veřejnost
- Realizace ukázkového projektu sanace a rekultivace vybrané skládky a založení nové skládky
- Navržení metodiky plánování hospodaření s odpady v této oblasti
- Navržení programu hospodaření s odpady v regionu Leova
- Vybudování sběrného dvora
- Návrh a realizace podobných ukázkových projektů

Nově vzniklá skládka odpadů Salubr-Leova je po uvedení do provozu v souladu s původní dokumentací projektu řádně oplocena a označena a její technický stav odpovídá zadávacím dokumentům. Provoz na skládce je řízený pravidelnou otevírací dobou a mimo ni je hlídána k tomuto účelu vyškolenou a pověřenou osobou. Skládka je proti požáru zabezpečena standardními hasícími přístroji a prostředky.

V době návštěvy evaluační komise byl z důvodu poruchy pásový buldozer, který měl za úkol zhutňovat nově ukládané odpady mimo provoz. Vzhledem k tomu, že se v areálu skládky nenachází žádná zpevněná cesta, se kvůli výskytu bláta nedostala těžká nákladní vozidla až k místu ukládání odpadů. Z těchto důvodů prozatím probíhalo skladování odpadů náhodile a prakticky neřízeně. Podle pověřených osob městského úřadu měl být starý buldozer nahrazen novým typem Iveco v průběhu roku 2011 a řízená skládková činnost měla být obnovena.

7.1.3. Závěry a zodpovězení otázek

Do jaké míry se témata projektů, včetně výběru cílů, ukázala relevantní pro rozvoj Moldavska, konkrétně jeho environmentální složku?

Tento projekt zabývající se odpadovým hospodářstvím patří dle Bzonkové a kol. (2011) mezi priority rozvojové spolupráce podle „Plánu rozvojové spolupráce České republiky a Moldavska na období 2006–2010. Projekt si také kladl za cíl zvýšit všeobecné povědomí o vztahu životního prostředí a jeho vlivu na zdraví místních obyvatel, které se podle průzkumů ukázalo stále být na nízké úrovni. Vybudování a uvedení do provozu nové skládky odpadů v Leově se zdařilo a její řízení do budoucna nepředstavuje velký zásah do nízkého rozpočtu správy města. Významný posun v hospodaření s odpadky v této oblasti znamenala cílená kampaň na místní obyvatelstvo v oblasti třídění odpadů. Z těchto důvodů se realizovaný projekt stal vzorovým projektem pro rozvoj Moldavska v oblasti odpadového řízení.

Byly výstupy realizovány v souladu s projektovým dokumentem uspokojivě?

Výstup č. 1 – Uzavření staré skládky na břehu řeky Prut a její sanace – byl splněn. Skládka byla sanována a zabezpečena proti odplavování starého opadu řekou Prut. Následně byla skládka rekultivována a byla zde vysázena nová výsadba, která se nezdařila podle

původních plánů. Avšak bude zde vyseta nová zeleň z rozpočtu města Leova nebo bude oblast zalesněna za přispění přírodních náletových druhů rostlin.

Výstup č. 2 byl také splněn. Na základě analýzy stavu odpadového hospodářství v této oblasti byl navržen program vzdělávacích činností, který si stanovil za cíl postupné zavádění systému tříděného odpadu.

Výstup č. 3 se týkal vzniku nové řízené skládky odpadů a byl také naplněn. V rámci udržitelnosti projektu do budoucna je zapotřebí na tomto výstupu i nadále pracovat a uvolňovat na něj finanční prostředky z městského rozpočtu Leovy. Zároveň je nutné v budoucnu věnovat pozornost opravám technických zařízení a pracovních strojů.

Rizikem udržitelnosti všech výstupů je možnost nedostatečného financování nové skládky odpadů i programu třídění odpadů z rozpočtu města Leovy.

Do jaké míry zajistily výstupy dosažení požadovaných cílů?

Nová skládka odpadů má na rozdíl od staré, která ležela v záplavové oblasti Prutu, výrazně nižší negativní vliv na životní prostředí. Ve městě byl zřízen sběrný dvůr pro tříděný odpad, kde je odpad krátkodobě skladován a následně ještě roztříděn a vhodné produkty jsou zařazeny do recyklačního procesu, který ale částečně probíhá v Rumunsku.

Po osvětové činnosti, která byla z velké části zaměřena na školní mládež, se znalosti dětí o potřebě třídít a znovu využívat recyklovaný odpad značně zvýšily.

Výstupy zajistily dosažení předem stanovených cílů.

Nakolik byl projekt realizován hospodárně?

Realizace tohoto projektu počítala s rozpočtem 11 980 000,- Kč a tato částka byla také podle plánu vyčerpána. Ovšem podrobná kontrola čerpání jednotlivých položek nemohla být provedena, takže nelze doložit, jestli se v některých případech čerpání financí postupovalo nehospodárně, ale podle evaluační skupiny celková částka odpovídá provedené práci.

Jak udržitelné se ukázaly být výsledky projektu? Resp. jak pravděpodobně zůstanou udržitelné po ukončení projektu? Jaká je pravděpodobnost, že výsledky projektu využijí další beneficianti kromě těch přímo zapojených do projektu?

Z dlouhodobého hlediska je projekt považován za udržitelný, podmínkou je však dokončení skládky v Leově po technické stránce – hlavně vylepšení a zpevnění přístupové a silnice a provozní elektrifikace a vzájemné komunikace. Projekt je místními obyvateli vnímán pozitivně a může sloužit jako vzor pro ostatní regiony Moldavska.

System třídění odpadů působí hospodárně a snižuje požadavky na objem nově vzniklé skládky, čímž bude možné tuto skládku používat pro ukládání odpadů delší dobu. Díky tomuto projektu české zahraniční spolupráce se situace nakládání s odpady v Leově stabilizovala a postupně by se měla dostat na evropskou úroveň. V rámci Technických služeb města Leova byla zřízena funkce odpadového hospodáře, který má za úkol dohlížet na odpadové hospodářství oblasti a vést evidenci produkovaných odpadů. Díky systému třídění, evidenci odpadů a tvorby koncepce odpadového hospodářství je nakládání s odpady v regionu Leova považováno za dlouhodobě udržitelné.

Nová skládka odpadů v Leově bude moci být v provozu do doby, než bude zcela zaplněna. Pro její udržitelnost do doby zaplnění se musí počítat s její údržbou a renovací technických zařízení, aby splňovala po celou dobu provozu zákonné bezpečnostní a ekologické standardy. Nedodržování správných postupů a termínů oprav může snížit udržitelnost projektu do budoucna.

Při schválení již připravovaného zákona o životním prostředí by došlo ke změně kategorizace moldavských skládek odpadů, která by měla vliv i na skládku v Leově. Ta by musela být dle tohoto zákona doplněna o lépe izolované sektory a o čističky průsakových vod nebo by muselo být její používání omezeno pouze na stavební materiály a demoliční suť.

Mezi ty co mají největší výhody z této skládky odpadů patří místní obyvatelstvo, kterému je poskytován centrální odvoz odpadů, a sami obyvatelé Leovy mohou odvážet větší odpad na sběrné dvory. Dalšími příjemci z toho projektu jsou místní podniky a továrny, které mohou do budoucna v této oblasti rozšiřovat svoji činnost. Dále se starosta Leovy snaží šířit poznatky o odpadovém hospodářství získané od českých odborníků do dalších osmi měst v jižním Moldavsku. Tyto města potom společně zažádají o finanční dotace přímo od moldavského Ministerstva životního prostředí. Potom obyvatelé těchto měst také mají nepřímé přínosy z projektu české rozvojové spolupráce.

Které elementy strategie mohou být doporučeny k replikaci v připravovaných intervencích ZRS ČR s Moldavskem? Čemu se vyhnout?

Mezi dobré strategie, které byly od počátku nastaveny v tomto projektu v Leově a měly by být použity i u dalších projektů české rozvojové spolupráce tohoto typu patří přímá spolupráce s partnerskou organizací, kterou v tomto případě představovala samospráva v Leově. V budoucích projektech ZRS ČR zaměřených na odpadové hospodářství lze také využít zkušeností moldavské firmy Boncom z Kišiněva, která se podílela na realizaci projektu skládky odpadů v Leově.

Mezi pozitivní strategie využití v tomto projektu také patří práce s mladou generací, která by měla být využívána i v jiných projektech rozvojové spolupráce. V budoucích projektech by bylo dobré zaměřit se na školení učitelů, kteří prozatím nemají příliš mnoho zkušeností, jak podobné ekologické informace předávat svým žákům a studentům. Školení učitelů a ekologická výuka žáků by měla pokračovat i po ukončení realizace projektu a odchodu českých školitelů.

Pozitivním krokem se ukázalo zapojení místního starosty do komise pro přípravu odpadového zákona, protože má zkušenost s místními lidmi, s reálnou skutečností v oblasti nakládání s odpady ve městě a má přehled o finanční stránce města.

Mezi další použité strategie, které by mohly jít příkladem dalším projektům, je vedení evidence přijatého roztríděného odpadu. Díky této evidenci je možné stanovit trendy v odpadovém hospodářství a dozvědět se více o povědomí místních obyvatel o třídění odpadů.

Měl projekt jakýkoliv zřetelný dopad, pozitivní či negativní, na rovné příležitosti mužů a žen v oblasti jeho implementace?

V Leově zastávají veškeré důležité rozhodovací pozice místní samosprávy muži. V Leově není funkce, kterou by zastávala žena a měla rozhodovací pravomoci v realizovaném projektu. Všichni zaměstnanci skládky jsou muži, pouze ve sběrném dvoře pracují dvě ženy jako účetní. Projekt neměl prakticky žádný vliv na posílení rozhodovacích pravomocí žen, ovšem ani to nebylo jeho cílem.

Přispěl projekt nebo jiným způsobem ovlivnil prvky demokratické veřejné správy v Moldavsku?

Pozitivně je hodnoceno zapojení starosty Leovy do ministerské komise, která se zabývá přípravou zákona o životním prostředí a odpadech. Starosta může ministerským úředníkům poskytnout praktické znalosti o dění ve městech a o smýšlení obyvatelstva ve vzdálenějších oblastech od Kišiněva. Zároveň může státním úředníkům poskytnout ucelený pohled o skutečnosti s vykupováním pozemků nebo s plánováním malých místních rozpočtů.

7.1.4. Doporučení k provedení technických opatření na projektu

Na nové **skládce odpadů** v Leově by se v dohledné době dle Bzonkové a kol. (2011) mělo opravit a vylepšit odvodnění hlavní příjezdové silnice a následně by měla být zajištěna její pravidelná údržba a čištění. Rovněž potřebují zpevnit a celkově zlepšit vnitřní pojezdové silnice na skládce, přičemž vytěžená zemina může být použita jako podkladní materiál k urovnávání nebo zavážení skladových prostor. Pro zpevňování silnic a ploch by byly nejvhodnějším materiálem k použití panely, které mohou být přeloženy a následně znovu použity.

Nezbytnou úpravou, kterou musí správa skládky odpadů provést je přivedení elektřiny do areálu skládky. Elektřina by měla napájet lis, osvětlení, budovu obsluhy s kancelářským vybavením a provozním počítačem a průmyslovou váhu.

Dalším doporučení evaluační komise pro skládku odpadů v Leově je pravidelná aktualizace operačního plánu, tak aby docházelo k postupnému a řízenému zaplňování skládky a vznikaly tak přehledné bloky, které by bylo možné postupně uzavírat. Nově připravované obloky by bylo dobré lépe izolovat proti pronikání škodlivin do půdy a do budoucna připravit bloky vhodné ke skladování nebezpečného odpadu.

V prostoru **sběrného dvora** ve městě Leova by bylo dobré postupně zlepšovat pracovní prostředí pro jeho zaměstnance. Dále by bylo žádoucí lépe zpevnit skladovou plochu a doplnit dvůr o více kontejnerů pro skladování skla, které již dnes slouží jako základní surovina pro moldavský sklářský průmysl.

Doporučení v celonárodním kontextu by se měla týkat podpory vlastního moldavského zpracování skla, ze kterého by se mohly vyrábět nové lahve pro moldavský

vinařský průmysl. Dále by se v zemi měla podporovat recyklace plastů a opětovná výroba komponent pro vinařský a celkově zemědělský průmysl. Ovšem recyklační a výrobní kapacity na plasty jsou v Moldavsku zatím nedostačující. V sektoru vzdělávání by měla být věnována větší pozornost školení učitelů ohledně ekologických vědomostí a didaktické schopnosti jejich předávání žákům a studentům. Ve výuce by také mělo být více použito názorných ukázek a příkladů.

7.1.5. Hlavní zjištění a závěry

Hodnocení projektu v Leově – skládka, sběrný dvůr tříděného odpadu a osvětová a školící činnost		
Sledované věci	Hodnocení	Srovnání a závěry
Změny	<i>ANO</i>	Nutnost reagovat na změny oproti očekávání pružněji
Výstupy a cíle	<i>V souladu</i>	Dobrá schopnost plánování v rámci technického řešení projektu
Kvalita zpráv a odraz reality ve zprávách donorů	<i>Výborná</i>	Podrobná a kvalitní dokumentace a komunikace
Náročnost technického řešení v rámci místních podmínek (kvalifikovanost obsluhy zařízení, technické normy, elektrická zařízení, vlivy místních zvyklostí, náboženství, pol. stability, ...)	<i>Průměrná až nízká</i>	Náročnost technického řešení nemá přímý vliv na úspěšnost projektu a jeho udržitelnost
Udržitelnost	<i>Vysoká</i>	Udržitelnost není přímo závislá na technickém řešení projektu, ale v podmínkách Moldavska zejména na schopnosti zajistit budoucí provozní financování projektu
Good Governance: prvky dobré demokratické správy věcí veřejných	<i>Dobrá</i>	Přímé zapojení veřejnosti a samosprávy je pozitivním prvkem, který přímo ovlivňuje udržitelnost projektu

7.1.6. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku

Mezi hlavní doporučení pro realizaci dalších podobných projektů české rozvojové spolupráce v Moldavsku patří:

- Přímé zapojení místních samospráv do projektu
- Přímé zapojení místních podniků do realizace projektu
- Pozměnění etap monitoringu – po přípravné etapě projektu by měl proběhnout odborný technický monitoring v místě realizace projektu a až poté začít samotná realizace
- Lepší a cílenější propagace samotného projektu u lidí po celém Moldavsku

7.2. Projekt č. MD/77/06/MPSV – Podpora rozvoje domácí pečovatelské služby v Moldavsku, 2007–2010

Cíle projektu	Zlepšení zdravotního a psychosociálního stavu příjemců pomoci; zvýšení kvality a dostupnosti poskytovaných služeb domácí péče odborným personálem
	Zvýšení odborných kapacit v oblasti domácí péče u moldavských odborníků
	Zvýšení povědomí o modelu domácí péče jako vhodné formy zdravotně-sociální služby
	Dlouhodobě zvýšit kvalitu a dostupnost domácí pečovatelské služby v okresech Cahul a Dubăsari
Cílová skupina	Místní obyvatelé - pacienti
Doba trvání projektu	2007 –2010
Realizátor projektu	Charita České republiky
Rozpočet projektu	15 200 000,- Kč

Obr. 4: Lokace projektu

Zdroj: Republica Moldova – Pagina Oficială

7.2.1. Cíle a metodologie projektu

Tento projekt české rozvojové spolupráce je realizovaný Charitou České republiky, která se zaměřuje na rozvoj domácí sociální péče a pečovatelské služby se zaměřením na domácí a komunitní prostředí. Charita České republiky se pomocí tohoto projektu snažila prostřednictvím školicích aktivit sociálních pracovníků zlepšit kvalitu a dostupnost domácí pečovatelské služby v málo dostupných oblastech působnosti obce Dorockaja a města Cahul.

Celková částka tohoto projektu z fondů zahraniční rozvojové spolupráce byla dle Bzonkové R. (2011) vyčíslena na 14 900 000,- Kč.

Mezi hlavní cíle stanované pro tento projekt patří:

- Zlepšení zdravotního, sociálního a duševního stavu příjemců pomoci díky lepší kvalitě a dostupnosti poskytovaných služeb domácí péče odborným personálem
- Zvýšení odborných kapacit v oblasti domácí péče
- Zvýšení povědomí o modelu domácí péče jako vhodné formy zdravotně-sociální služby
- Dlouhodobé zvýšení kvality a dostupnosti domácí pečovatelské služby v okresech Cahul a Dubăsari

Jedním z hlavních **důvodů evaluace** tohoto projektu české rozvojové spolupráce bylo získat informace pro další rozhodovací procesy Ministerstva zahraničních věcí České republiky, České rozvojové agentury a rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Zkušenosti nabyté evaluací tohoto projektu mohou být dále využity při realizaci obdobných projektů v sociální a zdravotní oblasti v Moldavsku.

Úkolem evaluace tohoto projektu bylo zjistit míru dosažení předem stanovených cílů projektu. Po důkladném prozkoumání všech dostupných informací a dat přímým pozorováním i pomocí řízených rozhovorů s účastníky projektu byly zodpovězeny evaluační otázky, byl stanoven stupeň udržitelnosti tohoto projektu a byl vypracován seznam doporučení pro další možné aktivity v rámci sociálně-zdravotního sektoru rozvojové spolupráce s Moldavskem.

Jedním z hlavních **metodologických postupů** evaluace bylo sbírání dostupných informací a dat. Sběr dat probíhal ve dvou fázích. V první fázi se evaluační skupina především zabývala zkoumáním dostupných podkladových dokumentů a vyhodnocováním strukturovaných rozhovorů vedených s účastníky projektu. Evaluační tým se také snažil získat informace o výsledcích jiných sociálně-zdravotních projektů realizovaných v jiných oblastech, ale s přibližně stejnými realizačními podmínkami. V druhé fázi se evaluační tým hlavně soustředil na ověřování získaných informací přímo v terénu prostřednictvím přímých pozorování, vedení rozhovorů s příjemci pomoci a s jejich rodinami, s moldavskými partnery v rámci realizace projektu nebo s odbornými pracovníky českého zastupitelského úřadu v Kišiněvě. Během celé evaluační mise se evaluační skupina také soustředila

na zaznamenávání místních sociálních, kulturních a politických podmínek, jejichž náhlá změna by mohla ovlivnit výsledek celého projektu a jeho udržitelnost do budoucna.

7.2.2. Popisný a rozvojový kontext projektu

Projekt se zaměřoval především na posílení domácí zdravotnické péče v oblastech, kde zatím tyto služby byly málo dostupné. Prostřednictvím cílených školicích aktivit se hlavní realizátor projektu Charita České republiky snažil dle Bzonkové R. (2011) zvýšit odborné vzdělání místních sociálně-zdravotních pracovníků a lépe je seznámit s evropskými trendy v tomto oboru. Cílem těchto odborných školení bylo vyškolit plně kvalifikované a odborné sociální pracovníky, zdravotnický personál i dobrovolníky pro poskytování sociálně-zdravotní domácí péče. Část aktivit projektu se věnovala zlepšení dostupnosti sociálně-zdravotní péče znevýhodněným skupinám obyvatelstva. Celkově pak projekt usiloval o zlepšení životních podmínek sociálně znevýhodněných obyvatel obce Dorockaja a města Cahul.

Moldavsko je charakteristické poměrně vysokou migrací lidí v produktivním věku za prací do zahraničí. Doma potom zůstávají především lidé, kteří nejsou schopni pracovat, tzn. starší lidé, lidé s různým zdravotním nebo duševním postižením nebo děti. Tento projekt byl z velké části zaměřen na seniory, kteří v případě zdravotních komplikací zůstávají doma bez pomoci a bez přístupu k zdravotní a sociální péči.

Domácí pečovatelská služba se skládá ze dvou složek – zdravotnické a sociální (někdy i psychologické). Zdravotní část se řídí Zákonem o zdravotní péči z roku 1995, ale standardy a podmínky domácí pečovatelské služby byly schváleny až v roce 2008. Domácí pečovatelská služba se tak zákonně stala součástí moldavského zdravotnického systému. Pro sociální a zdravotnickou péči byl v Moldavsku důležitý vznik celonárodní zdravotní pojišťovny v roce 2001 a zákon z roku 2004 o Sociální asistenci a Zákon o sociálních službách z roku 2010. Na základě těchto zákonů je přes 70 % Moldavanů zdravotně pojištěno. Stát garantuje zdravotní pojištění dětem mladším 15 let a naopak lidem starším 65 let. Za práceschopné obyvatele by měl zdravotní pojištění platit zaměstnavatel, ovšem kvůli poměrně vysoké nezaměstnanosti, která se od roku 2000 podle Světové banky (2012) pohybovala oficiálně od 6 do téměř 9 % (skutečná nezaměstnanost bude vyšší), zůstává v zemi hodně lidí bez zdravotního pojištění a v případě onemocnění nejsou sami schopni hradit výdaje na zdravotní péči a léčbu.

V dnešní době existuje okolo sta státních institucí, které poskytují domácí pečovatelskou službu. Mezi ně patří hlavně obvodní lékaři, kteří v rámci své praxe vykonávají návštěvy pacientů přímo u nich doma. Dále v Moldavsku působí soukromá zdravotnická zařízení a neziskové organizace, které rovněž poskytují potřebným občanům domácí sociální a zdravotnickou službu.

Po celou dobu realizace projektu probíhaly školící semináře, ve kterých bylo vyškolen 834 pracovníků domácí pečovatelské služby. AO Homecare pořádá školení i po ukončení projektu a množství proškolených pracovníků se postupně zvyšuje. Na druhou stranu je v Moldavsku takovýchto organizací, které poskytují domácí sociálně-zdravotní péči málo, je i poměrný nedostatek zdravotnického personálu. Zdravotní sestry procházejí školením a následnou registrací, kterou zajišťuje jediná organizace Nursing Association of the Republic of Moldova v Kišiněvě. Zdravotní pracovníci pro domácí pečovatelskou službu po celé zemi jsou pak vybírány zejména na základě nabytých zkušeností z praxe. Čeští školitelé při výuce zdravotních i sociálních pracovníků kladou velký důraz na tzv. lidskou stránku jednání těchto pracovníků s pacienty, to znamená, že proškolený pracovník by měl potom se svými pacienty jednat vlídně, trpělivě a měl by být ochotný pomáhat. Toto tzv. lidské jednání ocení hlavně pacienti.

Služby domácí sociálně-zdravotnické péče proplácí pacientům Národní zdravotní pojišťovna, ale každý pacient musí mít na služby domácí péče potvrzené doporučení od obvodního praktického lékaře nebo specializovaného lékaře. Pokud toto potvrzení nemá, pojišťovna pacientovi nic neproplatí a ten si veškerou péči musí hradit sám.

7.2.3. Závěry a zodpovězení otázek

Projekt byl dle Bzonkové R. (2011) postupně posuzován v 5 kategoriích – z hlediska relevance, efektivnosti, hospodárnosti, udržitelnosti a z hlediska průřezových témat – genderu a dobré správy věcí veřejných.

a) Relevance

Do jaké míry dokázal realizovaný projekt prostřednictvím naplňování předem stanovených cílů sociální, psychologické a zdravotní podmínky cílové skupiny obyvatelstva?

Tento projekt naplnil předem stanovené cíle a dosáhl záměru řešit sociální, zdravotní a psychologické problémy místních obyvatel. Projekt v plné míře zajišťuje sociálně-zdravotní péči seniorům bez jiné pomoci a prolomil tak jejich sociální izolaci.

Do jaké míry projekt spolupracuje s aktivitami národních nebo místních organizací a úřadů či s jinými dárci rozvojové pomoci?

Tento projekt české rozvojové spolupráce byl realizovaný v souladu s moldavskou národní strategií v sociální oblasti. Projekty zaměřené na podporu domácí sociálně-zdravotnické péče jsou zařazeny do moldavského programu Strategie rozvoje zdravotnické péče pro období 2008–2012.

Projekt také zapadá do iniciativ ostatních zahraničních dárců v této sociálně-zdravotnické oblasti. První domácí pečovatelská služba vznikla v roce 1994 při onkologickém oddělení v Kišiněvě. První projekt zaměřený přímo na domácí pečovatelskou službu v Moldavsku realizovala mezinárodní síť Caritas od roku 1999. První projekt tohoto typu AO Homecare financovaný Českou republikou byl uveden do provozu v roce 2005. Projekt AO Homecare je mezi ostatními donory jedinečný v tom, že v rámci tohoto projektu byly v Kišiněvě, Cahulu a obci Dorockaja postaveny pečovatelská centra, kam mohou místní obyvatelé docházet. Tyto centra jsou vybavena speciálními zdravotnickými přístroji.

b) Efektivnost

Do jaké míry výstupy projektu a know-how českých školitelů a odborných pracovníků přispěly ke zlepšení kapacit moldavské domácí pečovatelské služby?

Předem stanovené cíle projektu byly při realizaci projektu naplněny.

Cíl č. 1: Posílení moldavské odborné kapacity v oblasti domácí pečovatelské služby

Cíl č. 2: Dlouhodobé zvýšení kvality a dostupnosti domácí pečovatelské služby v okresech Cahul a Dorockaja

Také všechny stanovené výstupy jednotlivých cílů projektu byly splněny.

Výstup 1.1.: V rámci projektu byli odborně vyškoleni moldavští školitelé a trenéři a 834 pracovníků domácí pečovatelské služby

Výstup 1.2.: V rámci projektu vznikly nové školící moduly, které ovšem potřebují v nejbližší době upravit, kvůli stále se měnící legislativě

Výstup 1.3.: Klíčoví úředníci jednotlivých ministerstev a pracovníci neziskových organizací, poskytující domácí pečovatelskou službu, byli seznámeni se systémem poskytování domácí pečovatelské služby

Výstup 2.1.: Příjemci domácí pečovatelské služby v obci Dorockaja a městě Cahul byli identifikováni a centra mají plný stav personálu i pacientů

Výstup 2.2. a 2.3.: Ve městě Cahul a obci Dorockaja byla vystavěná centra domácí pečovatelské služby a jsou plně v provozu

Projekt v plném rozsahu přispěl ke zlepšení kvality i dostupnosti sociálně-zdravotní péče domácí pečovatelské služby v dané oblasti.

Do jaké míry přispěly výstupy o identifikaci klientů k dosažení cíle na zvýšení dostupnosti a kvality domácí péče v regionech Cahul a Dubăsari?

Před zahájením realizace projektů v Cahulu a Dorockaja nebyla domácí pečovatelská služba v regionu vůbec poskytována. Tento projekt zpřístupnil kvalitní sociálně-zdravotnickou péči pro místní obyvatelstvo. Během realizace projektu byli místní obyvatelé informováni o přínosech a možnostech projektu pomocí reklam a plakátů se sociální tematikou, rozhlasových inscenací, obvodních praktických lékařů i přímo pracovníky pečovatelské služby, kteří navštěvovali potřebné občany.

Informovanost místních obyvatel a pacientů o službách centra domácí pečovatelské služby v obci Dorockaja je velmi dobrá a místní lidé, hlavně senioři těchto poskytovaných služeb využívají. V Cahulu je informovanost místních obyvatel o službách centra domácí pečovatelské služby o něco menší. Místní se o jeho službách dovídají hlavně od svého lékaře nebo známých a příbuzných.

c) Hospodárnost

Jak finančně nákladná byla realizace projektu, mohly být použity jiné hospodárnější postupy práce?

Podle vyhodnocení všech dostupných informací a dat došla evaluační komise k závěru, že projekt byl realizován efektivně a náklady veškerých vynaložených aktivit nepřesáhl předem stanovený finanční rámec projektu. Jedinou zjištěnou závadou zůstává, že v obci Dorockaja byla pro centrum pečovatelské sužby vystavěna nová budova, místo toho aby byly využity stávající prostory místního zdravotnického střediska. Zároveň k tomuto účelu mohly být využity některé opuštěné nebo málo využívané obecní budovy. Podle doporučení evaluační komise by se pro tyto účely měly v budoucích projektech obdobně jako v Cahulu využívat stávající budovy, jejichž přestavba nebude tak finančně nákladná jako stavba nové budovy.

d) Udržitelnost

Jsou výhody vyplívající z projektu udržitelné do budoucna?

Tento projekt domácí pečovatelské služby se podařilo plně integrovat do moldavského zdravotního a sociálního systému, proto se dá předpokládat, že projekt bude do budoucna velmi dobře udržitelný. Rizikem udržitelnosti se v budoucnu může stát nedostatek financí Národní zdravotní pojišťovny, která pacientům hradí náklady za zdravotní a sociální služby. Podle evaluačního týmu budou i nadále důležité pro provoz pečovatelské služby finance od zahraničních dárců.

e) Průřezová témata

Při vyhodnocování průřezových témat se evaluační skupina zabývala hodnocením otázek genderu a dobré správy věcí veřejných.

Byla poskytnuta stejná zdravotně-sociální péče všem pacientům – ženám i mužům? Byl při školení sociálně-zdravotních pracovníků kladen důraz na rozdílné potřeby mužů a žen?

Evaluační skupina provedla strukturované rozhovory s některými pacienty domácí pečovatelské služby v Cahulu a obci Dorockaja a neshledala, že by pracovníci pečovatelské služby přistupovali jinak k ženským a mužským pacientům.

Mohly účinně a svobodně zasahovat do projektu, školicích aktivit a legislativních úprav nevládní neziskové organizace?

V rámci tohoto projektu spolupracovaly nevládní neziskové organizace spolu s Ministerstvem práce, sociální ochrany a rodiny na přípravě zákona o dobrovolnických pracích v tomto sektoru. Neziskové organizace také měly do jisté míry přístup na jednání s Národní zdravotní pojišťovnou o podmínkách proplácení poskytovaných sociálně-zdravotních služeb. V případě spolupráce všech složek systému může tento projekt sloužit jako vzor pro další plánované aktivity v této sociálně-zdravotní oblasti.

7.2.4. Hlavní zjištění a závěry

Hodnocení projektu ve městě Cahul a obci Dorockaja – podpora rozvoje domácí pečovatelské služby	
Sledované věci	Hodnocení
Relevance	V souladu s moldavským programem rozvoje sociální oblasti
Efektivnost	Vysoká
Hospodárnost	Vysoká
Udržitelnost	Vysoká
Průřezová témata – otázky genderu a správy věcí veřejných	Z tohoto hlediska může projekt sloužit jako vzor pro další aktivity v této oblasti

7.2.5. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku

Evaluační skupina doporučuje pro další projekty české rozvojové spolupráce v sociálně-zdravotní oblasti v Moldavsku dosáhnout konstruktivním jednáním úpravy zákonů tak, aby zdravotní pojišťovny více proplácely úkony spojené se sociální službou. Dále evaluační tým tohoto projektu doporučuje ještě více posílit pravomoci neziskových

organizací. Posledním doporučením vyplývajícím z evaluace tohoto projektu je, že by v příštích rozvojových aktivitách bylo vhodné postavit další centrum, které by poskytovalo domácí pečovatelskou službu na severu Moldavska, kde zůstává pečovatelská služba stále nedostupná. Pro účely pečovatelského centra by se měly využívat prostory nemocnic nebo poliklinik a po ukončení realizace projektu by se měly předávat ke správě přímo těmto institucím. (Bzonková R., 2011)

7.3. Projekt č. 5/2010/03 – Centrum pro děti ulice ve Vadul lui Voda, 2008–2010

Cíle projektu	Integrace dětí ulice do společnosti a příslušných věkových skupin
	Zlepšení péče o děti v Centru pro děti ulice po skončení projektu
Cílová skupina	Děti ulice, děti v dětském centru, nepřímo potom jejich rodiny
Doba trvání projektu	2008–2010
Realizátor projektu	Adra Česká republika
Rozpočet projektu	5 200 000

Obr. 5: Lokace projektu

Zdroj: Republica Moldova – Pagina Oficială

7.3.1. Cíle a metodologie projektu

Realizátorem tohoto projektu byla Adra Česká republika, jejímž hlavním cílem byla dle Bzonkové R. (2011) integrace dětí ulice a dětí ze sociálně slabých rodin do společnosti. Projekt se snažil začlenit tyto děti mezi své vrstevníky a tím jim umožnit lepší život a přijetí

do společnosti. Celkové náklady čerpané z finančních fondů zahraniční rozvojové spolupráce České republiky byly vyčísleny na 5 200 000,- Kč.

Mezi stanovené cíle projektu patří:

- Integrace dětí ulice do společnosti a příslušných věkových skupin
- Zlepšení péče o děti v centru pro děti ulice po skončení projektu

Hlavním **účelem** vypracování **evaluace** tohoto projektu české rozvojové spolupráce bylo pro Ministerstvo zahraničních věcí české republiky, Českou rozvojovou agenturu a radu pro ZRS získat podrobné a nezkrácené informace pro další plánování a rozhodování podobných projektů v rámci rozvojové spolupráce České republiky.

Úkolem evaluace tohoto projektu bylo zjistit míru dosažení předem stanovených cílů projektu. Evaluační skupina se při evaluaci tohoto projektu zaměřila na zodpovězení evaluačních otázek, stanovení stupně udržitelnosti projektu do budoucna a v závěru evaluační zprávy vypracovala možná doporučení pro příští aktivity v sociální oblasti v Moldavsku. Tyto závěry byly vyhodnocené na základě sběru informací a dat o projektu přímým i nepřímým pozorováním přímo v terénu, podrobným studiem dostupných materiálů a rozhovory s místními obyvateli a příjemci pomoci – tedy dětmi a jejich rodinami.

Jedním z hlavních **metodologických postupů** evaluace bylo sbírání dostupných kvantitativních a kvalitativních informací a dat. Při sběru dat kvantitativním způsobem se evaluační tým zaměřil na důkladné zkoumání dostupných statistických údajů a podkladových dokumentů projektu. Při sběru a vyhodnocování dat kvalitativním způsobem se evaluační skupina soustředila na vypracovávání strukturovaných rozhovorů s realizátory a dalšími účastníky projektu a na následné třídění a analýzu informací získaných z těchto rozhovorů.

Evaluační tým se také snažil co nejvíce dozvědět o výsledcích jiných sociálních projektů realizovaných v jiných oblastech, ale s přibližně stejnými realizačními podmínkami. V další etapě evaluace se evaluační tým zabýval ověřováním získaných informací přímo v terénu prostřednictvím přímých pozorování, vedení rozhovorů se zúčastněnými dětmi a jejich rodinami, s moldavskými partnery v rámci realizace projektu nebo s odbornými pracovníky českého zastupitelského úřadu v Kišiněvě. Během celé evaluační mise se evaluační skupina také soustředila na zaznamenávání místních sociálních, kulturních

a politických podmínek, jejichž náhlá změna by mohla ovlivnit výsledek celého projektu a jeho udržitelnost do budoucna.

7.3.2. Popisný a rozvojový kontext projektu

Cílem projektu dle Bzonkové R. (2011) byla pomoc dětem ulice a ostatním dětem ze sociálně znevýhodněných rodin lépe se začlenit do společnosti a mezi své vrstevníky. Cílovou skupinou projektu se tak staly děti žijící v Centru pro děti ulice ve Vadul lui Voda. Mezi další příjemce výhod projektu se začlenili také sociální pracovníci, vychovatelé a dobrovolníci pracující v tomto dětském centru. Příjemci nepřímých výhod z tohoto projektu jsou rodiče dětí a jejich ostatní příbuzní, ale i ostatní obyvatelé, protože jednou z aktivit projektu jsou školící semináře vysílané prostřednictvím rozhlasu.

Děti, jejichž rodiče odjeli dlouhodobě za lépe placenou práci do ciziny a jinak socioekonomicky znevýhodněné děti a mládež, mohou již delší dobu (od roku 2004) využívat služby dětského centra ve Vadul lui Voda. Děti zde mají odpovídající zázemí a stravu a dále se jim snaží pracovníci centra zajistit vhodnou výchovu a zacházení a odpovídající vzdělání. V rámci českého projektu se Adra Česká republika snaží rozšířit nabízené služby pro děti za pomoci školících seminářů pro vychovatele a úplně nově nabídnout dětem kvalitní psychologickou poradnu.

Dětské centrum ve Vadul lui Voda funguje na jiných principech než ostatní státní zařízení pro děti ulice a sociální sirotky. Děti bydlí ve svých pokojích maximálně po čtyřech, mají zde vlastní skříně, do nichž si mohou ukládat vlastní věci (soukromý majetek dětí není v mnoha dětských domovech vůbec povolený). V dětském domově, na rozdíl od jiných, funguje vstřícný přístup vychovatelů k dětem, a to z toho důvodu, že na jednoho vychovatele připadá maximálně deset dětí, takže se každému může věnovat individuálně a lépe poznat jeho povahu, potřeby a zájmy. Dětské centrum Vadul lui Voda uznává právo dětí na volný pohyb, děti pouze musí oznámit kam jdou, kde se budou zdržovat a kdy se vrátí zpět. Tento přístup dětem umožňuje lepší kontakt s okolním světem a lepší integraci po opuštění dětského domova. V rámci vzdělávacího procesu všichni navštěvují běžnou státní školu, kde se setkávají se svými vrstevníky a mohou si tak udělat lepší názor o běžném fungování moldavské společnosti.

7.3.3. Závěry a zodpovězení otázek

Při evaluaci tohoto projektu rozvojové spolupráce České republiky byl kladen dle Bzonkové R. (2011) největší důraz na zhodnocení relevance, efektivnosti, hospodárnosti a udržitelnosti projektu. Při evaluaci byla také vyhodnocována tzv. průřezová témata projektu. Průřezová témata projektu se zaměřovala na zcela vyrovnané a spravedlivé čerpání výhod z projektu pro muže i ženy a na dobrou správu věcí veřejných.

a) Relevance

Do jaké míry projekt naplnil základní cíl a zvýšil socioekonomické příležitosti znevýhodněných moldavských dětí a mládeže?

V rámci tohoto projektu se podařilo v domově pro děti a mládež zlepšit poskytované služby a to tak, že dětské centrum zaměstnalo odborně vyškolenou sociální pracovníci a psycholožku, která dětem poskytuje odborné rady a psychologickou pomoc. Tímto se podařilo rozšířit možnosti znevýhodněných dětí jak pro život v domově, tak pro postupnou integraci do „normální“ společnosti a pracovního procesu.

Do jaké míry byl realizovaný projekt v souladu s národními nebo regionálními aktivitami a jaké míry byl v souladu s aktivitami ostatních dárců rozvojové pomoci?

Tento projekt české rozvojové spolupráce zcela odpovídá moldavskému vládnímu programu, který si klade za cíl prostřednictvím reforem zlepšit situaci v dětských domovech a centrech. Projekt k tomuto vládnímu úkolu přispěl hlavně vytvořením pracovního místa a odborným proškolením pro sociální pracovníci a psycholožku, které se snaží navrátit děti z domova zpět ke svým rodičům nebo jim najít vhodné náhradní rodiny. Vyškolená psycholožka pomáhá dětem lépe zvládnout odloučení od svých rodičů a lépe se přizpůsobit životu v dětském domově. Život v dětském domově se tak pro děti stává přijatelnější.

Dětské centrum ve Vadul lui Voda funguje již od roku 2004 a je financováno z mezinárodní sítě Adra, takže i po této stránce český projekt zcela odpovídá aktivitám mezinárodních donorů v této sociální oblasti. V Moldavsku působí i několik místních neziskových organizací, které se problematikou dětských domovů a dětí ulice již delší dobu zabývají.

Většina mezinárodních dárců rozvojové pomoci se soustředí na financování a podporu reforem státních dětských domovů. Tento projekt Adry se proto může stát vzorem pro další aktivity a výstavbu menších center pro děti s rodinným přístupem a volnější disciplínou.

b) Efektivnost

Do jaké míry přispěly aktivity v rámci projektu k zajištění vyškoleného personálu, k zajištění psychologických, vzdělávacích a právních potřeb dětí? Jak program vzdělávacích a mimoškolních aktivit přispěl k integraci znevýhodněných dětí do místní komunity a do pracovního procesu?

V rámci tohoto projektu se podařilo 25 % dětí žijících v dětském domově Vadul lui Voda navrátit zpátky do svých rodin, čímž se podařilo předem stanovený cíl splnit. Dalším kritériem při hodnocení efektivnosti projektu byla úspěšnost dětí při přijímacím řízení na střední školy nebo odborná učiliště. Díky důrazu vychovatelů na individuální jednání s každým dítětem bylo procento přijatých dětí na střední školy z tohoto centra poměrně vysoké. V rámci osobních pohovorů vychovatelů a jejich svěřenců se vychovatelé snažili určit možnosti a představu dětí o budoucím povolání a potom je lépe připravit na toto povolání nebo na případnou budoucí školu. Děti v posledních ročnících školy procházely řadou praktických kroužků, ve kterých si mohly vyzkoušet řadu aktivit a lépe poznat jednotlivé druhy práce a popřípadě se rozhodnout jakému řemeslu by se chtěly věnovat do budoucna. Obecně děti z tohoto dětského domova dosahují poměrně dobrých studijních výsledků.

V rámci projektu byly pro děti připraveny různé vzdělávací i zábavní aktivity, jako například kurzy výuky cizích jazyků, kde byl největší zájem o kurzy angličtiny. Personál dětského centra připravil v rámci projektu české rozvojové spolupráce pro děti různé výlety do jiných měst a do přírody nebo návštěvu zoologické zahrady či muzea. Pro některé děti znamenaly tyto výlety vůbec první cestu ze svého města.

Pro sociální pracovníci dětského centra se stala přínosná školení, která absolvovala v rámci tohoto projektu. Toto školení, na rozdíl od školení pořádaných státem, bylo více zaměřené na praxi v dětském centru a sociální pracovníce si tak mohla vyzkoušet řešení určitých modelových problémů.

Všechny tyto aktivity probíhaly v rámci projektu české rozvojové spolupráce a přispívaly k lepší integraci dětí z domova do běžného života, ovšem po ukončení projektu přestalo vedení dětského centra tyto aktivity podporovat a financovat a podle evaluačního týmu nevyvíjí žádnou snahu o získání financí na tyto činnosti.

c) Hospodárnost

Jak efektivní byla realizace projektu z hlediska finanční nákladnosti?

Podle evaluační skupiny byly finanční prostředky uvolněné na tento projekt použity efektivně a hospodárně.

d) Udržitelnost

U dětí, které se podařilo začlenit zpátky do rodiny, probíhá monitoring sociální pracovníci dětského centra. Sociální pracovníce se při svých kontrolách zaměřuje na způsob a míru soužití těchto dětí s rodinou a na školní docházku a prospěch. Volbu budoucího povolání nebo přípravu na přijetí na střední školu nechává plně na rodině, která nepostupuje vždy tím nejvhodnějším způsobem pro dítě.

Děti, které zůstaly v dětském domově, již nemají možnost účastnit se volnočasových aktivit a vzdělávacích či jazykových kroužků, protože po skončení projektu české rozvojové spolupráce se přestaly tyto činnosti podporovat. Děti si tak nemají možnost na vlastní oči vyzkoušet pracovní činnosti a postupy v různých řemeslech a mají potom ztížený výběr povolání nebo střední školy či odborného učiliště.

Sociální a psychologická pracovníce se dle evaluační skupiny po skončení projektu také neúčastní žádných dalších rozvíjejících školení, pouze povinných státních doškolování.

K lepší udržitelnosti tohoto projektu po odchodu realizátora měly také přispět kurzy angličtiny pro personál, který by tak lépe mohl komunikovat se zahraničními dobrovolníky, kteří občas do dětského centra přijíždějí na výpomoc. Ovšem tyto kurzy byly s koncem roku 2010 ukončeny.

V rámci tématu výpomoc dětem ve výběru povolání je udržitelnost projektu nízká. Na druhou stranu v dětském centru působí odborně vyškolená sociální a psychologická pracovníce a vychovatelé a ostatní pracovníci dětského domova zastávají rodinný přístup

k dětem, takže udržitelnost projektu z hlediska zlepšení péče o děti a mládež ze sociálně znevýhodněných rodin je dobrá.

e) Vyhodnocení průřezových témat – genderová otázka a dobrá správa věcí veřejných

Byla v průběhu realizace projektu věnována stejná pozornost chlapcům i dívkám? Byli v průběhu školení pracovníci dětského centra informováni o problematice obchodování s lidmi a o tom, jak ochránit děti před těmito praktikami?

Na rozdíl od dětských domovů spravovaných státem jsou děti z dětského centra ve Vadul lui Voda informováni o těchto problémech v rámci různých výukových aktivit, proto je jejich povědomí o migraci a obchodování s lidmi poměrně vysoké. Tyto otázky řeší psycholožka s každým individuálně. Toto téma vyžaduje jiný přístup psycholožky k chlapcům a jiný k dívkám v závislosti na nebezpečí, která jim hrozí – s dívkami se psycholožka věnuje hlavně otázkám prostituce a s chlapci naopak nucené až otrocké práci.

Byly v rámci školení pracovníků dětského centra brány v úvahu otázky zapojení specializovaných moldavských neziskových organizací a jejich potenciál přispět k formulaci jednotlivých koncepcí pro práci s dětmi a mládeží?

V rámci projektu byli pracovníci dětského centra informováni o výhodách spolupráce s neziskovými organizacemi, ale od skončení projektu nepodalo vedení dětského centra žádnou žádost o grant a ani nevynaložilo úsilí o navázání spolupráce s některou z neziskových organizací působících v Moldavsku v této sociální oblasti.

Nedostatek finančních zdrojů zamýšlí vedení dětského centra řešit převodem centra pro státní správu, což by dle evaluační komise nebylo dobré, protože by hrozilo, že se dětské centrum ve Vadul lui Voda změní v „obyčejný“ moldavský dětský domov s velmi nízkou kvalitou poskytované péče dětem.

7.3.4. Hlavní zjištění a závěry

Hodnocení projektu Centra pro děti ve Vadul lui Voda	
Sledované věci	Hodnocení

Relevance	Projekt postupuje podle priorit moldavského vládního programu v této oblasti.
Efektivnost	Vysoká
Hospodárnost	Vysoká
Udržitelnost	Dobrá
Průřezová témata – otázky genderu a správy věcí veřejných	V tomto projektu potřebují dívky a chlapci odlišný přístup, proto se genderové otázky nedají striktně hodnotit.

7.3.5. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku

V dětských centrech a domovech pro děti a mládež by vedení těchto zařízení i vychovatelé měli dle Bzonkové R. (2011) věnovat více času práci s dětmi a jejich přípravě na budoucí povolání. Dobrým prostředkem pro seznamování dětí s různými manuálními i intelektuálními pracemi jsou přípravné semináře, ve kterých si děti mohou vyzkoušet různé dovednosti a techniky práce a postupu.

Evaluační komise pro další projekty v rámci rozvojové pomoci, které se budou zabývat integrací dětí z dětských domovů do náhradních či biologických rodin doporučuje se více zabývat monitoringem a kontrolou těchto rodin a dětí, aby došlo k opravdovému naplňování všech potřebných věcí, které by vedly ve prospěch dítěte.

Podle evaluační skupiny by bylo vhodné v dalších projektech české rozvojové spolupráce v sociální oblasti v Moldavsku věnovat větší pozornost dětem, které zůstaly po odjezdu rodičů do zahraničí samy doma a nemohou využívat péče dětských center a dětských domovů.

7.4. Projekt č. RP/14/2006 – Stará ekologická zátěž Iargara – odstranění ropného znečištění, 2006–2009

Cíle projektu	Zhodnocení rozsahu znečištění
	Navržení a pilotní ověření konkrétních sanačních opatření
	Zvýšení povědomí o preventivních a nápravných opatřeních odborné veřejnosti i obyvatel
Cílová skupina	Obyvatelé obce Iargara
Doba trvání projektu	2006–2009
Realizátor projektu	Sdružení Iargara <ul style="list-style-type: none"> • MERCED a.s. • DEKONTA a.s.
Rozpočet projektu	13 642 912,- Kč

Obr. 6: Lokace projektu

Zdroj: Republica Moldova – Pagina Oficială

7.4.1. Cíle a metodologie projektu

V rámci tohoto projektu, který se zabýval odstraněním ropného znečištění v Iargare byly dle Bzonkové a kol. (2011) stanoveny tři hlavní cíle:

- Zhodnocení rozsahu znečištění
- Navržení a pilotní ověření konkrétních sanačních opatření

- Zvýšení povědomí o preventivních a nápravných opatřeních odborné veřejnosti i obyvatel

Projekt byl zahájen v roce 2006 a ukončen na základě dodatku ke smlouvě ze dne 11. dubna 2008 v roce 2009. Realizátorem projektu se stalo sdružení Iargara, které zahrnovalo české společnosti MERCED a.s., DEKONTA a.s. a místní samosprávu obce Iargara. Hlavním **účelem** vypracování této **evaluace** byl získání kvalitních podkladových materiálů pro další činnost v tomto sektoru v rámci české rozvojové spolupráce. Jedním z klíčových **úkolů evaluace** tohoto projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky bylo stanovení a vyhodnocení míry dosažení předem stanovených cílů projektu a jejich udržitelnost. V rámci evaluačního procesu byly zodpovězeny hlavní evaluační otázky a v závěru evaluační zprávy byly stanoveny konkrétní doporučení pro další aktivity vyplývající z tohoto projektu.

Metodologie evaluace byla založená na analýze všech dostupných informací a dat získaných studiem relevantní literatury, dostupných projektových dokumentů, přímým pozorováním v terénu a strukturovanými rozhovory se všemi zúčastněnými aktéry projektu i s místními obyvateli. V rámci vyhodnocování projektu byl kladen důraz na přínos realizovaného projektu pro místní obyvatelstvo, ale také na sociální, kulturní a ekonomické dopady projektu na obyvatele Iargary. Výsledkem evaluace bylo stanovení závěrů a doporučení vedoucích ke zlepšení budoucích rozvojových aktivit v této oblasti Moldavska.

Při výběru dostupných dat a informací o projektu postupoval evaluační tým kvantitativními i kvalitativními metodami. Při sběru dat **kvantitativním způsobem** postupoval evaluační tým způsobem *nepřímého sběru dat*, kdy se zaměřoval převážně na vyhodnocování podkladových materiálů, dokumentů zabývajících se rozvojovou spoluprací a projektových materiálů. V rámci tohoto šetření také proběhlo seznámení členů evaluačního týmu s výsledky projektů zaměřených na podobné téma v oblastech se stejnými výchozími podmínkami. Druhou metodou sběru dat a informací použitou v tomto projektu je *sběr dat přímým způsobem*, kdy se evaluátoři projektu soustředili na strukturované rozhovory se všemi aktéry projektu i s místními obyvateli. Přímá pozorování v terénu potom sloužila k ověření získaných informací a předpokladů.

Do získávání informací kvalitativní metodou patří analýzy získaných informací a dat. Analýzy slouží k lepšímu porozumění projektu a zaměřují se také na sociální, kulturní

a ekonomické vztahy v okolí Iargary. Tato analýza umožnila lepší vyhodnocení úspěšnosti projektu s ohledem na místní specifické podmínky – ve kterých politické prostředí hraje důležitou roli.

Pro získávání informací a dat **kvalitativní metodou** patří *analýzy získaných dat*. Analýza získaných informací slouží k lepšímu pochopení projektu a sociálním, kulturním a ekonomickým vztahům v oblasti regionu Leova. Tato analýza umožnila evaluačnímu týmu lepší vyhodnocení úspěšnosti projektu ve vztahu k místním podmínkám, jako je například měnící se politická situace.

7.4.2. Popisný a rozvojový kontext projektu

Na základě dokumentu „Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Moldavskou republikou na období 2006–2010“ byla jako jedna z prioritních oblastí rozvojové spolupráce dle Bzonkové a kol. (2011) stanovena likvidace starých ekologických zátěží. Na odstranění ropného znečištění se podílely české společnosti MERCED a.s. a DEKONTA a.s. ve spolupráci s místní samosprávou obce. V obci byla za období Sovětského svazu a těsně po jeho rozpadu umístěna traktorová stanice s opravnou a zásobárny pohonných hmot pro provoz místního velkého zemědělského družstva. Pohonné látky byly skladovány ve dvou podzemních nádržích umístěných na vyvýšeném terénu v areálu traktorové stanice. Z tohoto důvodu byly i sanační práce a měřicí pozorování rozděleny do dvou oblastí – do oblasti Neftébáz a Agromontáž. Vzhledem k jejich špatnému technickému stavu a velice špatné údržbě dlouhodobě docházelo k úniku ropných látek do země a jejich postupnému šíření systémem podzemní vody. K úniku toxických látek docházelo i kvůli špatné manipulaci s těmito látkami i v jiných průmyslových podnicích v Iargaře. Kvůli těmto nekontrolovaným únikům škodlivin do země došlo ke znečištění a znehodnocení zdrojů podzemních vod a zničení vlastních zdrojů pitné i užitkové vody pro některé obyvatele obce. Toto ropné znečištění půdy a podzemních vod v Iargaře je jedno z největších ekologických neštěstí na území celého Moldavska.

Pro co nejlepší plnění předem stanovených cílů byl projekt rozdělen do dílčích aktivit:

- Provedení průzkumu znečištění zemin a podzemních vod
- Vybudování vrtů pro monitorovací a sanační systém
- Pilotní pokus biodegradace zemin
- Zpracování analýzy rizik

- Instalace sanačních stanic
- Provoz hydraulické sanace podzemní vody
- Průběžný monitoring vývoje znečištění podzemních vod
- Osvětová činnost a školení místních specialistů

V rámci šetření stavu znečištění před zahájením projektu byla provedena řada měření, při kterých bylo zjištěno, že ve studnách místních obyvatel je na hladině až několik desítek centimetrů mocná ropná vrstva. Dá se říci, že místní obyvatelé s takto znečištěnými studnami mohli ropné látky přímo využívat jako pohonné hmoty do svých starších aut nebo traktorů. Při měřeních znečištění vody ve studnách při ukončování projektu byla naměřena znečištěná vrstva mocná 2–12 cm na jižní hranici znečištěné lokality Neftěbáz. Podle evaluační skupiny se dá předpokládat, že při zachování současného stavu mocnosti ropné vrstvy se bude znečištění dále šířit po směru toku podzemní vody a to v jižním až jihozápadním směru. Ve vnitřní oblasti Agromontáž byla v roce 2010 (tedy rok po měření s ukončením projektu) naměřena čtyřnásobně větší mocnost vrstvy ropného znečištění na hladině spodní vody než v roce 2009. Na jižní hranici této sledované oblasti byly v roce 2010 naměřeny dvojnásobné hodnoty mocnosti ropné fáze na hladině kontrolního vrtu podzemní vody. Z výsledků těchto měření vyplývá, že se pravděpodobně znečištění bude nadále šířit ve směru odtoku podzemních vod jižním až jihozápadním směrem z těchto oblastí a dále kontaminovat ještě nezasazené studny místních obyvatel.

Při samotném odstraňování ropných látek z podzemních vod byla použita metoda hydraulická sanace podzemních vod tzv. „pump and treat technologie“. Tento způsob sanace je v daných geologických podmínkách a rozměru vrstvy znečištění vhodný a velice účinný. Zároveň byla v rámci projektu použita metoda sanace zemin znečištěných ropnými látkami tzv. „biodegradační technologie ex-situ“, která je v těchto podmínkách rovněž účinná. Jedná se o sanaci kontaminované zeminy biologicky odbouratelnými látkami. Tento způsob sanace byl v Moldavsku použit vůbec poprvé, takže si obě strany projektu mohly tuto technologii vyzkoušet přímo ve specifických moldavských podmínkách.

V obou sledovaných oblastech ropného znečištění bylo od roku 2007 do ukončení projektu v roce 2009 odfiltrováno z podzemních zdrojů vody 4 515 litrů ropných látek. Podle těchto údajů evaluační skupiny projektu předpokládají, že realizovaný projekt přispěl k nápravě situace v Iargaře z 10–20 %, tudíž k úplnému odstranění ropných látek z hladiny podzemní

vody bude muset být vynaloženo mnohem více finančních i technických prostředků a bude k tomu potřeba několik let možná i desetiletí.

V říjnu 2009, kdy byl projekt předán pod správu místní samosprávy, všechny vodovodní rozvody, elektroinstalace a technologická zařízení byly v dobrém technickém stavu a nebylo potřeba žádných větších oprav k jejich provozu. Ovšem ke konci roku 2009 po ukončení práce českých odborníků bylo několik speciálně upravených ponorných čerpadel ukradeno (Novák L., 2012). Počet čerpadel a technický stav zařízení z přelomu roku 2009 a 2010 plně postačoval k pokračování sanačních prací. V průběhu realizace projektu probíhala osvětová činnost se zaměřením na zvyšování informovanosti místních lidí o důležitosti nezávadné vody na jejich zdravotní stav i na stav životního prostředí, které má vliv na kvalitu a množství zemědělské úrody. Po celou dobu realizace projektu také probíhalo školení místních odborníků, kteří by dokázali převzít a obsluhovat zařízení na čištění podzemní vody po ukončení realizace projektu. V roce 2009 po odchodu českých odborníků z Iargary bylo vyškolen dostatek odborníků, kteří mohli pokračovat v úspěšném vedení prací.

Vzhledem k masivnímu znečištění podzemních vod v Iargaře je nutné neustále pokračovat v sanaci, i proto byl ve spolupráce s odborníky z Institutu geologie a seismologie připraven navazující projekt na rozšiřující práce na období 2010–2011. Tento projekt se převážně zabýval vypracováním podkladních materiálů a dokumentů pro vypracování žádosti o finanční dotaci z moldavského ekologického fondu. Tyto dotace měly zajistit příjem financí na pokračování sanačního systému v Iargaře. Ovšem tato žádost nebyla příslušníky městské správy v Iargaře rozpracována a podána na příslušná vyšší místa a projekt tak nebyl podán institucím státní správy, které by mohly zajistit jeho financování pro další období. Místní rada v Iargaře se ani podrobněji nezabývala možností vyčlenění části financí na pokračování projektu z vlastního rozpočtu, který se pohybuje kolem čtyř milionů moldavských Lei.

Z důvodů těchto problémů (nečinnost místní správy, nedostatek financí, záporný postoj obyvatelstva) nebyl v roce 2010 ani v roce 2011 sanační systém uveden do provozu.

7.4.3. Závěry a zodpovězení otázek

Do jaké míry se téma projektu a výběr jeho cílů ukázalo relevantní pro rozvoj Moldavska a jeho environmentální složku?

Projekt dle Bzonkové a kol. (2011) vycházel z moldavské politiky rozvoje, kde zásobování obyvatelstva pitnou vodou tvoří jednu z prioritních oblastí. Projekty zaměřené na likvidaci zátěží životního prostředí jsou v „Programu rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Moldavskem“ jednou z hlavních oblastí, do které by měla rozvojová pomoc směřovat. Zajištění přístupu obyvatel k nezávadné pitné vodě, je cílem vládní politiky, protože dostatek nezávadné vody může přispět k sociálnímu a posléze ekonomickému rozvoji Moldavska.

Tento projekt zaměřený na likvidaci staré ekologické zátěže, který usiloval o vyčištění podzemních vod od ropných látek v obci Iargara, je tedy zcela v souladu s moldavskou vizí rozvoje. Ovšem místní obyvatelé podle L. Nováka (2012) tento projekt zcela za svůj nepřijali, z důvodu že nevyřešil jejich problém s přístupem k pitné vodě (na hladině vody studní zasažených ropným znečištěním stále zůstává vrstva ropných látek) a na druhou stranu jim sebral možnost zcela zadarmo čerpat pohonné látky do svých automobilů a zemědělských strojů (staré traktory sovětské výroby na tuto naftu bez větších problémů jezdily). Podle slov L. Nováka (2012) dnes místní nemají ani vodu ani naftu. A dříve provozovaný směnný obchod mezi sousedy, kdy jeden poskytoval druhému naftu za vodu prakticky ustal, protože nafta se již nedá použít jako pohonná látka do motorů. Tento problém se netýká všech obyvatel Iargary, ale pouze těch, jejichž studny byly zasaženy tokem ropných látek. Podle evaluační skupiny jsou v obci pro místní obyvatele důležitější problémy než je likvidace starých ekologických zátěží, a to například nevyhovující rozvod inženýrských sítí nebo nezpevněné silnice, které se při deštích silně rozbahňují.

Byly výstupy realizovány v souladu s projektovým dokumentem uspokojivě?

Podle evaluační skupiny byly veškeré práce probíhající na projektu v souladu s projektovým dokumentem a přispěly k naplnění předem stanovených cílů projektu. Prováděné změny během realizace projektu reagovaly na nastalou změnu situace a vždy byly odsouhlaseny Ministerstvem životního prostředí České republiky.

Do jaké míry zajistily výstupy dosažení stanovených cílů projektu?

Předem stanovených cílů projektu bylo dosaženo, což by nebylo možné při neplnění jednotlivých výstupů projektu.

Na kolik byl projekt realizován hospodárně, včetně výběru vhodného přístupu v případech, kdy existuje alternativa?

Celkový objem finančních prostředků použitých na projekt i se spolufinancováním z moldavské strany byl vyčíslen na 13 642 912,- Kč. Tyto finanční náklady jsou podle evaluační skupiny přiměřené k provedeným pracím ve specifickém moldavském prostředí.

Jak udržitelné se ukázaly být výsledky projektu?

Udržitelnost výsledků projektu závisí hlavně na schopnosti místní správy sehnat finance na základní provoz technických zařízení (elektřina) a na jejich opravy, ale také na plat osob pověřených dozorem a řízením těchto zařízení. Podle evaluačního týmu již nebylo na jaře v roce 2010 hydraulické sanační zařízení po zimní přestávce (rozvody nejsou izolovány proti mrazu) znovu uvedeno do provozu. Zrovna tak nebyly na jaře 2010 obnoveny podružné práce, které se týkaly sledování hladiny podzemních vod.

Z důvodů neochoty rady města a nezajištění finančních prostředků k pokračování v sanaci lze projekt označit za neudržitelný. Technické zařízení, které na místě zůstalo, je připraveno k použití a ke znovu obnovení sanačních prací, záleží však bude na přístupu vedení Iargary i místních obyvatel.

Které elementy strategie mohou být doporučeny k replikaci připravovaných intervencí ZRS ČR s Moldavskem a čemu se vyhnout?

Každý přístup k realizaci rozvojového projektu je ovlivňován specifickými podmínkami v oblasti realizace projektu. Při realizaci projektu v Iargaře bylo použito kofinancování z finančních zdrojů z ministerstva. Ovšem podle evaluační skupiny s těmito finančními prostředky místní samospráva nepřišla téměř do styku a tím obyvatelé nepřijali projekt zcela za svůj. Pro vyšší udržitelnost a úspěšnost projektu je nutné v příštích projektech podobného rázu zajistit přímé a aktivní zapojení místní samosprávy do realizace projektu.

V rámci přípravných a analytických prací se zjistilo, že hlavním problémem obyvatel Iargary je kontaminace zdrojů podzemní vody ropnými látkami, proto bylo podle evaluační skupiny vhodné zvážit změny v zamýšlených aktivitách a více se soustředit na prodloužení délky sanace podzemních vod než na další analytické práce a na sanaci kontaminované zeminy. Tímto postupem by se stal projekt účinnější a efektivnější.

Měl projekt zřetelný dopad (pozitivní nebo negativní) na rovné příležitosti mužů a žen v oblasti jeho realizace?

V Iargaře zastávají v místní samosprávě některé vysoké pozice ženy. V roce 2007 se starostkou stala žena. Pozici kancléřky starostky zastává také žena a i několik žen působí ve vedení místních podniků, jako jsou například restaurace nebo lesní zpracovatelský závod.

Realizátoři projektu přistupovali k ženám a k mužům rovnocenným způsobem, ale projekt neměl na rovný přístup k mužům a ženám v oblasti Iargary prakticky žádný vliv. Ovšem řešení genderových otázek nebylo cílem tohoto projektu.

Ovlivnil projekt prvky demokratické správy věcí veřejných v Moldavsku?

Pozice Ministerstva životního prostředí Moldavské republiky, které bylo partnerem projektu v Iargaře, je v rámci moldavského politického systému poměrně slabá a jen stěží prosazuje svoje priority v moldavské vládě. Na realizaci projektu měly velký vliv komunální volby v roce 2007, ve kterých došlo ke změnám ve vedení obce. Negativně také ovlivnily vývoj projektu parlamentní volby v červenci 2009, ve kterých opozice obsadila většinu křesel. Tyto volby a neschopnost politiků dohodnout se odstartovaly politickou krizi, která prakticky trvá až do dnešních dnů. Tato politická krize se potom na projektu přímo projevila v protahování dodacích lhůt různých materiálů a zařízení potřebných k realizaci projektu a také nejednoznačností a protahováním v rozhodovacím řízení.

Do realizace projektu se nepodařilo zapojit místní samosprávu ani moldavské nevládní neziskové organizace nebo jiné iniciativní skupiny z okolí Iargary. Projekt se proto musel spolehnout na spolupráci s místními obyvateli, kteří byli ochotni pomoci českým realizátorům projektu. Tento nezájem místních o projekt se také odrazil v povědomí obyvatel Iargary o ekologických problémech v obci a o přínosech českého projektu pro místní občany. Podle evaluační skupiny místní občané projekt nehodnotí pozitivně, protože nevyřešil jejich

problémy se zdrojem pitné vody a ani nijak nepomohl zlepšit soudržnost mezi obyvateli čtyř tisícové Iargary a ani nepřinesl pracovní místa, která by tuto soudržnost podporovala.

7.4.4. Hlavní zjištění a závěry

Hodnocení projektu v Iargaře – stará ekologická zátěž – ropné znečištění	
Sledované věci	Hodnocení
Změny	<i>ANO</i>
Výstupy a cíle	<i>V souladu</i>
Kvalita zpráv a odraz reality ve zprávách donorů	<i>Výborná</i>
Náročnost technického řešení v rámci místních podmínek (kvalifikovanost obsluhy zařízení, technické normy, elektrická zařízení, vlivy místních zvyklostí, náboženství, pol. stability, ...)	<i>Vysoká</i>
Udržitelnost	<i>Velmi nízká (neudržitelný)</i>
Good Governance: prvky dobré demokratické správy věcí veřejných	<i>Nízká</i>

7.4.5. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku

Podle evaluační skupiny pod vedením Bzonkové R. (2011) by měla být při realizaci dalšího projektu české rozvojové spolupráce v Moldavsku do projektu více zapojena místní správa a to například kofinancováním nebo zapojením místních obyvatel do různých realizačních prací. Větší spolupráce s místní správou a lidmi má velký vliv na udržitelnost projektu po odchodu českého realizátora. Zrovna tak má velký vliv na udržitelnost projektu

po jeho ukončení i zapojení místních podniků do realizace projektu. Tyto firmy potom mohou vést celý projekt nebo se podílet na dodávkách a opravách technických zařízení.

Pro lepší pochopení významu projektu a jeho vlivu na životní prostředí a zdraví obyvatel je potřeba větší medializace a propagace samotného projektu.

7.5. Projekt č. 5/2010/02 – Podpora mimoškolních aktivit a integrace dětí z internátních škol v Moldavsku, 2008–2010

Cíle projektu	Osvojení si jiných modelů práce s dětmi a mládeží místními pracovníky
	Zvýšení pracovní orientace dětí z internátních škol a podpora jejich zájmu o svoji budoucnost a další vzdělávání
	Omezení negativních dopadů migrace rodičů a následování jejich příkladu
	Integrace dětí z internátních škol do komunity a podpora jejich zdravého sebevědomí
Cílová skupina	Děti z dětských domovů s internátními školami
	Personál dětských domovů
Doba trvání projektu	2008–2010
Realizátor projektu	Charita Česká republika CRIC (nevládní nezisková organizace – partner Charity ČR)
Rozpočet projektu	7 000 000,- Kč

Obr. 7: Lokace projektu

Zdroj: Republica Moldova – Pagina Oficială

7.5.1. Cíle a metodologie projektu

Projekt zahraniční rozvojové spolupráce České republiky zaměřený na podporu mimoškolních aktivit a integraci dětí z internátních škol byl realizován Charitou České republiky v letech 2008–2010. Celkový rozpočet projektu čerpaný z fondů zahraniční rozvojové spolupráce byl vyčíslen na 7 000 000,- Kč.

Hlavním záměrem tohoto projektu bylo přispět k zlepšení sociálních podmínek dětí a mládeže v dětských domovech, ve kterých fungují tzv. internátní školy. Internátní školy jsou přiřčeny právě k dětským domovům. Projekt byl zaměřen na přípravu dětí na budoucí život a pomáhal jim s výběrem budoucího povolání. Projektu se účastnilo osm dětských domovů a komunit z celého Moldavska i Podněstří.

Jako hlavní cíle projektu byly stanoveny:

- Osvojení si jiných modelů práce s dětmi a mládeží místními pracovníky
- Zvýšení profesní orientace dětí z internátních škol a podpora jejich zájmu o svoji budoucnost či další studium
- Omezení negativních dopadů migrace rodičů a následování jejich příkladu
- Integrace dětí z internátních škol do komunity a podpora jejich zdravého sebevědomí

Účelem vyhotovení **evaluace** tohoto projektu byl zisk dat a informací pro realizaci podobných projektů v budoucnu se zaměřením na sociální tematiku a děti v Moldavsku.

Za **úkol** této **evaluace** se považuje vyhodnocení, do jaké míry byly dosaženy stanovené cíle projektu.

Metodologický postup při zpracovávání evaluace zvolila evaluační skupina jako analýzu všech dostupných podkladových materiálů k projektu, třídění dat a informací získaných přímým pozorováním v terénu a ověřování nabytých informací a přesvědčení pomocí rozhovorů se všemi účastníky projektu i s cílovou skupinou.

7.5.2. Popisný a rozvojový kontext projektu

Jedním z velkých problémů Moldavska je dle Bzonkové a kol. (2011) pracovní migrace. Tzv. sociální sirotci, jež zůstali doma úplně sami po odjezdu rodičů do zahraničí, žijí především v dětských domovech a vzdělávají se v internátních školách k těmto domovům

přidružených. Nepříliš dobrou sociální situaci těchto dětí se snaží řešit řada domácích i zahraničních nevládních neziskových organizací i moldavský stát. Právě projekt české rozvojové spolupráce zaměřený na podporu mimoškolních aktivit dětí z dětských domovů a jejich opětovnou integraci do společnosti je postaven na základech moldavské vládní reformy dětských domovů. Mezi nejdůležitější cíle reformy patří deinstitucionalizace dětských domovů, což znamená, že by se měl počet dětí žijících v dětských domovech snižovat, čímž by se vychovatelé mohli více věnovat jednotlivým svěřencům a mohla se tak v domově vytvořit příjemnější „rodinná“ atmosféra.

Před reformou a stále i nyní v Moldavsku převažují velké dětské domovy ještě z dob Sovětského svazu, ve kterých žijí stovky dětí pod jednou střechou. V těchto typech dětských domovů jsou většinou i školy, kde se děti dále vzdělávají, což jim moc neumožňuje chodit ven z areálu domovů a nepřicházejí do styku s okolní společností ani se svými vrstevníky mimo domov.

Reforma moldavské vlády a český rozvojový projekt se snaží o začleňování dětí z dětských domovů pomocí sociálních pracovníků a vyškolených psychologů zpět do svých rodin nebo se snaží dětem najít náhradní pěstounské rodiny. Dále je český rozvojový projekt pro děti z domovů přínosný z toho důvodu, že usiluje o větší provázanost dětí, které žijí dlouhodobě v dětských domovech s místními komunitami a hlavně se svými vrstevníky mimo dětský domov. V rámci projektu byly vytvořeny zájmové kroužky, ve kterých se děti z domovů i z klasických rodin mohly vzájemně setkávat a navázat tak různá přátelství. V rámci projektu byly pro děti také organizovány různé výlety do okolní přírody i jiných moldavských měst. Po ukončení projektu situace v dětských domovech zapojených do projektu pokročila natolik, že většina internátních škol u těchto dětských domovů byla zrušena a děti navštěvují společně se svými vrstevníky městské či obecní školy.

Na reformě moldavských dětských domovů se podílí i řada nevládních neziskových organizací, jejichž práce je rozdělena do jednotlivých oborů a každá organizace se zabývá jinou oblastí působnosti.

Do projektu byly zapojeny také dva dětské domovy v separatistické oblasti Podněstří. V této části země neplatí moldavské zákony, tudíž zde neprobíhá ani reforma dětských domovů. Projekt rozvojové spolupráce České republiky se zde neseťkal s pochopením místních úřadů podněsterské státní správy. Podle evaluační komise jsou děti žijící v dětských

domovech zcela odříznuty od okolního světa. V dětských domovech schází kvalitní výživa dětí, ve většině případu jsou děti hladové a podněsterský režim jim nepřipravuje žádné programy pro opětovné začlenění do společnosti. Český projekt se soustředil na dětské domovy a internátní školy v Popenkách a Bendery. Aktivity spojené s českým projektem se tak staly pro děti z těchto domovů jedinou možností jak se setkat s místními lidmi z obce a se svými vrstevníky žijícími mimo domovy.

7.5.3. Závěry a zodpovězení otázek

Projekt dle Bzonkové a kol. (2011) byl hodnocen z hlediska pěti hodnotících kategorií – relevance, efektivnost, hospodárnost, udržitelnost a průřezová témata zaměřená na otázky demokratické správy věcí veřejných a na genderové zaměření.

a) Relevance

Do jaké míry měly cíle projektu podíl na zvýšení sociálně-ekonomických možností znevýhodněných dětí a mládeže v Moldavsku?

Tento projekt se snažil podpořit začleňování dětí a mládeže žijící v dětských domovech do místních komunit a zároveň zvýšit jejich šance na uplatnění na moldavském pracovním trhu. Tomuto projektu se podařilo zvýšit šanci dětí z dětských domovů na rovné příležitosti po jejich odchodu z dětského domova. Dosažení tohoto úspěchu bylo možno především díky informativní kampani o možnosti uplatnění těchto dětí a o možném výběru jejich budoucího povolání.

Do jaké míry projekt odpovídá vládnímu a regionálnímu programu a do jaké míry tento projekt navazuje na projekty ostatních poskytovatelů rozvojové pomoci v Moldavsku?

Tento projekt české rozvojové spolupráce zaměřený na podporu dětí z dětských domovů v celém svém rozsahu zapadá do moldavské vládní strategie, která se snaží o reformu dětských domovů a internátních škol s cílem zlepšit sociální i ekonomické podmínky místních dětí. Postupně se snižuje počet dětí v dětských domovech, což napomáhá k individuálnějšímu přístupu vychovatelů a k lepší atmosféře v domově. Ve většině dětských domovů zapojených do projektu byly internátní školy zavřeny a děti navštěvují místní školy společně s dětmi z klasických domácností.

Podle evaluační skupiny byl český projekt mezi ostatními projekty jiných donorů jedinečný tím, že umožňoval dětem vycestovat na různé výlety (například do přírody, do jiných měst a obcí). Pro některé děti znamenaly tyto výlety vůbec první možnost podívat se za hranice svého města a poznat tak jiná města a život v jiných částech země.

V Podněstří, kde neprobíhají žádné reformy dětských domovů, se projekt musel potýkat s nepřátelskou atmosférou ze strany úřadů státní správy a zcela se vymykal státní strategii, která prakticky neexistuje. Podněsterský režim nedává dětem žijícím v dětských domovech podle evaluační skupiny žádnou možnost jak se začlenit do místních komunit. Český projekt se tak stal jedinou možností těchto dětí setkat se s místními lidmi z obce a se svými vrstevníky žijícími mimo domov.

b) Efektivnost

Do jaké míry přispěl projekt prostřednictvím mimoškolních aktivit k řešení problémů migrace a do jaké míry přispěl k uplatnění dětí z dětských domovů na pracovním trhu?

Projekt si kladl za cíl různé cíle, které se podle evaluační komise z velké části podařilo naplnit.

Cíl č. 1: *Osvojení si jiných modelů práce s dětmi a mládeží* – cíl byl naplněn

Většina pedagogických pracovníků a vychovatelů se zúčastnila série školení, při kterých jim byly představeny nové metody vzdělávání dětí. Tyto metody si potom mohli vyzkoušet v praxi v rámci volnočasových aktivit připravených pro děti z dětských domovů.

Cíl č. 2: *Zvýšení profesní orientace dětí z dětských domovů a podpora jejich zájmu o budoucnost a studium* – cíl byl naplněn

Tato část projektu byla považována za nejdůležitější z hlediska budoucnosti dětí. Děti se v rámci různých volnočasových aktivit a kroužků mohly seznámit s řadou profesí a pracovních postupů.

Cíl č. 3: *Omezení negativních dopadů migrace rodičů a následování jejich příkladu* – cíl byl naplněn pouze částečně

Podle evaluační komise nejsou děti z dětských domovů zapojených do tohoto projektu příliš informované o možném nebezpečí migrace. Omezení negativního dopadu migrace rodičů na děti se podaří dosáhnout pouze dlouhodobou prací sociálních a psychologických pracovníků s těmito dětmi nebo opětovným stmelením rodiny.

Cíl č. 4: Integrace dětí z dětského domova do komunity a podpora jejich zdravého sebevědomí
– cíl byl naplněn

V rámci reformy probíhá rušení internátních škol. Děti z dětských domovů tak mohou navštěvovat městské školy a lépe poznat běžný život a seznámit se svými vrstevníky mimo domov. Tento proces nejlépe začleňuje děti z dětských domovů do místní komunity a pomáhá smývat předsudky a sociální rozdíly.

Největší problém s integrací dětí do místních komunit nastal v podněsterském městě Bendery. Zdejší dětský domov je moldavský, tudíž se v něm vyučuje v moldavštině a děti jsou zcela odříznuty o kontaktu s okolní společností. Veškeré volnočasové aktivity i aktivity zaměřené na integraci dětí do místní komunity byly po ukončení projektu pozastaveny.

Celkově lze podle evaluačního týmu říci, že volnočasové aktivity projektu pomohly alespoň v dětských domovech na západním břehu Dněstru ke zlepšení vztahů mezi dětmi z domova a okolní společností – děti se k sobě navzájem chovají ohleduplněji, panuje mezi nimi větší důvěra a snížilo se vzájemné osočování.

Z pohledu přípravy dětí na budoucí povolání byl český projekt inovativní. Moldavské školy se tímto tématem zabývají až v posledním ročníku základní školy, kdy si již děti musí podávat přihlášky na střední školy nebo učiliště a prakticky si tím zvolit zaměření pro budoucí život. Ostatní donoři se spíše zabývají prevencí obchodování s lidmi, takže tento projekt byl jeden z prvních, který se výběrem povolání dětí z dětských domovů zabýval. Pedagogům byla v rámci projektu poskytnuta příručka středních škol a odborných učilišť, podle které mohli s dětmi vést rozhovory a podávat jim cenné informace a rady ohledně výběru pro ně nejvhodnější školy.

Velká pozornost byla také věnována diskuzím o možných problémech a negativních dopadech migrace a obchodování s lidmi. Ovšem podle evaluační komise byla efektivita těchto diskuzí velmi nízká. Navzdory snaze pedagogů věnovat pozornost tomuto tématu jsou znalosti dětí velmi špatné. Podle rozhovorů českých odborníků s dětmi z dětských domů

na toto téma chtělo většina dětí po opuštění domova vycestovat do zahraničí a vydělat si tam peníze, ale skoro nikdo neměl jasnou představu, jak chce tohoto cíle dosáhnout a co by v Evropě prakticky bez znalosti jazyka té konkrétní země chtěl dělat.

c) Hospodárnost

Jak hospodárně byl projekt realizován a jak hospodárně byly využívány alternativní možnosti v realizaci aktivit projektu?

Evaluační komise se shodla na tom, že finance byly využity efektivně a bez zbytečných nákladů. Množství finančních nákladů odpovídá rozsahu provedených prací a aktivit.

d) Udržitelnost

Jak udržitelné do budoucna se výsledky projektu jeví? Jaká je pravděpodobnost, že vychovatelé a pedagogové budou i nadále pokračovat v aktivitách započatých v rámci tohoto projektu?

Pedagogičtí pracovníci nejsou motivovaní v pokračování aktivit zahájených českým rozvojovým projektem nebo jejich rozvíjení, protože většina dětských domovů v Moldavsku se má v příštích několika letech uzavírat nebo výrazně redukovat jejich kapacita. Ve většině domovů pro děti pokračuje sportovní kroužek, pro který bylo v rámci projektu nakoupeno sportovní vybavení, které se nadále používá. Sportovní kroužky jsou zaměřeny hlavně na nejoblíbenější kolektivní sporty, mezi kterými vládne v Moldavsku, jako v celé Evropě, fotbal.

V Cahulu na jihozápadě země je internát téměř rozpuštěn, děti se integrovaly do státní veřejné školy a integrační význam kroužků a jiných volnočasových aktivit ztratil smysl.

Nejhorší situace panuje v internátních domovech v Bendery a Popenkách v Podněstří. Na internátě v Bendery neprobíhají žádné aktivity, které český projekt zahájil. Jejich organizace byla podle evaluační skupiny příliš náročná, aby byly udržitelné po delší dobu. Děti musely jezdit přes hranice a vyřizování úředních povinností bylo zdlouhavé a často tomu bránila neochota podněsterských státních úředníků. Naopak v Popenkách se děti i nadále mohou účastnit kadeřnického kroužku, který vede místní zkušená kadeřnice.

I přes to, že většina aktivit již nadále nepokračuje, bylo velkým přínosem všech projektů pro děti, to že mohly někam vycestovat a poznat okolní města a přírodu. Tento zážitek zůstal v dětech podle evaluačního týmu hluboce zakořeněn.

Podle evaluační skupiny, která vedla s vychovateli a ostatními pracovníky dětských domovů rozhovory tito pracovníci chápali volnočasové aktivity pro děti jako zpestření každodenního života, ale příliš nepřemýšleli o tom, že by mohli v těchto aktivitách pokračovat i po odchodu českého realizátora. Nikdo z vedení zapojených dětských domovů nepožádal o příspěvek nadřazené úřady státní správy, aby mohly volnočasové aktivity pokračovat.

Pokračování zahájených aktivit projektu české rozvojové spolupráce je do budoucna neudržitelné. O udržitelnosti se dá uvažovat pouze v používání materiálů a potřeb zakoupených během realizace projektu. Tyto potřeby a pomůcky jsou dále využívány.

e) Vyhodnocení průřezových témat – genderová otázka a dobrá správa věcí veřejných

Byla v průběhu realizace projektu věnována stejná pozornost chlapcům i dívkám? Probíhala v průběhu realizace projektu různá školení zaměřená na problematiku obchodování s lidmi a na problémy prostituce v Moldavsku?

Evaluační skupina dospěla k závěru, při realizaci projektu realizátoři nezvýhodňovali dívky ani chlapce a snažili postupovat stejným způsobem u obou pohlaví. Ovšem podle evaluačního týmu se v Moldavsku příliš nemluví o problémech obchodu s lidmi a nucené prostituce, takže ani povědomí dětí o těchto problémech není dostačující.

Byly v rámci školení pracovníků dětských domovů brány v úvahu otázky zapojení specializovaných moldavských neziskových organizací a jejich potenciál přispět k formulaci jednotlivých koncepcí pro práci s dětmi a mládeží?

Zapojení místních nevládních neziskových organizací při aktivitách s dětmi v dětských domovech bylo vyhodnoceno evaluačním týmem jako nejslabší místo celého projektu. Nevznikla žádná snaha vedení jednotlivých dětských domovů o vzájemnou koordinovanou spolupráci a ani nebyla navázána žádná spolupráce s některou z nevládních neziskových organizací působících v Moldavsku.

7.5.4. Hlavní zjištění a závěry

Hodnocení projektu Podpora mimoškolních aktivit a integrace dětí z internátních škol	
Sledované věci	Hodnocení
Relevance	Projekt zcela zapadá do moldavské vládní strategie v této oblasti
Efektivnost	Střední – tři cíle projektu se podařilo zcela naplnit
Hospodárnost	Vysoká
Udržitelnost	Nízká – aktivity projektu jsou neudržitelné
Průřezová témata – otázky genderu a správy věcí veřejných	Gender – zcela v souladu se standardy Správa věcí veřejných a NGOs – vedení domovů se aktivně nezapojuje o navázání spolupráce ani nežádá o finanční příspěvky

7.5.5. Hlavní doporučení pro další aktivity ZRS ČR v Moldavsku

Podle doporučení evaluační komise tomuto i dalším zamýšleným projektům české rozvojové spolupráce by se vychovatelé v dětských domovech měli více věnovat práci s dětmi a jejich přípravě na budoucí povolání. Dobrým prostředkem pro seznamování dětí s různými manuálními i intelektuálními pracemi jsou přípravné semináře, ve kterých si děti mohou vyzkoušet různé dovednosti a techniky práce a postupu.

Evaluační komise pro další projekty v rámci rozvojové pomoci, které se budou zabývat integrací dětí z dětských domovů do náhradních či biologických rodin doporučuje více věnovat kontrole a sledování těchto dětí a rodin, aby bylo zajištěno, že se dítě s rodinou sžije, budou naplňovány jeho potřeby a zájmy.

Evaluační komise také došla k závěru, že by v dalších projektech české rozvojové spolupráce Moldavsku v této sociální oblasti bylo vhodné zaměřit větší pozornost na děti, jejichž rodiče odjeli dlouhodobě pracovat do zahraničí, ale tyto děti se nedostaly do dětských domovů a žijí úplně samy nebo s pouze malým dohledem jiných členů rodiny.

8. Závěr

Postupně se i v České republice začíná klást poměrně velký důraz na vyhodnocování rozvojových aktivit, což pomáhá zlepšovat celý program zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Výsledné zprávy z každé evaluace by měly být přístupny nejen odborníkům z podniků zaměřujících se na realizaci rozvojových projektů a gestorským ministerstvům, ale také široké veřejnosti, která má právo vědět, kam směřují finance z veřejných rozpočtů a jak je rozvojová pomoc úspěšná. Zrovna tak je důležité poskytnout informace a zveřejňovat výsledky i méně úspěšných projektů, protože je důležité, aby se jejich realizátoři poučili z chyb a aby se jiní realizátoři těmto chybám mohli vyvarovat.

Evaluace rozvojových činností a celkových přínosů rozvojových projektů je při poskytování rozvojové pomoci velmi důležitou součástí projektového cyklu. Zatím není pravidlem, jak by mělo být, že pro každý rozvojový projekt bude po jeho ukončení vypracována evaluace. V Moldavsku již bylo realizováno mnoho rozvojových projektů, ale evaluace nebyla z kapacitních a finančních nákladů provedena u všech již ukončených projektů. K evaluaci byly zatím vybírány pouze projekty něčím odlišné od ostatních nebo projekty, které přinesly do rozvojové spolupráce inovativní postup řešení problému apod. V poslední době stále více sílí názor, že by každý ukončený projekt měl být zhodnocen a toto hodnocení by mělo být přístupné všem zúčastněným stranám, podle základních principů evaluační politiky UNDP a OECD/DAC.

Česká republika nepatří mezi největší dárce rozvojové pomoci, co se týče objemu financí, ale i s menším rozpočtem se dají vybudovat kvalitní rozvojové projekty. Česká rozvojová pomoc je v Moldavsku vysoce ceněna jak příjemci pomoci, tak i představiteli moldavské vlády. České rozvojové projekty si také získaly uznání zahraničních rozvojových agentur působících v Moldavsku, protože jejich realizátoři dokáží do projektu přinést vždy něco inovativního, čímž posunou celou problematiku o krok dopředu a působí tak na více lidí z cílové skupiny. Velice pozitivně jsou hodnoceny právě projekty zaměřené na sociálně znevýhodněné občany Moldavska a na děti ulice a děti z dětských domovů, kterým se také věnují výše uvedené projekty. V těchto projektech se čeští realizátoři zaměřují na vybudování kvalitní základny učitelů a vychovatelů prostřednictvím cíleně vedených vzdělávacích školení. V rámci těchto projektů se podařilo změnit přístup personálu dětských domovů ke svým svěřencům a zlepšit tak celkovou atmosféru na rodinnou. Vysoce ceněná je také snaha českých realizátorů o integraci dětí z dětských domovů do místních škol a zajistit jim

tak možnost pokračovat ve vzdělávacím procesu na středních školách nebo odborných učilištích. Neposledním přínosem českých sociálních projektů je začleňování dětí ulice a dětí z dětských domovů do místní komunity a zpět do rodin, ostatní děti z dětských center a domovů, které nebyly do českých projektů zapojeny, takovou možnost nemají nebo pouze velice omezenou.

Druhou poměrně úspěšnou skupinou projektů jsou projekty, které se zaměřují na zlepšování životního prostředí a zdraví obyvatelstva prostřednictvím likvidace starých ekologických zátěží, zřizováním řízených skládek odpadů nebo čištěním zdrojů pitné vody. Projekty tohoto typu jsou pro moldavské občany velmi důležité, protože kvalita životního prostředí má zásadní vliv na zemědělství, na které je většina Moldavanů stále odkázána, a na zdraví hlavně venkovských obyvatel.

Při evaluaci českých rozvojových projektů kolektiv evaluátorů pod vedením Radky Bzonkové systematicky posuzuje přínosy rozvojových aktivit. Evaluační tým postupuje podle předem stanovených bodů, kdy se nejprve seznámí se specifickými rysy oblasti, ve které byl projekt realizován a vyhledá informace o podobných rozvojových aktivitách realizovaných v oblastech se stejnými podmínkami, jako panují v Moldavsku. Poté se zaměří na podrobné prozkoumání dostupných podkladových materiálů na příslušných českých i moldavských ministerstvech a státních úřadech, následně se evaluátoři seznámí s projektovou dokumentací, kterou jim poskytnou hlavní realizátoři a jejich partnerské firmy a organizace. Důležitou součástí evaluace rozvojových projektů je ověření získaných informací a materiálů přímým pozorováním projektu v terénu. Nedílnou součástí vyhodnocení výsledků projektu jsou také rozhovory evaluačního týmu Radky Bzonkové se všemi zúčastněnými realizátory i s cílovou skupinou projektu, ale také s místními lidmi, kteří se do projektu přímo nezapojili, ale projekt na ně nějakým způsobem působí. Na základě těchto rozhovorů a pozorování si dokáže evaluační skupina udělat poměrně přesný obraz o tom, jak místní obyvatelé rozvojový projekt vnímají a zda jej přijali za svůj. Pomocí tohoto postupu jsou evaluátoři schopni zhodnotit rozvojovou aktivitu z hlediska udržitelnosti do budoucna.

Radka Bzonková hodnotí rozvojové aktivity v souladu s pravidly hodnocení českých rozvojových intervencí z hlediska relevance, kdy posuzuje do jaké míry aktivity rozvojového projektu naplnily základní cíl celé rozvojové intervence, z hlediska efektivnosti, kdy se posuzuje jakým způsobem bylo dosaženo stanovených cílů projektu, z hlediska hospodárnosti se zkoumá zda byly vyčleněné finanční prostředky použity na příslušné aktivity a zde nešly

tyto aktivity realizovat levněji, z hlediska udržitelnosti výsledků projektu do budoucna hodnotí evaluační tým zda budou přínosy projektu udržitelné pro místní obyvatelstvo i po odchodu českého realizátora a také klade poměrně velký důraz na hodnocení projektu z hlediska tzv. průřezových témat, do kterých řadí genderovou vyrovnanost a demokratickou správu věcí veřejných.

Průběh evaluačního procesu zcela odpovídá standardům evaluačních postupů OECD/DAC, ze kterých vychází celý koncept evaluační politiky rozvojových aktivit České republiky. Podle principů evaluačního postupu UNDP by měl být členem evaluačního týmu také zástupce ze země příjemce rozvojové pomoci, což se zatím v českých podmínkách neděje.

V evaluační zprávě Radka Bzonková shrnuje výsledky evaluačního procesu a vydává potřebná doporučení, podle kterých by měli realizátoři i příslušná ministerstva a úřady postupovat při realizaci dalších rozvojových činností do budoucna. Evaluační skupina pod vedením Radky Bzonkové spolupracuje se všemi realizátory projektů a gestorskými ministerstvy a informuje je o výsledcích evaluace projektu. Po ukončení evaluačního procesu všem zúčastněným stranám předloží závěrečnou evaluační zprávu a seznam doporučení na odstranění závad a nedostatků projektu, které by se měly za pomoci navazujících či revizních prací odstranit. Součástí každé evaluační zprávy této evaluační skupiny je podle principů OECD/DAC příloha, která upozorňuje příslušná ministerstva a realizátory na chyby, kterých se v průběhu realizace dopustili a kterých by se měli v zamýšlených projektech do budoucna vyvarovat. Závěrečná evaluační zpráva je potom za pomoci tlumočnicka přeložena do moldavštiny a ruštiny a předána partnerským organizacím a úřadům v Moldavsku. Ovšem o výsledcích a doporučeních k realizovanému rozvojovému projektu jsou dobře informováni pouze realizátoři a příslušná ministerstva. Široká veřejnost, v České republice i v Moldavsku, se k informacím, klíčovým datům, harmonogramu čerpání finančních prostředků atd. dostává jen velmi těžko. Realizátoři rozvojových aktivit nechtějí poskytovat veřejnosti výsledky a zjištění svých měření a postupů při realizaci rozvojových aktivit technického charakteru. Tyto data a informace považují za výsledky své práce a chrání je před únikem, protože i v rozvojové sféře probíhá konkurenční boj o technologie a o zakázky. Zrovna tak u realizovaných rozvojových projektů sociálního zaměření jsou veřejnosti poskytovány informace o probíhajících činnostech, ale už jen málo informací o čerpání rozpočtu a použitých zdrojích.

Součástí každého rozvojového projektu, a doporučuje to i Radka Bzonková ve svých evaluacích, by měla být cílená propagační kampaň zaměřená na širokou veřejnost. Cílem této propagační kampaně by mělo být zvýšení informovanosti běžných občanů nejen v oblasti projektu, ale i v celé zemi příjemce rozvojové pomoci o realizovaném projektu a o jeho přínosu právě pro běžné občany. Dalším důležitým doporučením pro zamýšlené rozvojové aktivity do budoucna by mělo být větší zapojení místních obyvatel přímo do realizace projektu, do stavby technických a pomocných zařízení, ale i do vedoucích funkcí a řízení projektu, protože to usnadňuje komunikaci s místními obyvateli, navozuje přátelskou atmosféru a v neposlední řadě se místní obyvatelstvo lépe seznámí se situací a snadněji přijme tento rozvojový projekt za svůj, což umožňuje jeho lepší udržitelnost do budoucna. Přijmutí rozvojové projektu za svůj místním obyvatelstvem se stalo největším problémem rozvojového projektu v Iargaře, kde místní obyvatelstvo zaujalo k projektu na čištění podzemní vody od ropných látek zcela negativní postoj a po odchodu českých realizátorů se projekt úplně zastavil.

Zrovna tak by o poskytování rozvojové pomoci a o jejich výsledcích měla být informována česká veřejnost. Podle zkušeností z této práce mají lidé v České republice malé informace o potřebě a efektivitě rozvojové spolupráce. Zrovna tak jako v Moldavsku by měla být i v České republice vedena cílená kampaň za pomoci veřejných médií zaměřená na vzdělávání občanů ohledně přínosů rozvojové spolupráce jak pro místní obyvatelstvo v zemi příjemce tak pro Českou republiku, její prestiž na mezinárodní scéně i pro české firmy a organizace.

9. Shrnutí

Nedílnou součástí zahraniční politiky všech rozvinutých zemí je program zahraniční rozvojové spolupráce. Zrovna tak i Česká republika rozvíjí v rámci své zahraniční politiky program rozvojové spolupráce. Prostřednictvím rozvojové pomoci se Česká republika hlásí k odkazu mezilidské solidarity a k závazku řešení globálních problémů.

Důležitou součástí tzv. programového cyklu je evaluace rozvojových intervencí. Evaluace rozvojové činnosti umožňuje získat podrobné informace o realizaci projektu a hodnotí jej z hlediska efektivity, hospodárnosti, udržitelnosti výsledků do budoucna atd. Evaluace rozvojových projektů nebo jiných aktivit umožňuje realizátorům, zodpovědným ministerstvům a České rozvojové agentuře možnost ponaučení se z případných chyb a jejich vyvarování se v dalších plánovaných rozvojových aktivitách.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř tematických okruhů. V první části se věnuje evaluačním postupům a standardům mezinárodních organizací jako je Rozvojový program OSN (UNDP) nebo Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD). Dále se v této části diplomová práce zabývá standardy, zásadami a postupy evaluace při evaluaci českých rozvojových projektů.

Druhá část práce se věnuje identifikaci moldavských problémů rozvoje, ale i jeho příležitostí. A ve třetí části popisuje zahraniční rozvojovou spolupráci České republiky, nejprve obecně a poté se věnuje specifikům spolupráce s Moldavskem.

Poslední část práce se zaměřuje na vlastní evaluaci vybraných projektů české rozvojové spolupráce v Moldavsku. Představené projekty byly vybírány na základě oblastí, ve kterých je Česká republika jako realizátor rozvojových aktivit úspěšná, a to jsou oblasti životního prostředí a sociálních služeb zaměřených na děti, seniory a sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel. Diplomová práce představuje jak projekty úspěšné, tak projekty méně úspěšné, protože je důležité, aby se i tyto méně úspěšné projekty představily, aby se těmto chybám předešlo v projektech zamýšlených do budoucna.

10. Summary

An integral part of foreign policy in all developed countries is a programme of development cooperation. Just so, the Czech Republic is developing its foreign policy programme of development cooperation. Through development assistance the Czech Republic declares its support for the heritage of human solidarity and the commitment to solve global problems.

An important part of the so-called programme cycle is the evaluation of development interventions. The evaluation of development activities enables to obtain detailed information about the project and evaluates it in terms of efficiency, economy, sustainability of results in the future, etc. The evaluation of development projects or activities allows implementers, responsible ministries and the Czech Development Agency to learn from their mistakes and to avoid them in other development activities.

I have divided my thesis into four thematic areas. The first part is devoted to the evaluation procedures and standards of international organizations such as the UN Development Programme (UNDP) or the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). Furthermore, this part of the work is devoted to the standards, principles and evaluation procedures in the evaluation of Czech development projects.

The second part is devoted not only to the identification of Moldova's problems of development but also its opportunities. And the third part describes the international development cooperation of the Czech Republic in general and then I focus on the specifics of cooperation with Moldova.

The last part of the work focuses on the evaluation itself of selected projects of Czech development cooperation in Moldova. The projects presented were selected on the basis of the areas in which the Czech Republic is a successful implementer of development activities. They are environmental and social services aimed at children, the elderly and socially disadvantaged groups. In my thesis I presented both successful and less successful projects because I believe that even the latter ones should be presented to prevent mistakes in the projects planned for the future.

11. Seznam literatury a zdrojů

- ADAMCOVÁ N. AKOL.: *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*. Ústav mezinárodních vztahů. 2006. ISBN: 80-86506-53-3.
- BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA: *Populația și procesele demografice*. 2012. Dostupný z: <<http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=103>>.
- BZONKOVÁ R. A KOL.: *Zpráva z evaluace projektů zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Moldavskem – „Zpracování koncepce odpadového hospodářství s cílem snížení negativních dopadů na kvalitu vod v regionu Leova“ – „Stará ekologická zátěž Iargara – odstranění ropného znečištění“*. 2011.
- BZONKOVÁ R.: *Zpráva z evaluace projektů zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Moldavskem – „Podpora rozvoje domácí pečovatelské služby v Moldavsku, 2007–2010“ – „Centrum pro děti ulice ve Vadul lui Voda“ – „Podpora mimoškolních aktivit a integrace dětí z internátních škol v Moldavsku“*. 2011.
- ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA: *Evaluace projektů zahraniční pomoci*. 2011. Dostupný z: <<http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs/bilateralni-spoluprace/evaulace-zrs.htm>>.
- DAC – Development Assistance Committee: *Review of the DAC Principles for Evaluation of Development Assistance*. DAC Working Party on Aid Evaluation. 1998.
- JELÍNEK P., HLAVIČKOVÁ Z.: *Manuál projektového cyklu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky*. Ústav mezinárodních vztahů. 2006. ISBD: 80-86506-50-9.
- GRIBINCEA A., GRECU M.: *Moldova: Situation Analysis and Trend Assessment*. United Nations High Commissioner for Refugees: Protection Information Section. 2004.
- KLÍMA P.: ústní sdělení. 2011.
- MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Moldavsko*. 2012. Dostupný z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/moldavsko/index.html>.
- MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY: *Rozvojová spolupráce a humanitární pomoc – Moldavsko*. 2012. Dostupný z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/programove_zeme/moldavsko/index.html>.

- MOLDAVSKÁ VLÁDA – Governul Republicii Moldova: *Rethink Moldova – Priorities for Medium Term Development*. 2010. Dostupný z: <<http://www.gov.md/doc.php?l=en&id=2774&idc=447>>.
- MZV ČR – Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: *Program rozvojové spolupráce – Moldavsko 2011–2017*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2012.
- MZV ČR – Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: *Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Moldavskou republikou na období 2006–2010*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2011.
- NOVÁK L.: ústní sdělení. 2012.
- OECD/DAC: *Guidance for Managing Joint Evaluations*. DAC Evaluation Network. 2006. Dostupný z: <http://www.oecd.org/LongAbstract/0,3425,en_2649_34435_37512032_1_1_1_1,00.html>.
- PRITENII COPIILOR: ústní sdělení. 2008.
- REPUBLICA MOLDOVA – Pagina Oficială. 2012.
- SKÁLOVÁ I.: *Přehled politických událostí, rok 2009 – archiv článků*. Člověk v tísni. 2009. Dostupný z: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=716&allArts=1>>.
- SVĚTOVÁ BANKA: *WDI – World Development Indicators*. 2012. Dostupný z: <<http://data.worldbank.org/indicator/all>>.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL: *CPI – Corruption Perceptions Index*. 2012. Dostupný z: <<http://cpi.transparency.org/cpi2011/>>.
- UNDP – United Nations Development Programme: *Evaluation Policy of UNDP*. 2012. Dostupný z: <<http://web.undp.org/evaluation/policy.htm>>.
- UNDP - United Nations Development Programme: *Guidelines for Outcome Evaluators*. UNDP Evaluation Office. 2002. Dostupný z: <<http://web.undp.org/evaluation/documents/HandBook/OC-guidelines/Guidelines-for-OutcomeEvaluators-2002.pdf>>.
- UNDP – United Nations Development Programme: *Handbook on Planning, Monitoring and Evaluating for Development Results*. 2009. Dostupný z: <<http://web.undp.org/evaluation/handbook/>>.
- UNDP – United Nations Development Programme: *International Human Development Indicators*. 2012. Dostupný z: <<http://hdr.undp.org/en/data/explorer/>>.

- UNEG – United Nations Evaluation Group: *Standards for Evaluation in the UN System*. 2005. Dostupný z:
<http://www.uneval.org/papersandpubs/documentdetail.jsp?doc_id=22>.
- VRÁNEK T.: ústní sdělení. 2012.

12. Přílohy

Příloha 1: „Projekt snížení negativních dopadů vodního hospodářství města Leova na životní prostředí a zdraví obyvatelstva“ – Situace před demontáží původních rozvodů vzduchu, říjen 2007

Zdroj: Novák L.

Příloha 2: „Projekt snížení negativních dopadů vodního hospodářství města Leova na životní prostředí a zdraví obyvatelstva“ – Servisní domek, listopad 2007

Zdroj: Novák L.

Příloha 3: „Projekt snížení negativních dopadů vodního hospodářství města Leova na životní prostředí a zdraví obyvatelstva“ – Odvod kalu do kalových jímek, listopad 2007

Zdroj: Novák L.

Příloha 4: „Projekt Centrum pro děti ulice ve Vadul lui Voda“

Zdroj: Adra Česká republika

Příloha 5: „Projekt stará ekologická zátěž Iargara – odstranění ropného znečištění“ – Zemědělské družstvo Iargara, září 2008

Zdroj: autor

Příloha 6: „Projekt stará ekologická zátěž Iargara – odstranění ropného znečištění“ – Voda ze studní, září 2008

Zdroj: autor

Příloha 7: „Projekt stará ekologická zátěž Iargara – odstranění ropného znečištění“ – filtrační zařízení, září 2008

Zdroj: autor